

Mette Portaas Haugen

Prosess uten punktum

Arbeidet for å bli kjent med og gi omsorg til
enlige mindreårige flyktninger

Masteroppgave i sosialt arbeid

Trondheim, våren 2011

Prosess uten punktum

Arbeidet for å bli kjent med og gi omsorg til enslige mindreårige flyktninger

Masteroppgave i sosialt arbeid

Mette Portaas Haugen

Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Sammendrag

Bakgrunn

I fjor ankom 892 enslige mindreårige asylsøkere Norge og denne oppgaven handler om arbeidet med det store flertallet av dem, de som er over 15 år gamle. Dette er en mangfoldig gruppe, men de har til felles at de kommer uten de menneskene som i oppveksten deres har hatt hovedansvaret for å ivareta deres behov og fremme deres utvikling. I Norge er det ansatte på asylmottak og i bosettingskommuner som har dette ansvaret. De må være som foreldre i foreldrenes sted, med mindre ungdommene har slektninger her som kan ha omsorgs- og oppfølgingsansvar for dem. De mottaks- og kommuneansatte kjenner ikke ungdommene, og må bli kjent med dem parallelt med at de gir dem god omsorg og oppfølging. Denne oppgaven stiller spørsmål om hvilke utfordringer som ligger i dette arbeidet. Oppgaven stiller også spørsmål om hvordan ansatte på asylmottak og i bosettingskommuner forholder seg til de utfordringene de står overfor.

Fremgangsmåte

Disse spørsmålene er forsøkt belyst gjennom kvalitative, semistrukturerte intervju med tre mottaksansatte på to asylmottak og seks kommuneansatte i fem bosettingskommuner med lang erfaring fra arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. De intervjuede har delt rike beskrivelser av og refleksjoner omkring sitt arbeid. Arbeidet med å bearbeide og analysere dette materialet er inspirert av prinsipper fra grounded theory. De sentrale temaene i datamaterialet settes i sammenheng med og drøftes opp mot tidligere forskning, offentlige dokumenter og annen relevant litteratur på dette feltet.

Funn

Deltakerne beskriver utfordringer i arbeidet med å bli kjent med de enslige mindreårige. Disse utfordringene kan være knyttet til rammebetingelsene for arbeidet med denne gruppen og til ungdommenes opplevelser, ønsker og strategier. Arbeidet kompliseres ved at de unge er i bevegelse, som mennesker, som ungdommer og som flyktninger. Deres behov og ressurser endres, og deltakerne beskriver hvordan disse bevegelsene kan oppleves som uforutsigbare. Deltakerne møter disse utfordringene ved å skape rom for og tid til å bli kjent med ungdommene. Arbeidet på asylmottakene og i bosettingskommunene ser ut til å være så fleksibelt at det rommer ungdommenes bevegelser. Omstendigheter utenfor arbeidet med ungdommene og prosesser inne i ungdommene kan være med på å fremme denne fleksibiliteten.

Abstract

The Setting

892 unaccompanied asylum seeking children arrived in Norway last year and this project focuses on the work with those who are older than 15 years of age, which is the large majority of the group. This is a diverse group, but they have in common that they arrive without the people who during their childhood had the primary responsibility for their care and development. Unless the children have relatives in Norway, these responsibilities will fall upon employees of reception centres for asylum seekers and of the municipalities where asylum seekers can be resettled. These employees are not familiar with the children, and will have to get to know them while they simultaneously provide them with care and follow-up. This project raises questions about the challenges in this work. The project also raises questions about how the employees of reception centres and the municipalities respond to the challenges they face.

Procedure

It has been attempted to illuminate these question through qualitative, semi-structured interviews with three employees of two reception centres for asylum seekers and with six employees of five municipalities. The persons interviewed shared detailed descriptions of their work and interesting reflections about it. The material gathered from the interviews was analysed through principles inspired by grounded theory. The central themes in the material are related to and discussed against previous research, public documents and other relevant literature in this field.

Findings

The participants describe challenges in the work of gaining knowledge of the unaccompanied asylum seeking children. These challenges are tied to the general conditions of the work with this group and to the experiences, dreams and strategies of the adolescents. The work is further complicated by the fact that the young people are in motion, as humans, as adolescents and as refugees. Their needs and their resources change, and the participants in the project describe how these changes are experienced as unpredictable. The participants face these challenges by making the space and taking the time necessary to get to know the young people. The work done in the reception centres and in the municipalities seems to be flexible enough to allow room for the young persons' changes. Circumstances outside the work with this group and processes within the young people can promote this flexibility.

Takk

Først og fremst ønsker jeg å takke deltakerne i dette prosjektet, de som hjalp meg i gang og de som deltok i intervjuene. Jeg kunne ikke skrevet denne oppgaven uten dere. Tusen takk for at dere fant tid til å snakke med meg, for alt dere har lært meg og alle refleksjonene og meningene dere har delt med meg.

Jeg ønsker også å takke Stina Svendsen, Kristin Thorshaug og Berit Berg. Takk for at dere tok meg med på møter og datainnsamling i deres prosjekt og for at dere hørte på ideer og tankespinn på toget og i bilen. Jeg ønsker å rette en helt spesiell takk til Berit, som har vært veilederen min. Takk for at du ga meg rom til å prøve meg frem på egenhånd, men alltid var tilgjengelig for meg når jeg trengte dine råd og innspill. Jeg har lært masse og blitt inspirert av våre samtaler om dette emnet og denne oppgaven. Tusen takk for at du har sett meg og for at du har hatt tro på meg og det jeg har gjort.

Tusen takk til alle de flotte menneskene på lesesalen, dere som satt der når jeg flyttet inn, dere som har flyttet ut i mellomtiden og dere som blir sittende. Det har vært flott å være en del av et faglig fellesskap, hvor vi har hatt mye til felles på tross av at vi skriver veldig forskjellige oppgaver. Det faglige har vært viktig, men viktigere har det vært å høre til et sted hvor det har vært plass til latter og tårer, fortvilelse og gleder. Tusen takk til Synøve som tidligere i vår leste det ene kapittelet jeg hadde og sa akkurat det jeg trengte å høre for å ta fatt på resten.

Takk til venner og familie som har stilt nysgjerrige og kritiske spørsmål. Jeg tror ikke dere kan ane hvor verdifullt det er å bli tvunget til å sette ord på det man gjør og hvorfor. Tusen takk for at dere har heiet meg fremover i arbeidet og innimellom gitt meg gode pauser hvor oppgaven ikke har blitt nevnt. En ekstra takk til Tale for verdens fineste lesesalskopp og til Marius for en fantastisk lesesalspresskanne. Det er viktig med godt utstyr i slike situasjoner.

Takk til Tarjei. Uten deg hadde jeg ikke turt å prøve. Tusen takk for at du vet det jeg ikke alltid vet selv.

Trondheim, mai 2011

Mette Portaas Haugen

Innhold

1. Oppgaven. Mål og midler	3
Beskrivelser av virkeligheten som fenget	3
Forskningsspørsmålene og veien dit	3
Tilnærming til forskningsspørsmålene	4
Forskningsspørsmålenes relevans	5
Struktur og innhold.....	6
2. Ungdom som reiser alene, som søker om asyl og blir bosatt i Norge	7
Introduksjon	7
Enslige mindreårige asylsøkere.....	8
Norsk asyl- og flyktningpolitikk	10
Unge, enslige asylsøkere i Norge - prinsipper og målsettinger.....	12
Mottak for enslige mindreårige asylsøkere	15
Det bosettingsforberedende arbeidet	17
Arbeid i kommuner	19
3. Litt i bredden og mer i dybden, en forskningsgjennomgang	23
Introduksjon	23
Kunnskapsstatuser	24
Taushet	25
Blanke ark og hvite løgner	26
Finne seg til rette og føle seg som hjemme?	29
Ungdommenes psykiske helse	33
Nyanseringer	36
De ansatte i hjelpeapparatet.....	39
4. Hvordan og hvorfor?	43
Introduksjon	43
Forskningsspørsmål og forskningsdesign	43
Kunnskap om verden.....	46
Deltakere i prosjektet	49
Datainnsamling.....	51
Analyse, konstruksjon og fortolkning	54
5. Bli kjent. Verktøy, utfordringer og løsninger	61
Introduksjon	61

Individuell kartlegging og arbeid med tiltaksplan.....	61
Stum som en østers, ikke helt ærlig og til stede i nuet	64
Strategier for å bli enda bedre kjent med ungdommene.....	70
6. Best mulig omsorg	79
Introduksjon	79
Utfordringer når man skal ta i bruk kunnskapen.....	79
Strategier når man skal ta i bruk kunnskapen	86
7. Å nyansere forforståelsen og planlegge videre utbygging	95
Begrensninger og det som ble oppnådd allikevel.....	95
Kommunikasjonen	95
Bevegelse	97
Ny forståelse.....	99
Litteraturliste.....	101
Vedlegg I: Intervjuguide – mottak	
Vedlegg II: Intervjuguide – kommune	
Vedlegg III: Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave	
Vedlegg IV: Informasjon om mastergradsprosjektet og samtykkeerklæring	
Vedlegg V: Kvittering på melding om behandling av personopplysninger fra NSD med prosjektvurdering	
Vedlegg VI: Kvittering på melding om endring av studentprosjekt	

1. Oppgaven. Mål og midler

Beskrivelser av virkeligheten som fengst

Det overordnede temaet for denne oppgaven er bosetting av enslige mindreårige flyktninger¹ over 15 år. Temaet ble valgt ut fra en interesse for enslige mindreårige flyktninger, flyktning- og asylsystemet i Norge og for boligsosialt arbeid i norske kommuner. Bosetting av enslige mindreårige flyktninger er et bredt tema. Denne oppgaven er avgrenset til å omhandle det arbeidet som gjøres på asylmottak og i bosettingskommuner for at de ansatte skal bli kjent med disse ungdommene og for å omsette denne kjennskapen til gode tiltak i kommunen. Ideen til dette arbeidet kom fra et intervju som ble gjennomført i forbindelse med prosjektet som endte i rapporten *Boløsninger for enslige mindreårige flyktninger. Erfaringer fra to bykommuner* (Svendsen, Thorshaug & Berg 2010).

Det var en kommuneansatt som ble intervjuet, og vedkommende fortalte om opplevelser av at de ansatte ikke fikk nok kjennskap til ungdommene de skulle bosette eller at inntrykket de fikk før bosetting ikke stemte med det de fikk etter bosetting.² Tittelen på den tidligere nevnte rapporten forteller at disse beskrivelsene ikke var det sentrale i den. Derfor er denne oppgaven et forsøk på å belyse de fire temaene som knytter seg til det omtalte intervjuet. Det var tre tema som fanget interesse under intervjuet: *Kommunikasjonen* mellom asylmottak og bosettingskommuner, *utfordringer* i denne kommunikasjonen og *konsekvenser* av hvordan denne kommunikasjonen er. Arbeidet bygger også på en forestilling om at hvis det finnes utfordringer, bør man undersøke om det samtidig finnes noen som har funnet *strategier* for å møte dem. Oppgaven vil dreie seg om å belyse disse temaene gjennom analyse av innsamlede data og gjennom presentasjon av relevant litteratur.

Forskningsspørsmålene og veien dit

Datainnsamlingen i dette prosjektet består av to faser. Den første fasen, var kun en forberedende fase, og innebar samtaler og e-postkorrespondanse med ansatte i KS (Kommunenes arbeidsgiver-, interesse-, og medlemsorganisasjon), IMDi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) og to bosettingskommuner. Disse samtalen ga et utgangspunkt for å utarbeide forskningsopplegget og rekruttere deltakere til det. I løpet av denne første fasen ble

---

¹ I dette innledningskapittelet brukes ordet flyktning om de som opplever å være tvunget til å forlate hjemlandet sitt uavhengig av om de i juridisk forstand ville fått flyktningstatus. Flyktningbegrepet vil bli nærmere avklart i kapittel 2.

² Disse beskrivelsene er hentet fra notater gjort under det aktuelle intervjuet. Studenten har fått tillatelse av de ansvarlige forskerne til å vise til egne notater fra prosjektet i denne oppgaven. Notatene vil ikke bli brukt utover dette innledningskapittelet.

det dannet et grovt bilde av kommunikasjonen mellom asylmottakene og bosettingskommunene. Dette bildet, de forberedende samtalene og de temaene som ble skissert i forrige avsnitt var styrende når forskningsspørsmålene ble utarbeidet. Fokuset for oppgaven var bestemt av de fire temaene som kom opp i forbindelse med intervjuet om boløsninger. Forskningsspørsmålene var nyttige for å holde og spisse fokuset i arbeidet, og for å kontrollere underveis at prosjektet var på rett vei, om det fant svar på de spørsmålene som ble stilt. Det er to forskningsspørsmål. Det første retter seg mot mottaks- og kommuneansattes arbeid med å bli kjent med ungdommene, mens det andre retter seg mot de kommuneansattes arbeid med bo- og omsorgstilbudet i bosettingskommunene.

Forskingsspørsmål I:

Hvilke utfordringer møter mottaks- og kommuneansatte i arbeidet med å få kunnskap om enslige mindreårige flyktninger, og hvordan forholder de seg til disse utfordringene?

Forskingsspørsmål II:

Hvilke utfordringer møter kommuneansatte i arbeidet med å omsette kunnskap om enslige mindreårige flyktninger til et grunnlag for omsorgs- og oppfølgingsarbeidet i kommunen, og hvordan forholder de seg til disse utfordringene?

Tilnærming til forskningsspørsmålene

Det ble samlet inn data gjennom kvalitative, semistrukturerte intervju med tre ansatte på to asylmottak, og med seks ansatte i fem bosettingskommuner. Intervjudeltakerne ble invitert på bakgrunn av informasjon som kom frem i det forberedende arbeidet. Forberedelsene til og selve datainnsamlingen ble inspirert av grounded theory, det samme ble i sin tur analysearbeidet. Kunnskap om grounded theory er i hovedsak hentet fra Kathy Charmaz sin bok *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis* (2010). Prosjektet er *inspirert* av grounded theory, så i utarbeidelsen og gjennomføringen av det metodiske arbeidet er det også brukt andre kilder til kunnskap om kvalitativ forskning og om intervju spesielt. Grounded theory har vært spesielt viktig på to områder. For det første førte denne tilnærmingen til at intervjuguidene ble behandlet som dynamiske verktøy, som ble endret, utvidet eller mer fokusert mellom hvert intervju. For det andre var prinsipper i grounded theory sentrale i analysearbeidet som i hovedsak bestod av koding linje for linje, og utarbeidelse av memoer (Charmaz 2010).

Det er gjennomgått ulik litteratur for å kunne belyse forskningsspørsmålene, dataene og fortolkningene av dem. Litteraturen består av offentlige dokumenter og forskning på områder

som de enslige mindreårige flyktingenes situasjon under reisen, ventetid i mottak, tilpasning til livet i eksillandet, psykisk helse, mestring og resiliens og samarbeidet med sosialarbeidere. Litteraturen er valgt ut på bakgrunn av forskningsspørsmålene og de temaene som ble sentrale i analysen av datamaterialet. Det finnes ingen teori med stor T i dette arbeidet. De offentlige dokumentene, forskningen og en liten håndfull mindre omfattende teorier vil brukes til å belyse, diskutere og analysere de sentrale temaene i datamaterialet.

Forskningsspørsmålenes relevans

Innledningsvis er det på sin plass å si noe om hvorfor det er nyttig å belyse de aktuelle forskningsspørsmålene. Den som kanskje best sier noe om det er en av intervjudeltakerne. Vedkommende forteller:

Vi kjenner ikke disse ungdommene. Vi har ikke oppdratt disse barna mens de var små ... samtidig skal vi ta over omsorgen for dem, gi dem omsorg og oppfølging. For å kunne gi god omsorg og oppfølging må vi ha kjennskap til dem.

I asyl- og flyktningsystemet snakkes det om «topper», det vil si år eller perioder hvor ankomsttallene er høye. Grafen nedenfor viser variasjoner i antall asylsøknader fra enslige mindreårige over en periode på ni år. Denne grafen viser toppene i 2002-2003 og 2009, og nedgangen i ankomsttallene i de påfølgende årene. Mottaksapparatet og apparatet som jobber med bosetting av flyktinger må tilpasses i takt med disse endringene i ankomsttall. Behovet for mottaksplasser og bosettingsplasser økte etter hvert som antall ankomster økte fra 2007 til 2009. For å møte dette behovet ble det opprettet nye mottak og nye kommuner ble anmodet om å bosette (Engesland 2011), mens erfarne kommuner ble anmodet om å bosette flere ungdommer (Svendsen et al. 2010). Allerede året etter ble asylmottak lagt ned på grunn av lavere ankomsttall (Engesland 2011). Det kan være viktig å belyse de spørsmålene som stilles i denne oppgaven fordi endringer i ankomsttall fører til at stadig nye aktører må navigere i dette feltet. Sitatet ovenfor forteller hvor viktig det er å ha kjennskap til et menneske for å kunne ta godt vare på vedkommende. Nye mottak og nye bosettingskommuner må finne ut av arbeidet med å få kjennskap til de enslige mindreårige og av kommunikasjonen med hverandre. Håpet er at denne oppgaven kan bidra til et bilde av dette arbeidet og av denne kommunikasjonen, på ingen måte en fasit, men kanskje et inntrykk.

Figur 1 Asylsøknader, englske mindreårige 2001-2010 (Engesland 2011).

Struktur og innhold

Det neste kapittelet i oppgaven har som mål å gi overblikk. Dette kapittelet omhandler kort de englske mindreåriges situasjon og redegjør for målsettinger, prinsipper og retningslinjer i politikken som føres overfor og arbeidet som rettes mot denne gruppen. Det neste kapittelet inneholder forskning og annen litteratur som kan gi en dypere innsikt i og forståelse av de englske mindreårige flyktningenes situasjon. Den forskningen og litteraturen som presenteres er nasjonal og internasjonal, og er strukturert i fem deler. Den første delen er en presentasjon av to kunnskapsstater på dette feltet. De fire neste delene omhandler ungdommenes asylsøknad og møte med det norske asylsystemet, ungdommenes tilpasning til Norge, ungdommenes psykiske helse og forholdet mellom ungdommene og hjelperne deres i det offentlige Norge.

I oppgavens fjerde kapittel redegjøres det for den metodiske tilnærmingen, som utvalg av deltakere, hvordan arbeidet med å samle inn og analysere data er gjort og hvordan dette begrunnes. Det vil bli synliggjort i hvilken grad og på hvilke måter arbeidet er inspirert av grounded theory. Arbeidet med oppgaven vil forankres i en vitenskapsfilosofisk ramme. Det femte og sjette kapittelet inneholder presentasjon og diskusjon av det innsamlede og analyserte datamaterialet. Kapitlene tar utgangspunkt i hvert sitt forskningsspørsmål, og forsøker å belyse dette spørsmålet ved bruk av datamaterialet og ved bruk av litteraturen som er presentert i oppgavens andre og tredje kapittel. Oppgaven i sin helhet vil bli oppsummert i det syvende og siste kapittelet, hvor det vil bli gjort noen forsøk på å antyde hva det kunne være nyttig å jobbe videre med.

2. Ungdom som reiser alene, som søker om asyl og blir bosatt i Norge

Introduksjon

Målet med dette kapittelet er å gi leseren en bred innføring i det temaet denne oppgaven skal behandle. Forhåpentligvis vil kapittelet gi leseren muligheten til å ta et overblikk og til å se de store linjene, og samtidig mulighet til å få detaljert kunnskap om det feltet hvor data-innsamlingen har foregått, på asylmottak og i kommuner. Kapittelet vil handle om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som gruppe. Det vil bli redegjort for begreper, avgrensninger og tall som er nødvendige for å kunne si noe om hvem disse ungdommene er, hvor de kommer fra og hvorfor, og hva de møter i Norge. På tross av ambisjonene om å trekke opp det store lerretet vil kapittelet innledes med historien om en enkelt ungdom. Målet er at den som skriver og den som leser vil få muligheten til å ha klart for seg at når man plukker vekk begreper, statistikk og trender – så handler det om enkeltungdommer.

Historien om «Yaqoub»

Afghanske Yaqoub, moren og de tre yngre søsknene ble etter ti år i eksil i Iran tvunget til å vende tilbake til Afghanistan. De fikk ingen varm velkomst i hjemlandet, men ble sett på som «utlendinger» og behandlet deretter. Familien ble ved flere anledninger truet og ranet av Taliban. En kveld ble Yaqoub nødt til å forsvare familien sin ved bruk av vold, en handling som satte dem i ytterligere fare, og de måtte flykte tilbake til Iran. Yaqoub's mor bestemte at han skulle reise til Europa for å få en god jobb og tjene penger, som kunne brukes til å sikre familien en tryggere tilværelse i hjemlandet. Familien selger det de eier som er av verdi og betaler en smugler 5000 amerikanske dollar for at han skal hjelpe Yaqoub til Europa. Yaqoub reiser med en gruppe andre afghanske gutter og smuglere fra Iran til Tyrkia og videre til Hellas. Reisen er tidvis veldig dramatisk, for eksempel opplever de unge guttene en alvorlig trafikkulykke og å bli beskutt. I Hellas holdes guttene i en kjeller i to uker, før de utstyres med spanske ID-kort og instruksjoner om å si at de er haikere hvis politiet stopper dem. De reiser gjennom Europa til fots og med buss eller bil. Den siste biten inn i Norge kjører Yaqoub sammen med tre eldre iranere som sender ham av gårde på egenhånd når de ankommer landet (Boland 2010).

Enslige mindreårige asylsøkere

Hvem er de?

Historien om Yaqoub er en av mange historier om unge mennesker som søker om asyl i land som Norge (Boland 2010). Mennesker som er under 18 år, og befinner seg utenfor hjemlandet sitt uten foreldrene eller andre som utøver foreldreansvar defineres som «separated children» av SCEP³. SCEPs definisjon tydeliggjør at barna og ungdommene ikke trenger å være *alene*. Det handler om at de er adskilt (separated) fra foreldrene sine eller de som har/har hatt foreldreansvar for dem (2009). I Norge avgrenses de unge asylsøkerne og flyktningene fra andre asylsøkere⁴ og flyktninger⁵ etter de samme kriteriene, men her omtales barna og ungdommene som *enslige* mindreårige asylsøkere eller *enslige* mindreårige flyktninger (Kommunal- og regionaldep. 2000). Yaqoub ville blitt registrert som en enslig mindreårig asylsøker i Norge selv om han hadde reist hele veien fra Afghanistan til Norge sammen med for eksempel en onkel, fordi denne personen etter norsk lov ikke ville hatt foreldreansvaret (Jendal 2010). I denne oppgaven vil ungdommene omtales som «enslige mindreårige asylsøkere» eller «enslige mindreårige flyktninger» i sammenhenger hvor det er relevant å få frem hvilken status de har. I andre tilfeller vil de omtales som «enslige mindreårige» eller aller helst som «ungdommer».

Yaqoub visste ikke da han forlot familien sin at han skulle til Norge. Planen var å komme seg til et land i Europa (Boland 2010). Øien (2010) fant at det er slik det er for veldig mange ungdommer som reiser alene. Hvorvidt ungdommene ender opp i Norge eller et annet europeisk land avgjøres som oftest underveis. På reisen fra land som Afghanistan, som ofte går via Iran, Tyrkia, Hellas og Italia er det meste av det som skjer utenfor ungdommens kontroll. Hvor reisen får opphold, når og om de reiser videre og hvor langt de klarer å komme seg avgjøres av tilfeldigheter og/eller av smuglere eller agenter. Målet om å komme seg til spesifikke destinasjonsland som Norge, kommer ofte underveis etter at de har fått informasjon om Norge fra andre med samme landbakgrunn som enten er på gjennomreise eller har slått seg ned i et av de landene ungdommene er innom (Øien 2010).

---

³ «The Separated Children in Europe Programme», begynte som et samarbeid mellom Redd Barna, UNHCR og UNICEF, og jobber for rettighetene og velferden til barn som kommer alene til eller reiser alene gjennom Europa (SCEP 2009).

⁴ En asylsøker er en person som kommer til Norge på egenhånd og søker om å få beskyttelse (Engesland 2009).

⁵ Mennesker som søker om asyl i Norge skal anerkjennes som flyktninger og få rett til asyl hvis deres situasjon oppfyller kriteriene i Utlendingsloven 2008 § 28.

Hvor kommer de fra?

Afghanske ungdommer har de siste årene vært den største gruppen enslige mindreårige asylsøkere i Norge, mens det også har kommet mange enslige mindreårige asylsøkere fra land som Somalia, Sri Lanka, Irak, Etiopia og Eritrea (Engesland 2008, 2009a, 2010, 2011a). Hvor mange ungdommer som kommer til Norge totalt, hvilke land de kommer fra og hvor mange som kommer fra hvert enkelt land varierer fra år til år. I 2008 kom det 1374 enslige mindreårige asylsøkere (Engesland 2008), i 2009 var tallet 2500 (Engesland 2009a), mens det i 2010 kom langt færre ungdommer og tallet endte på 892 (Engesland 2010). I skrivende stund er tallene for januar 2011 klare og de viser at 85 enslige mindreårige asylsøkere har ankommet Norge i år (Engesland 2011a). I tabellen nedenfor presenteres en oversikt over ankomsttallene for de seks landene det har kommet flest enslige mindreårige flyktninger fra de siste tre årene og den første måneden inneværende år (Engesland 2008, 2009a, 2010, 2011a).

	2008	2009	2010	Januar 2011
Afghanistan	579	1719	376	39
Eritrea	68	144	89	6
Etiopia	21	50	38	2
Irak	364	84	35	2
Somalia	117	246	119	12
Sri Lanka	59	37	19	4

Tabell 1: Asylsøknader, enslige mindreårige asylsøkere 2008 - januar 2010

Hvorfor reiser de?

Barn og ungdom som reiser alene kan være barn og ungdom som flykter fra forfølgelse, væpnede konflikter, krig og uro (SCEP 2009). I områder med krig og væpnet konflikt kan avgjørelsen om å reise bygge på frykt for at ungdommen skal bli vervet til militærtjeneste, bli utsatt for vold eller er i fare på grunn av foreldrenes politiske engasjement. Avgjørelsen om å reise kan bygge på en vanskelig familiesituasjon eller trusler i det sosiale nettverket for eksempel konflikter i familien, at en eller begge foreldrene er døde eller forsvunnet eller at familien har økonomiske eller politiske problemer (Øien 2010). Barn og ungdom kan velge å reise fra vanskelige situasjoner preget av fattigdom og nød, fordi de søker bedre fremtidsmuligheter (SCEP 2009). Mange av ungdommene som reiser har ikke reelle skoletilbud i det landet de oppholder seg og det er få muligheter for å få gode jobber (Øien 2010). Hvis familiens hovedforsørger for eksempel dør, drar ut i krigen eller fengsles blir

situasjonen for resten av familien vanskelig(ere) (Boland 2010). Ungdommene motiveres til å reise av mulighetene for å ta utdanning og av bedre jobbmuligheter. Mange reiser med et mål om å bli økonomisk selvstendige og kunne hjelpe familiene sine økonomisk (Øien 2010).

Det kan være flere faktorer som i kombinasjon bidrar til at ungdommene forlater familien sin og hjemlandet sitt. Foreldrenes og ungdommenes avgjørelse om at ungdommene skal reise til land i vesten kan være en strategi både for å komme seg bort *fra* noe og for å komme seg *til* noe. Avgjørelsen kan bygge på både et beskyttelsesbehov og et håp om bedre fremtidsutsikter for seg selv og familien, slik som Yaqoubs avgjørelse om å reise til Norge. Det ser ut til at årsakene til at ungdommene vil forlate hjemlandet har større betydning enn forestillinger om eventuelle muligheter i et destinasjonsland (Øien 2010).

Det er forskjeller mellom kjønnene på dette området. Fra noen land reiser både gutter og jenter, mens fra andre land reiser nesten bare guttene (Øien 2010). Jenter reiser alene til vesten fra både Somalia og Eritrea, henholdsvis i forbindelse med at de skal giftes bort eller er redd for å bli rekruttert til krigshandlinger. Afghanske jenter derimot reiser nesten aldri alene til vesten på grunn av en oppfatning om at jenter er mer sårbare enn gutter og må beskyttes av familien (Øien 2010). Samtidig reiser mange afghanske gutter alene, for eksempel fordi far er forsvunnet, død, fengslet og/eller at de står i fare for å bli rekruttert av Taliban eller torturert av myndighetene (Boland 2010). Det som er de avgjørende årsakene til at barn og ungdom velger å reise alene til vestlige land, trenger ikke å være sammenfallende med det som regnes som avgjørende årsaker til å få asyl. Øien skriver at: «Ønsket om å beskytte barn og unge er for omsorgspersoner noe annet enn hvordan beskyttelsesbehov defineres innenfor asylrett» (2010:39).

Norsk asyl- og flyktningpolitikk

Asyl og oppholdstillatelse

Det er Stortinget som legger rammene for politikken på flyktning-, innvandrings- og integrerings-/inkluderingsfeltet (IMDi 2010). Ansvaret for arbeidet med asylsøkere og flyktninger ligger hos Justis- og politidepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Disse departementene har delegert ansvaret for å sette politikken ut i live til henholdsvis Utlendingsdirektoratet (UDI) og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) (UDI 2010, IMDi 2010).

Alle som søker asyl i Norge har rett til å få sin søknad behandlet, med mindre de allerede har søkt om asyl i et annet land eller kunne søkt om asyl i et annet land før de kom til Norge⁶. Det er UDI som behandler søknadene og gjør vedtak i første omgang, mens Utlendingsnemnda (UNE) behandler klage på vedtak fattet av UDI (Kommunal- og regionaldep. 2000). Når UDI vurderer om en person har rett til asyl vurderes det om vedkommende har en «velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, medlemskap i en spesiell gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, og er ute av stand til eller på grunn av slik frykt uvillig til å påberope seg sitt hjemlands beskyttelse» (Utlendingsloven 2008 § 4-28 a). Hvis ikke vedkommende svarer til disse kriteriene, kan han eller hun allikevel få oppholdstillatelse hvis han eller hun «[...] står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet» (Utlendingsloven 2008 § 4-28 b).

I tråd med § 5-38 i Utlendingsloven (2008) kan en person få oppholdstillatelse uten å svare til kriteriene i verken § 4-28 a eller b. Vedkommende kan få bli i Norge på grunn av sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til riket (humanitært grunnlag). Det gjøres en vurdering av helhetssituasjonen, og av de ulike omstendighetene som alene eller til sammen kan være avgjørende for at søkeren bør få bli, uten at vedkommende risikerer å bli forfulgt eller utsatt for annen reell fare om han eller hun skulle vende tilbake til hjemlandet. Man vurderer for eksempel helsemessige eller familiære forhold, og enslige kvinner med barn og enslige mindreårige regnes som spesielt sårbare i denne sammenheng. Norske myndigheter kan uansett ikke sende en person som har fått endelig avslag på sin søknad om asyl tilbake til land hvor vedkommende risikerer å bli utsatt for tortur eller umenneskelig behandling (Kommunal- og regionaldep. 2000).

Innstramminger i politikken

I 2008 var Norge og Nederland de landene i Europa hvor det ankom flest asylsøkere. 60 prosent av asylsøkerne som kom til Norge fikk avslag på sin søknad og regjeringen lanserte 13 innstramningstiltak i norsk asyl- og flyktningpolitikk (Hetle 2008). Intensjonen var ikke å stramme inn overfor de menneskene som har behov for asyl etter § 4-28 eller rett til opphold på humanitært grunnlag etter § 5-38. (Utlendingsloven 2008). Målet var å minske ankomstene av grunnløse asylsøkere, ved å gjøre det mindre attraktivt for mennesker å komme til Norge for å søke om asyl (Hetle 2008). Disse innstrammningene rettet seg også mot de enslige

---

⁶ Jf. Dublin II-forordningen og Dublin-samarbeidet under avsnittet «Innstramminger i politikken».

mindreårige asylsøkerne. Det ble blant annet besluttet at Dublin II-forordningen⁷ skal kunne gjelde for enslige mindreårige asylsøkere også. Tidligere har enslige mindreårige asylsøkere vært unntatt fra denne forordningen. Denne forordningen innebærer at om en enslig mindreårig asylsøker har søkt asyl i et annet land før han eller hun kommer til Norge, vil han eller hun kunne bli sendt tilbake til det landet for å få behandlet sin søknad der. Norske myndigheter tar forbehold om at det fremdeles kan være nødvendig å la enslige mindreårige asylsøkere få sakene sine behandlet i Norge etter konkret, individuell vurdering av den enkeltes sak (Hetle 2008a). Tall fra UDI viser, en nedgang i antall asylsøkere, også enslige mindreårige, som kom til Norge fra siste måned i 2009 og ut første halvår av 2010. Dette settes i sammenheng med at myndighetene innførte dette og andre innstrammingsiltak (Engesland 2010a).

Unge, enslige asylsøkere i Norge - prinsipper og målsettinger

Saksbehandlingen

Utlendingsloven har ikke særskilte regler for saksbehandlingen eller vurderingen av enslige mindreårige asylsøkeres saker (Kommunal- og regionaldep. 2000). Det kan allikevel ha innvirkning på behandlingen og vurderingen av søknaden om søkeren er under 18 år. FNs barnekonvensjon inneholder en rekke artikler som tolkes av norske myndigheter på en slik måte at de kan få betydning for behandlingen av enslige mindreåriges asylsøknader, deres opphold i mottak og bosetting eller retur til hjemlandet. Menneskerettsloven (1999) gjør barnekonvensjonen til en del av det norske lovverket, med forrang foran norsk lov ved eventuell motstrid. Det er nødvendig å presisere at konvensjonen alene verken gir barn eller voksne rett til asyl eller opphold i Norge, men fordrer at de som har ansvar for saksbehandling, mottaksapparatet og bosettingsarbeidet legger et barneperspektiv til grunn for sitt arbeid. Barneperspektiv i behandlingen av asylsøknader innebærer et bevisst forhold til at a) barn er forskjellig fra voksne, b) barn er mer sårbare og mer utsatt enn voksne, og derfor har andre behov enn voksne, c) barn er på et annet modenhetsnivå enn voksne og d) barndommen har en verdi i seg selv (UDI 2006). Barneperspektivet og hensynet til barnets beste kan komme til uttrykk i regelverk, retningslinjer og instruksjer, i hva man regner som relevante hensyn og hvordan man veier dem opp mot andre hensyn, ved at saksbehandlingsen

---

⁷ Dublin-samarbeidet utgjøres av EU, Norge og Island. Dublin II-forordningen skal sikre at det første trygge landet en asylsøker kommer til har ansvaret for å behandle vedkommendes søknad, og asylsøkeren skal ikke selv kunne «velge» hvor han vil ha sin søknad behandlet. Overfor enslige mindreårige asylsøker gjelder Dublin II kun hvis de har søkt om beskyttelse i et medlemsland (Engesland 2009b).

fremgangsmåte og prosedyrer ivaretar barns spesielle behov og i de vedtakene som fattes (UDI 2006).

I praksis kan dette bety at terskelen for å gi beskyttelse til barn kan være lavere enn den er når det gjelder å gi beskyttelse til voksne. At barn kan få beskyttelse i Norge fordi de risikerer tvangsrekruttering til krigstjeneste i hjemlandet, mens voksne i samme situasjon ikke nødvendigvis ville fått beskyttelse, er et eksempel på hvordan krav om barneperspektiv i saksbehandlingen kan være avgjørende for en enslig mindreårig asylsøker (UDI 2006). Enslige mindreårige asylsøkere som ikke får asyl i Norge, kan få oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, hvis norske myndigheter ikke finner foreldrene deres eller andre omsorgspersoner i hjemlandet. Dette elementet vil ikke spille inn i forhold til voksne eller familier, men kan være avgjørende for at en enslig mindreårig, som ikke ville fått oppholdstillatelse ellers, får bli i landet (Kommunal- og regionaldep. 2000). I sammenheng med regjeringens 13 innstrammingsiltak fra 2008 ble det åpnet for å innvilge kun en midlertidig oppholdstillatelse som varer frem til ungdommene er 18 år. Dette kan gjøres i situasjoner hvor norske myndigheter ikke finner en ungdoms omsorgspersoner i hjemlandet og ungdommene er fylt 16 år når det fattes vedtak i asylsaken. Tiltaket begrunnes med at norske myndigheter ønsker å forhindre at ungdommer sendes alene til Norge av økonomiske motiver og at enslige mindreårige som er 16 år og eldre vil ha størst tilknytning til hjemlandet sitt (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2009).

Kortest mulig ventetid

Personer som søker om asyl i Norge får tilbud om å få oppholde seg i asylmottak, mens de venter på at deres søknad skal behandles. Dette tilbudet gjelder fra vedkommende har søkt om asyl og frem til vedkommende enten er bosatt i en kommune, eller myndighetene har forsøkt å iverksette vedtak om avslag på søknaden⁸ (Kommunal- og regionaldep. 2000). Det er UDI som er ansvarlig for å sikre asylsøkere dette tilbudet og har oppfølgingsansvar overfor mottakene (UDI 2010). Mottakene skal være et nøkternt, og forvarlig tilbud hvor asylsøkernes trygghet ivaretas. De ansatte på mottaket har som sin hovedoppgave å veilede asylsøkerne. Det skal være forskjell på transittmottak, ordinære mottak og ventemottak. Kravet om ulike tilbud i ulike mottak har sammenheng med at asylsøkerne har ulike behov i de ulike fasene av søknadsprosessen. Ordinære mottak skal være tilbud om en mest mulig normal boligsituasjon,

---

⁸ Hvis man får endelig avslag på asylsøknaden mister man retten til å bo på ordinære mottak, men man har muligheten til å bo på et ventemottak frem til man reiser tilbake til hjemlandet. Her får man lommepenger og informasjon om retur (Engesland 2007)

for personer som er i en unormal livssituasjon. Tilbudene på mottakene skal ivareta og gi vekstmuligheter for beboernes individualitet, tilhørighet og mestringsevne. Beboerne skal få mulighet til en meningsfylt hverdag og til å ivareta sitt språk og sin kultur (Engesland n.d.). Under oppholdet i ordinært mottak skal beboerne bli forberedt på bosetting i kommuner eller på retur til hjemlandet (Rustad 2010).

Forvaltningsloven (1967) § 17 pålegger saksbehandlere i UDI å påse at den enkelte asylsaken er opplyst så godt som mulig før de fatter vedtak. Det kreves at asylsøkeren selv gjør sitt beste for å legge frem nødvendig dokumentasjon og bidra til at nødvendige opplysninger blir samlet inn (Utlendingsloven 2008). Det er i tillegg et mål at saksbehandlingen skal være rask, slik at søkeren slipper å vente lenge på at det fattes vedtak. Enslige mindreårige asylsøkeres saker skal prioriteres foran andre asylsaker. Bakgrunnen for målet om å korte ned asylsøkeres ventetid så mye som mulig er kunnskap om at ventetiden preges av usikkerhet og frustrasjoner og at den kan ha negativ innvirkning på søkerens fysiske og psykiske helse. Lang ventetid kan gjøre det vanskeligere å bli selvhjulpne og komme i orden i bosettingskommunen ved vedtak om oppholdstillatelse, og kan gjøre det vanskeligere å få personer som har fått avslag til å forlate landet, fordi de kan ha fått en tilknytning til Norge. Dette gjelder spesielt familier som har hatt barn i barnehage eller i skole. Det er bred enighet om at lang ventetid i mottak er særlig uheldig for de enslige mindreårige (Kommunal- og regionaldep. 2000).

Bosettingsmodellen

Norske myndigheter har som mål at mennesker som har fått flyktningstatus og/eller oppholdstillatelse i Norge skal bosettes i norske kommuner på en rask og god måte (Kommunal- og regionaldep. 2000). Hvert år bestemmer Stortinget i statsbudsjett hva som skal være rammene for bosetting av flyktninger i Norge. UDI utarbeider prognoser hvor de anslår hvor mange flyktninger man tror vil ha behov for å bli bosatt det kommende året. Nasjonalt utvalg for bosetting av flyktninger⁹ tar utgangspunkt i disse prognosene og de rammene statsbudsjettet gir, når de fastsetter hvor mange bosettingsplasser det vil være behov for i det kommende år og fordeler dette behovet på landets regioner og fylker. IMDi har i samarbeid med KS ansvaret for å få bosettingsplasser til alle flyktninger i Norge, og skal sikre at disse plassene brukes på best mulig måte. Når bosettingsbehovet er fordelt på regionene, vil IMDi og KS i samarbeid avgjøre hvilke kommuner som skal anmodes om å bosette

---

⁹ I perioden 2009-2013 består utvalget av representanter fra IMDi, UDI, KS, Husbanken, Bufdir og representanter fra fylkesnivå og kommunalt nivå ved fylkesmenn, rådmenn, og (vara)ordførere (IMDi n.d.).

flyktninger, og hvor mange hver kommune skal anmodes om, mens IMDi utfører den formelle anmodningen (IMDi 2009). Det er IMDi som har ansvaret for arbeidet med å bosette flyktninger og enslige mindreårige flyktninger over 15 år. Bufetat (Barne-, ungdoms og familieetaten) har ansvaret for bosettingen av enslige mindreårige flyktninger under 15 år (IMDi 2009).

Rask bosetting vil si at flyktninger som bor i mottak skal bosettes innen seks måneder etter at de har fått oppholdstillatelse. Enslige mindreårige skal bosettes så raskt som mulig, og senest innen tre måneder etter vedtaket i asylsaken (Kommunal- og regionaldep. 2000). De ungdommene som venter lengre enn tre måneder i mottak registreres som lengeventende, og føres opp på en nasjonal liste. Sakene på denne listen blir prioritert og bosettingsmyndighetene i alle regionene deler ansvaret for dem (UDI 2005). Hva som er en god bosetting vil variere for den enkelte person. Myndighetene legger vekt på å bosette i nærheten av venner, familie eller bekjente og i nærheten av mennesker fra samme land, i de tilfellene det finnes slike grupper av et visst omfang innen for et område. Det legges også vekt på at flyktningene skal ha mulighet til å ta utdanning og til å kvalifisere seg for arbeid. En god bosetting gjør det mulig for flyktningene å bli selvhjulpne så fort som mulig. Når asylsøkere har fått oppholdstillatelse og er bosatt i en kommune, får de i all hovedsak de samme rettighetene til velferdstilbudene som resten av den norske befolkningen (Kommunal- og regionaldep. 2000).

Mottak for enslige mindreårige asylsøkere

Ankomstfasen

Alle som ønsker å søke om asyl i Norge skal henvende seg til politiet. De enslige mindreårige blir registrert hos politiet før de kjøres til et transittmottak. På transittmottaket registreres ungdommene i mottakssystemet og det meldes fra til mottaksenheten. Hvis Yaqoub hadde hatt slektninger eller venner i Norge, kan det hende at han hadde foretrukket å bo sammen med dem, men ingen enslige mindreårige asylsøkere får bo privat før det aktuelle hjemmet er vurdert og funnet passende. Hvis Yaqoub hadde holdt sammen med en eller alle de tre mennene som ga ham skyss siste biten inn til Norge, ville de ansatte på transittmottaket gjort en vurdering på om disse følgepersonen(e) ga god nok omsorg. Yaqoub kunne i så fall fått plass i en ordinær mottaksavdeling sammen med disse mennene, men ellers vil han bli overført til et ankomstmottak for enslige mindreårige asylsøkere. Ankomstmottaket er et transittmottak hvor ungdommene oppholder seg frem til en del prosedyrer er gjennomført, før

de blir flyttet til mottak eller mottaksavdelinger for enslige mindreårige asylsøkere som ligger spredt rundt i hele landet (UDI 2005).

I løpet av den tiden ungdommen oppholder seg på ankomstmottaket skal ungdommene følges tilbake til transittmottaket hvor det foretas en helsekontroll og for ungdommene over 15 år gjennomføres det også et informasjonsmøte. På dette møtet får ungdommene informasjon om det å søke asyl i Norge, saksgangen i denne prosessen og asylsøkeres rettigheter. Ungdommene skal også følges til asylintervjuet (UDI 2005). Før asylintervjuet skal ungdommen vanligvis få møte advokaten vedkommende har fått tildelt. Advokaten skal hjelpe ungdommen med å forberede seg til intervjuet, se over utskriften av intervjuet i etterkant og hjelpe ungdommen ved en eventuell klage på et eventuelt avslag (Engesland 2009c). Ungdommen har fått tildelt en verge som er til stede under asylintervjuet (UDI 2005).

Asylintervjuet skal belyse asylsøkerens behov for beskyttelse, slik at saksbehandlerne i UDI har tilstrekkelig informasjon til å fatte vedtak. Intervjuet innebærer i tillegg spørsmål om alder og spørsmål som er relevante for å spore opp ungdommenes familie. Det ble vist ovenfor hvordan alder kan være avgjørende for en ung asylsøker. Avhengig av om politiet, mottaksansatte eller den som gjennomfører asylintervjuet har merknader til ungdommens oppgitte alder eller ikke, vil det gjennomføres en aldersundersøkelse. Målet med aldersundersøkelsen er å fastsette en så korrekt alder som mulig, og avgjøre om ungdommen skal bli behandlet som en enslig mindreårig asylsøker eller som en voksen asylsøker. Ungdommene skal oppholde seg på ankomstmottaket til asylintervjuet og eventuell aldersundersøkelse er gjennomført. De unge, enslige asylsøkerne bør ikke flyttes før minst ett resultat av aldersundersøkelsen foreligger. De som vurderes til å være over 18 år vil bli flyttet til ordinære mottak, mens de som er funnet å være mellom 15 og 18 år vil bli flyttet til mottak(-savdeling) for enslige mindreårige asylsøkere (UDI 2005).

Ordinære mottak

Mottak eller mottaksavdelinger for enslige mindreårige er ordinære mottak, som oppfyller kravet om at ordinære mottak skal differensieres for å møte ulik behov (Rustad 2010). De målsettingene som gjelder for ordinære mottak generelt, gjelder for mottak og mottaksavdelinger for enslige mindreårige. I tillegg er det noen målsettinger som er spesielle for disse mottakene og mottaksavdelingene. Ungdommene skal få strukturert og målrettet omsorg som bidrar til en trygg og meningsfylt hverdag. Det presiseres at hver ungdom skal ha en fast særkontakt som skal ha ansvaret for den daglige omsorgen og kontakten med skolen. Det er et

mål at ungdommene skal ha et tilpasset (tilrettelagt) skoletilbud, delta i fritidsaktiviteter utenfor mottaket og ha normal kontakt med ungdom i lokalmiljøet. Det stilles også egne krav til det bosettingsforberedende arbeidet når det gjelder denne gruppen (Rustad 2010a).

Målet i bosettingsarbeidet er rask bosetting i områder med muligheter for kvalifisering, arbeid og utdanning. Det forberedende arbeidet som gjøres av de mottaksansatte skal bidra til å fremme gode resultater i bosettingsarbeidet. Hvert mottak skal ha en ansatt som har et spesielt ansvar for å sikre det faglige innholdet og koordinere det bosettingsforberedende arbeidet (Rustad 2009). I rundskriv 2009-040 presiseres viktigheten av å bruke tolk i dette arbeidet, for å sikre at beboerne på mottaket har forstått informasjonen som gis. Det forberedende arbeidet består på den ene siden av å *gi* informasjon, og forhåpentligvis øke beboernes opplevelse av trygghet og forberede dem på bosetting eller eventuelt avslag og retur. På den andre siden består arbeidet av å *samle inn* informasjon om beboeren som er relevant for å få til en god bosetting i tråd med målsettingen som ble beskrevet ovenfor eller en best mulig retur ved avslag (Rustad 2009).

Det bosettingsforberedende arbeidet

Informasjonsarbeidet

Målet med informasjonsarbeid i mottak er at alle beboerne skal kjenne sine rettigheter og plikter, få et realistisk bilde av det norske samfunnet og en forståelse av de grunnleggende verdiene det norske samfunnet bygger på. Alle beboerne skal bli i stand til å ivareta sin egen livssituasjon på mottaket og stå best mulig rustet til en fremtidig bosetting eller retur til hjemlandet. De mottaksansatte skal utnytte de uformelle arenaene og møteplassene på mottakene i informasjonsarbeidet. De skal sikre at beboerne får informasjon gjennom andre kanaler som Internett og andre media og motivere og legge til rette for deltakelse i lokalsamfunnet slik at beboerne på denne måten kan skaffe seg informasjon om det norske samfunnet. De mottaksansatte skal veilede beboere i hvor og hvordan de selv kan skaffe seg aktuell informasjon fra det offentlige og fra frivillige organisasjoner (Rustad 2009a).

Det er utarbeidet et informasjonsprogram for barn og ungdom i alderen 12 til 18 år som oppholder seg i mottak. Barn og ungdom i alderen 12 til 18 år som bor sammen med foresatte er den primære målgruppen for dette informasjonsprogrammet, mens enslige mindreårige mellom 15 og 18 år er den sekundære målgruppen (Rustad 2009b). Programmet er lagt opp i 10 moduler. Hver av disse modulene er knyttet til en eller flere artikler i FNs konvensjon om barnets rettigheter og temaene er valgt ut fra hvilke kunnskaper barn og ungdom har behov for

i sin situasjon som asylsøkere. De ulike modulene omhandler blant annet flyktningsspesifikke tema og har som mål å skape økt trygghet i livet som asylsøker, forberede deltakerne på eventuelle avslag på asylsøknaden, styrke og videreutvikle kulturell identitet og å gi kjennskap til Norge og på den måten styrke forutsetningene for å ha kontakt med nordmenn. Andre moduler omhandler tematikk som er mer spesifikk for denne aldersgruppen og har som mål å bidra til en trygg oppvekst i asylmottak og innebærer for eksempel tema som oppdragelse, generasjonskonflikter, forelskelse, og tobakk, alkohol og rusmidler. Det er også et mål å fremme et positivt forhold til egen kropp og seksualitet og gjøre de unge i stand til å sette grenser, ta vare på egen fysisk og psykisk helse og styrke evnen til å forbygge og løse konflikter (Rustad 2009b).

Kartleggingsarbeidet

Den andre delen av det bosettingsforberedende arbeidet går, som nevnt tidligere, ut på å samle inn opplysninger om beboerne mens de er i mottak. Ungdommene som har kommet alene til Norge utgjør en sammensatt gruppe med ulike ressurser og behov, og de kommer som oftest til landet uten dokumentasjon på hvem de er og hva de trenger. Det blir sentralt for å nå målsettingene i mottaks- og bosettingsarbeidet at mottaksansatte får kjennskap til ungdommene, hvilke behov de har, hva de kan klare uten hjelp, og hva som vil bli mulig med hjelp (UDI 2004). Det er utarbeidet egne skjema for individuell kartlegging (heretter IK) og individuell tiltaksplan (heretter TP). Målene med IK og TP er at den enkelte enslige mindreårige får systematisk oppfølging og det omsorgstilbudet han eller hun har behov for. Det skal hjelpe den enkelte til å legge planer for eget liv og sikre at nødvendig informasjon om han eller henne samles inn og gjøres tilgjengelig for de som får ansvaret for ungdommens omsorgstilbud når personen flytter fra mottaket (Rustad 2011). IK og TP skal med andre ord være nyttige verktøy i det kontinuerlige omsorgs- og oppfølgingsarbeidet på mottaket. Når papirene utarbeides og brukes aktivt i det daglige, vil de være oppdatert og mulig å ferdigstille på kort varsel når ungdommen får svar på sin søknad om oppholdstillatelse (Rustad 2011a).

I arbeidet med disse skjemaene skal man fokusere på den enkeltes ressurser, potensialer og behov (Rustad 2011a). IK inneholder felt hvor mottaksansatte kan fylle inn faktaopplysninger, opplysninger om bakgrunn og sosialt nettverk og opplysninger som er viktige i forbindelse med oppsporing av familie, retur/tilbakevending eller gjenforening. Det er felt for opplysninger om fysisk og psykisk helse, om skole, utdanning og yrke, om kultur, fritid og religion og om ungdommens forutsetninger og behov på ulike områder, da særlig i forhold til en eventuell bosetting. (UDI 2011). I IK skal det først og fremst samles inn informasjon fra

beboeren selv, eventuelt fra andre, som ansatte ved mottaket, skolen, helsesøster eller fotballtrener. Mottaksansatte eller andres observasjoner kan også inngå som en del av opplysningene i kartleggingen (Rustad 2011a).

Tiltakene som utarbeides i tiltaksplanen skal ta utgangspunkt i den enkelte ungdommens livssituasjon, fremtidsplaner og behov for omsorg og oppfølging (Rustad 2011a). Tiltaksplanen er først og fremst et arbeidsdokument for samarbeidet mellom den enkelte ungdommen og hans eller hennes særkontakt og miljøfaglig ansvarlig på mottaket. Det skal være et redskap for å støtte ungdommen i hans eller hennes prosess med å forme livet sitt videre, det være seg i en bosetningskommune eller ved en tilbakevending/retur til hjemlandet. Tiltaksplanen kan være nyttig for de som skal videreføre omsorgsansvaret for ungdommen. Det er midlertidig kun de opplysningene som det vurderes som relevant å videreføre som skal videreføres, mens alle andre opplysninger skal slettes fra planen før den eventuelt sendes fra mottaket til andre (UDI 2011a).

IK og TP skal komme til nytte uansett hvilket svar ungdommen får på sin asylsøknad. Hvis ungdommen får oppholdstillatelse sendes papirene til IMDi og opplysningene brukes til å finne en bosetningskommune og forberede et tilbud der. Hvis ungdommen derimot får avslag på sin søknad, vil opplysningene brukes til å tilrettelegge for tilbakevending/retur til hjemlandet. Arbeidet med IK og TP slutter ikke når ungdommen får svar på sin søknad, men fortsetter så lenge ungdommen bor på mottaket (Rustad 2011a).

Arbeid i kommuner

Ut i kommunene: Både ungdommer og flyktninger.

Når det fattes vedtak om asyl og/eller oppholdstillatelse i en ungdoms asylssak har UDI ansvaret for å gi beskjed til det mottaket ungdommen befinner seg på og til IMDi (Espinoza 2009). Da må mottakene gjennomføre en bosettingssamtale sammen med ungdommen innen to uker og ferdigstille og sende IK og TP til IMDi (IMDi 2009). Når IMDi har mottatt IK og TP fra mottaket starter de arbeidet med å finne en egnet bosetningskommune, med disse papirene som grunnlag. IMDi retter en forespørsel til egnede kommuner som på anmodning fra IMDi har fattet vedtak om at de vil bosette enslige mindreårige. Hvis kommunene sier ja til den aktuelle ungdommen vil man avtale et tidspunkt for bosetting og kommunen vil få tilsendt IK og TP (Espinoza 2009).

Enslige mindreårige er på mange måter både like og ulike andre ungdommer i Norge som er uten omsorgspersoner. Mange enslige mindreårige er ressurssterke ungdommer som ønsker å være som alle andre. De har, i tillegg til et sted å bo, behov for gode, forutsigbare og trygge omsorgsløsninger, voksne personer som de kan stole på og et sosialt nettverk. Samtidig kan disse ungdommene ha opplevd ekstreme påkjenninger før de forlot hjemlandet sitt og/eller på reisen til Norge. De har forlatt familie og venner og det kan ha vært en stor påkjenning å vente på vedtak i asylsaken. Ungdommene kan ha spesielle behov, ressurser, utfordringer og muligheter som kan knytte seg til deres kulturelle, religiøse og sosiale bakgrunn fra hjemlandet og til opplevelser fra væpnet konflikt og flukt (Barne- og familiedep. 2001).

Organisering og økonomi

Hvordan kommunene velger å organisere arbeidet med enslige mindreårige er opp til hver enkelt kommune, noe som fører til store forskjeller mellom kommunene når det gjelder forankring og organisering av arbeidet. Kommunene kan legge ansvaret for de enslige mindreårige til barnevernet, flyktningkontoret eller hos andre tjenester i kommunen som har faglige forutsetninger for å jobbe med denne gruppen (Kommunal- og regionaldep. 2000). En undersøkelse fra 2007 viser at 53 prosent av kommunen i det aktuelle utvalget hadde forankret arbeidet med de enslige mindreårige i barneverntjenesten. 45 prosent hadde forankret arbeidet i flyktningtjenesten, mens differansen bestod av kommuner som hadde plassert ansvaret hos private bofellesskap. De kommunene som forankrer arbeidet i barneverntjenesten begrunner dette med at enslige mindreårige bosettes etter lov om barnevern, at enslige mindreårige per definisjon er barnevernets ansvar, at enslige mindreårige mangler omsorgspersoner og at det er barnvernet som har best kompetanse på barn og unge. Begrunnelsene fra de andre kommunene går blant annet ut på at flyktningtjenesten har best kompetanse, at de bosetter alle andre flyktninger og at de har bedre ressurser enn barnevernet (Econ 2007). Uansett hvilken tjeneste i kommunen som får ansvaret for arbeidet med de enslige mindreårige har barnevernet et overordnet ansvar for alle barn og unge som oppholder seg i Norge. Enslige mindreårige vil ha samme rettigheter til tjenester etter denne loven som alle andre barn og ungdommer (Kommunal- og regionaldep. 2000).

Det er et prinsipp at det ikke skal være en økonomisk belastning for kommuner å bosette enslige mindreårige. Derfor følger det to tilskudd med hver enslige mindreårige som bosettes i kommunen. Det ene er integreringstilskuddet som følger med ved bosetting av alle flyktninger (Espinoza 2009). Integreringstilskuddet utgjør i 2011 581 500 kroner, og utbetales over fem år. Kommunen får utbetalt en stor del av beløpet det første året, også blir utbetalingene

mindre for hvert år (Barvik & Holden 2011). Det andre tilskuddet er et særskilt tilskudd for enslige mindreårige, for at de skal bosettes raskt og få gode omsorgstilbud (Espinoza 2009). Dette årlige tilskuddet utgjør i 2011 123 144 kroner og utbetales frem til ungdommen fyller 20 år (Barvik & Holden 2011a). Kommunene får også refundert utgifter til barneverntiltak for de enslige mindreårige, etter at de har betalt en egenandel (Espinoza 2009). Denne egenandelen er i 2011 på 14 605 kroner (Antonsen 2011). Hvis kommunene må bygge nye boliger for å kunne bosette enslige mindreårige kan de søke Husbanken om tilskudd til dette. Man kan vanligvis få et tilskudd på omtrent 20 prosent av det som det koster å bygge, men hvis man regner med mye oppfølgingsarbeid i forbindelse med boligen kan man i noen tilfeller få et tilskudd på 40 prosent.

Bo- og omsorgsløsninger

Boligen er en sentral del av det totale omsorgs- og oppfølgingsarbeidet med ungdommene i kommunen (Svendsen et al. 2010). Det er viktig at den er tilpasset ungdommenes behov og ønsker, og at det blir riktig med en gang slik at ungdommen slipper å oppleve omplassering og nye brudd (Econ 2007). Boligen skal danne rammen for stabilitet, trygghet og kontinuitet, og den skal gi rom for både frihet og selvstendighet og for samhold og oppfølging (Svendsen et al. 2010). De vanligste boløsningene for enslige mindreårige i kommunene er hybel eller leilighet, med eller uten organisert tilsyn, bofellesskap (kommunal barnevernsinstitusjon¹⁰) og plassering hos slektninger, både med og uten fosterhjemsgodkjenning. Andre boløsninger som er mindre brukt er kommunale fosterhjem og statlige barnevernsinstitusjoner (Econ 2007). Hvilke boløsning som velges avgjøres blant annet av den enkelte ungdommens alder, behov for oppfølging knyttet til opplevelser fra hjemlandet eller under flukten, og hvorvidt ungdommen har behov for ekstraordinære hjelpetiltak. For eksempel er det vanlig å bruke slektplasseringer og fosterhjem for å ta vare på enslige mindreårige under 15 år, mens hybler/leiligheter og bofellesskap er vanligere til enslige mindreårige over 15 år (Svendsen et al. 2010).

Ungdommene har rett og plikt til grunnskoleopplæring på samme måte som alle barn og unge i Norge. Kommunene må organisere tilbudet på en slik måte at de enslige mindreårige får undervisning i samsvar med sine evner og forutsetninger. De har på samme måte som andre ungdommer fra språklige minoriteter rett til særskilt opplæring i norsk og morsmål og til tospråklig opplæring. Når de enslige mindreårige har oppholdstillatelse og grunnskole-

---

¹⁰ I noen kommuner finnes det bofellesskap som gjennomgått Bufetats godkjenning og blitt godkjent som barnevernsinstitusjoner (Econ 2007).

utdanning så har de rett til treårig videregående utdanning. De enslige mindreårige kan ha rett til eksamensrettet grunnskoleundervisning for innvandrere i alderen 16-20 år, hvis de ikke har grunnskoleopplæring og er i den aktuelle aldersgruppen. Enslige mindreårige har på samme måte som andre innvandrere, flyktninger og asylsøkere lik rett til helsehjelp som andre mennesker i Norge. Denne helsehjelpen gis gjennom det ordinære helsetilbudet som retter seg mot alle (Barne- og familiedep. 2001). Barn og ungdom er sjelden i stand til å ta vare på sin egen helse, og derfor er det viktig at de har voksne omsorgspersoner som kan hjelpe dem med og ta ansvar for at de vare på den (Econ 2007).

Det er som sagt store forskjeller på kommunenes arbeid på dette området. I motsetning til saksbehandlingen i UDI og mottaksarbeidet er det få klare føringer på hva kommunenes arbeid på dette feltet skal innebære og hva slags form det skal ha. Det bildet som formidles av bosettingskommunene tyder på at de vektlegger utdanning, norskkunnskaper, leksehjelp, yrkesframtid, selvstendig- og ansvarliggjøring, fritidsaktiviteter og nettverk, og muligheter til å knytte nye bånd til norsk kultur og bevare bånd til kulturen i hjemlandet (Espinoza 2009).

Dette kapitlet har i hovedsak handlet om rammene rundt og målsettingene i arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Målet i dette kapitlet har vært å trekke opp det store lerretet, mens det neste kapitlet vil presentere litteratur som kan være med på å gi en dypere forståelse av arbeidet med denne gruppen.

3. Litt i bredden og mer i dybden, en forskningsgjennomgang

Introduksjon

Det forrige kapittelet inneholdt en kort og avgrenset presentasjon av de enslige mindreåriges situasjon basert på forskning og statistikk som omhandler dette temaet. Kapittelet inneholdt videre en presentasjon av arbeidet med enslige mindreårige fra ankomst til den første tiden i bosettingskommunen. Denne presentasjonen var i hovedsak basert på offentlige dokumenter, som rundskriv, retningslinjer og stortingsmeldinger som omhandler hvordan arbeidet med disse ungdommene *bør* eller *skal* se ut. Målet med dette kapittelet er å presentere forskning og litteratur som kan gi et inntrykk av hvordan disse ungdommenes situasjon og arbeidet med dem faktisk *kan* se ut. Kapittelet vil innledes med en presentasjon av hovedtrekkene i to norske kunnskapsstater, Solberg (1997) og Eide og Broch (2010). Til tross for at tretten år har gått mellom de to, anbefaler Eide og Broch (2010) lesning av Solberg (1997). Denne innledningen vil forhåpentligvis gi et bilde av summen av forskningen på enslige mindreårige.

Hoveddelen av dette kapittelet vil være en presentasjon av forskning som kan være med på å belyse forskningsspørsmålene i denne oppgaven. Det betyr at det først og fremst er forskning på områder som kan knyttes til utfordringer og strategier i arbeidet med å samle inn og ta i bruk kunnskap om enslige mindreårige som presenteres. Mens fokuset i det forrige kapitelet var å formidle en bredde, vil målet i dette kapittelet være å vise dybden i deler av forskningen. Det betyr at innenfor hvert av områdene vil det kun være et utvalg av forskningen som presenteres. Andre kunne gjort et annet utvalg om de ønsket å belyse de samme forskningsspørsmålene.

Forskningen som presenteres vil være norsk og internasjonal. I denne sammenhengen kan ikke internasjonal litteratur uten videre overføres til arbeidet med denne gruppen i Norge. Mottakssystemet, regelverket og arbeidet med å gi omsorg og oppfølging til de enslige mindreårige kan se ganske forskjellig ut i de ulike landene ungdommene ankommer (Øien 2010, Kohli 2007, Engebriksen 2002). Samtidig finner forskning fra ulike land mange av de samme kjennetegnene i de enslige mindreåriges historier, situasjoner og opplevelser. Dette blir for eksempel synlig ved sammenligning av Andersons (2001) arbeid i Tyskland, Kohlis (2007) arbeid i England og Hjeldes (2004) arbeid i Norge. Det forrige og dette kapittelet skal sammen forhåpentligvis gjøre det mulig å forstå og belyse prosjektets funn, sette dem inn i en større sammenheng og være grunnlag for en analytisk dimensjon i kapittel 5 og 6.

Kunnskapsstatuser

Solberg

Solberg (1997) presenterer forskning på enslige mindreårige i tre kapitler som handler om asylrett, mottak og bosetting i kommune. Asylretten er et komplisert området, hvor barneperspektivet må ses opp mot utlendingsloven og rammer for offentlig forvaltning. Når det gjelder behandlingen av ungdommenes asylsøknader skriver Solberg at «man i beste fall vet svært lite om den (noe som er alvorlig nok), men i verste fall er forholdene kritikkverdige» (1997:39). Han etterlyser en presisering av begrepet «barnets beste», fokus på og realisering av barnekonvensjonen og barns rettigheter etter den. Han skriver at ungdommene synes tiden i mottak er forferdelig og at usikkerheten er tung å bære. Det mangler barnefaglig kompetanse i mottakene. I en undersøkelse gjennomført i 2004 finner Berg, Meyer, Neumayer, Tingvold og Sveaass (2009) at det har skjedd få endringer i mottakene. Ventetiden er fremdeles er lang, og den oppleves som en tilleggsbelastning og et hinder for å skape et godt psykososialt miljø. Beboerne opplever ikke at personalet i stor nok grad er tilgjengelig for dem og de savner meningsfylte aktiviteter (Berg et al. 2009). Solberg (1997) skriver at det i bosettingsarbeidet gikk skillelinjer mellom majoritets- og minoritetsbaserte og mellom familie- og gruppebaserte omsorgsløsninger. Debatten gikk, og går fremdeles, om hvorvidt barnevernet eller flyktningtjenesten bør ha hovedansvaret for de enslige mindreårige (Econ 2007). Solberg (1997) skriver at det er et innvandringspolitisk mål at det skal være likestilling mellom norske ungdommer og enslige mindreårige, og han konkluderer med at denne målsettingen ikke nås i bosettingsarbeidet (Solberg 1997).

Eide og Broch

Eide og Broch (2010) skriver at eksisterende forskning på enslige mindreårige fokuserer på tre områder: Organisering av arbeidet med ungdommene, ungdommenes rettigheter og deres psykososiale situasjon. Flertallet av rapportene de har gått gjennom tar for seg alle disse områdene, og vektlegger et av dem. Eide og Broch (2010) mener det er påfallende hvordan forskning i inn- og utland har tatt tak i de samme problemstillingene. Forskningen viser at ungdommenes første møte med eksillandet handler om å bryte inn i eller ut av visse kategorier, som alderskategorier eller «risikogruppe». Forskningen viser at trygghet, tilhørighet og mestring fremmer ungdommenes psykiske og fysiske helse, og at disse dimensjonene bør vektlegges i arbeidet med denne gruppen. Det legges vekt på at ungdommene har behov for kontakt med egen etnisk gruppe, men samtidig behov for kontakt med nordmenn. Forfatterne peker på at enslige mindreårige er en vanskelig gruppe å nå i

forskningssammenheng og at dette blir tydelig i forskningen som forøvrig bærer preg av metodiske svakheter. Foreliggende litteratur mangler kunnskap om ungdommenes liv før og under reisen. Forskingen mangler fokus på kjønn og etnisitet, og den svekkes av tidsbegrensninger. Norsk forskning er i liten grad kritisk til politikken overfor denne gruppen, og rapportene er i større grad beskrivende enn analytiske (Eide & Broch 2010).

I tillegg til disse kunnskapsstatusene er det verdt å nevne rapporten *Bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige i kommunene* (Econ 2007). Dette er en bred kartlegging av bosettingsarbeidet, som behandler mange tema, blant annet et som er spesielt relevant for oppgavens forskningsspørsmål. Det undersøkes hvilke erfaringer kommuneansatte har med kartleggings-skjemaet og tiltaksplanen som ble beskrevet i forrige kapittel. Rapporten konkluderer med at disse verktøyene i all hovedsak ikke fungerer etter intensjonen, men peker samtidig på at jo mer involvert ungdommene har vært i arbeidet med disse papirene, jo mer nyttig oppleves de å være i bosettingsarbeidet (Econ 2007).

Taushet

Hjelde (2004) gjennomførte en studie blant enslige mindreårige flyktninger fra konflikt-rammede land i Asia og Afrika som ble bosatt i Oslo kommune i årene 1992 til 1999. I løpet av de syv årene fra 1992 til 1999 ble det samlet inn data om 129 ungdommer. Dataene ble samlet inn gjennom intervju og ved bruk av ulike andre datainnsamlingsmetoder. Forskeren deltok på tilsyns- eller veiledningsmøter i flyktningtjenesten i Oslo kommune. Disse ble gjennomført med fire til seks ukers mellomrom, og sakene til 69 av de 129 ungdommene ble diskutert på disse møtene. Det ble gjennomført deltakende observasjon og forskeren fulgte saksbehandlerne i deres arbeid både inne på og utenfor flyktningkontoret. Hun var til stede på ettermiddagstiltak for de enslige mindreårige og deltok på turer sammen med dem. I perioder gjorde hun deltakende observasjon på heltid, mens i andre perioder var den fokusert på spesielle anledninger som turene i feriene. Internasjonale, nasjonale og kommunale dokumenter som omhandlet juridiske, økonomiske og organisatoriske rammer for arbeidet utgjorde en del av datagrunnlaget. Det samme gjorde saksmappene til alle de 129 ungdommene. I siste fase av prosjektet, fra august 1997 til mai 1999, arrangerte hun fokusgruppemøter med 14 ungdommer (Hjelde 2004).

Hjelde (2004) har et omfattende materiale og doktorgradsavhandlingen hennes omhandler mange tema, blant annet taushet blant ungdommene. Hun beskriver de ungdommene hun kom i kontakt med som høflige, vennlige og etter at de hadde vært en stund i Norge lignet de

hvilke som helst andre ungdommer, på overflaten. Samtidig var ungdommene påfallende tause og vaktsomme og viste vegring mot å inngå i nære, personlige relasjoner, spesielt overfor voksne (Hjelde 2004). Hjelde (2004) systematiserer ungdommenes taushet i tre grupper: a) Taushet knyttet til alder og identitet, b) Taushet knyttet til tilpasning og c) Taushet knyttet til traumatiske opplevelser. Dette kapitlet vil ta utgangspunkt i Hjeldes (2004) tre former for taushet. De vil være utgangspunkt for å presentere forskning som kan bidra til å besvare og belyse oppgavens forskningsspørsmål.

Blanke ark og hvite løgner

Taushet knyttet til alder og identitet

Hjelde (2004) skriver at ungdommene hun møtte i undersøkelsen sin blant annet skjulte sannheten om hvor gamle de var, om hvor de kom fra, om reisen til Norge og om familien, slekten eller andre de hadde relasjoner til i hjemlandet. Hjelde (2004) setter denne tausheten i sammenheng med norske innvandringsmyndigheter og den politikken som føres overfor de enslige mindreårige. Tausheten kan være en strategi for å møte det norske flyktning- og asylsystemet. Det vil bety at ungdommene har kunnskap om innvandringspolitiske verdier og om målsettinger og prinsipper i innvandringsmyndighetenes saksbehandling før de kommer til Norge. Det kan se ut som om ungdommene fikk kunnskap om det norske asyl- og flyktningssystemet fra smuglere eller agenter, eller andre mennesker de møtte på reisen fra hjemlandet. Disse menneskene kan ha gitt ungdommene råd om hva de bør holde hemmelig og/eller hva slags «sannhet» de bør dele (Hjelde 2004).

Møtet med innvandringsmyndighetene

Når det gjelder behandlingen av asylsøknadene ble det i forrige kapittel beskrevet hvilken betydning alder kan ha, og hvordan det kan være fordelaktig å være barn sammenlignet med å være voksen i lignende situasjoner (UDI 2006). «Den rette alderen» kan være nøkkelen til oppholdstillatelse og til relativt bedre tilbud i tiden som asylsøker, og dette kan forklare at ungdommene lyver om eller holder alderen sin hemmelig (Hjelde 2004). Det ble videre nevnt i forrige kapittel hvordan enslige mindreårige kan få oppholdstillatelse på humanitært grunnlag hvis norske myndigheter ikke finner familiene deres i hjemlandet (Kommunal- og regionaldep. 2000). Dette kan være med på å forklare hvorfor ungdommene er forsiktige med å avsløre tilknytning til mennesker og steder i hjemlandet. I tillegg kan det hende at ungdommene kommer fra en del av et land som regnes som trygt, og som ikke gir grunnlag

for beskyttelse i Norge, og at de derfor holder det hemmelig hvor de kommer fra (Hjelde 2004).

Tausheten kan også være et en strategi for å beskytte familie, slektninger eller andre hjelpere i hjemlandet, andre eksilland eller i ankomstlandet. Ungdommene kan være bekymret for slektningers sikkerhet, og være redd for at det kan skape problemer for dem om de avslører sin egen eller deres situasjon (Hjelde 2004). Kohli (2007) forteller om hvordan sosialarbeidere i London mener det er påfallende hvordan mennesker fra ungdommenes hjemland «tilfeldigvis» kommer over ungdommene like etter deres ankomst til landet. Disse såkalte vennlige fremmede «finner» ungdommene langs en gate eller i en park og følger dem til de rette myndighetspersonene. Det hender ungdommene holder kontakten med disse «fremmede». De besøker dem hjemme eller treffer dem i kirka, men de avslører ikke hva slags relasjon de egentlig har til vedkommende (Kohli 2009). Eide (2000) forteller om hvordan slektninger eller venner av familien hjelper ungdommer inn i Norge ved å la de fremstå som sine sønner og døtre. En mann med asyl i Norge kan for eksempel få familiegjenforening med kone, tre barn og to nieser, som han sier er døtrene sine. Sannheten om disse falske familiebandene kommer frem først hvis konfliktnivået i «familien» blir for høyt eller hvis påkjenningene ved å ha «ekstra barn» blir for store (Eide 2000).

Gode og dårlige grunner til å søke asyl

Ifølge Øien (2010), som det ble vist til i kapittel 2, er årsakene til at ungdommene forlater hjemlandet sitt sammensatte. Migrasjonsprosessen kan forstås som en aktiv investering i fremtiden. I mange tilfeller handler motivasjonen for å reise om ønsket om at den unge skal leve i sikkerhet og være beskyttet mot farer i hjemlandet. I noen av disse tilfellene handler reisen til et annet land *samtidig* om håp om utdanning, om jobber med bedre arbeidsvilkår og om å bli økonomisk selvstendige og bidragsytere til familien i hjemlandet. I andre tilfeller er reisen til Norge eller andre land i all hovedsak økonomisk motivert (Øien 2010). Watters (2008) bruker i sin bok *Refugee Children. Towards the Next Horizon* begrepene verdige asylsøkere og uverdige asylsøkere. I denne sammenhengen er det viktig å påpeke at dette konstruerte skillet mellom verdige og uverdige er omdiskutert. Watters (2008) viser til begreper som springer ut av de juridiske forestillingene om hvem som har rett til å søke asyl og hvordan de bør gå frem når de søker. Jussen favner neppe de kompliserte årsakene til at mennesker forlater hjemlandet sitt, og man kan spørre seg om det er mulig å skille mellom gode og dårlig grunner på generelt grunnlag. Begrepene Watters (2008) trekker frem

beskriver en forestilling om at det på den ene siden finnes verdige, gode og ekte asylsøkere og på den andre siden finnes uverdige, uærlige, falske asylsøkere.

En verdig asylsøker er en som tar seg inn i landet lovlig, med papirene i orden. Prakteksempelen på en verdig asylsøker er en kvoteflyktning. Uverdige asylsøkere er de som tar seg ulovlig inn i landet, som ikke kan dokumentere hvem de er og som mistenkes for kun å ha økonomiske motiver (Watters 2008). Engebrigtsen (2002) mener økonomiske motiver oppfattes som spesielt upassende når det gjelder enslige mindreårige. Engebrigtsen peker på at «[å] sende et barn til den andre siden av jorda for økonomisk vinnings skyld utfordrer de fleste nordmenns ideer om godt foreldreskap og god omsorg» (2002:57). Det vurderes ikke som «barnets beste» å være så langt unna familien sin, med så mye ansvar og forpliktelser overfor de som er igjen i hjemlandet. I kapittel 2 ble det vist at «barnets beste» skal være et grunnleggende prinsipp i behandlingen av de enslige mindreåriges asylsøknader. Når det regnes som «barnets beste» å være sammen med foreldrene sine, gir det innvandringsmyndighetene grunn til, i de tilfellene man kan spore opp omsorgspersonene, å sende ungdommene tilbake til dem (Engebrigtsen 2002).

Den rette versjonen av sannheten

Ayotte (2000) har laget en rapport, som bygger på analyser av 218 kasusstudier av enslige mindreårige asylsøkere. Alle var under 18 år, og de kom til sammen fra 28 forskjellige land. To tredjedeler av barna var gutter. I denne undersøkelsen oppga barna krig, konflikt og forfølgelse, såkalte verdige grunner til å søke om asyl ifølge Watters (2008), som årsakene til at de reiste dobbelt så ofte som de oppga fattigdom som en årsak. Engebrigtsen (2002) skriver at dette kan fortelle oss like mye om hvordan ungdommene tilpasser årsakene til at de dro for at de skal passe til kriteriene for å få asyl, som om de egentlige årsakene til at de forlot hjemlandet sitt.

Anderson (2001) var en av flere forskere i et prosjekt som handlet om livene til innvandrerbarn i Tyskland. Andersons delprosjekt handlet om flyktningbarn- og ungdom og de sosiale betingelsene de møter i Tyskland. Prosjektet innebar intervju med barn og ungdom med flyktningbakgrunn i München, Frankfurt og Köln og med ulike eksperter på dette området. Han fremhever et aspekt ved de enslige mindreåriges situasjon, som han kaller den «hemmelige oppgaven». Han hevder på bakgrunn av intervjuene med ekspertene at ungdommene har fått med seg en historie de *må* fortelle. Uavhengig av hva slags hendelser de og familiene deres har vært utsatt for eller hva slags situasjon de levde i hjemlandet, så skal

ungdommene fortelle den historien myndighetene vil høre. Det er denne versjonen av sannheten som vil gi dem oppholdstillatelse (Anderson 2001). Ayotte (2000) ser det samme i sin undersøkelse. Hun beskriver hvordan ungdommene forsøker å presse historiene sine inn i de smale formene, hvor en asylsøkers historie bør passe inn for at vedkommendes søknad skal innvilges. Som en konsekvens av dette forblir store deler av sannheten skjult, slik Hjelde (2004) beskriver.

Finne seg til rette og føle seg som hjemme?

Taushet knyttet til tilpasning

Den andre av Hjeldes (2004) tre former for taushet er knyttet til ungdommenes opplevelser av å tilpasse seg en ny situasjon, spesielt opplevelser av å komme til kort, av nederlag og av forskjellsbehandling eller diskriminering. Denne tausheten oppstod i rommet mellom forsøkene på å tilpasse seg det norske samfunnet og forventninger til i hvilken grad og på hvilken måte de burde tilpasse seg. For eksempel var det ungdommer i Hjeldes (2004) undersøkelse som ikke forstod norsk godt nok, og de endte i mange tilfeller opp med å gjette på hva som ble sagt eller bare svare ja, for å slippe å avsløre at de ikke hadde forstått hva vedkommende sa.

Hjelde (2004) skriver at ungdommenes taushet i denne sammenheng kunne være en strategi for å skjule at de kom til kort eller at de var annerledes overfor mennesker i Norge. De ønsket å være en av mange, og å høre til. Men også overfor familie og slektninger i hjemlandet forsøkte ungdommene å skjule sine problemer med å finne seg til rette. Ungdommene hadde mange hemmeligheter. De fortalte slektninger i hjemlandet bare om det som var positivt, og utelot for eksempel å fortelle om hvor vanskelig det var å være en god muslim i Norge. Ungdommene kunne velge å ta opp sin del av en tenkt telefonsamtale på bånd og sende til hjemlandet, fremfor å ha en virkelig telefonsamtale, for slippe familiens spørsmål (Hjelde 2004). Eide (2000) og Kohli (2007) har begge beskrevet ungdommenes arbeid med å tilpasse seg forholdene i et nytt land, samtidig som de skal balansere forventninger og krav fra hjemlandet og egen etniske gruppe.

Den første tiden i Norge

Eide (2000) har gjennomført en undersøkelse hvor datamaterialet bestod av leveårsdata fra Statistisk Sentralbyrå, supplert med kvalitative intervju. Prosjektet ble satt i gang i 1999, og formålet var å gjennomføre en karrierestudie. Det krevde data som ga mulighet for et langt tidsperspektiv. Talldataene omhandlet 511 enslige mindreårige flyktninger som ble bosatt i

Norge mellom 1989 og 1992, og intervjuene ble gjort med 25 av disse ungdommene. Ungdommene hadde vært i Norge i åtte-ti år i forkant av undersøkelsen, og hadde hatt mulighet til å gjøre seg mange erfaringer med livet her i landet. Kohli (2007) gjennomførte en studie hvor han intervjuet 29 sosialarbeidere i England om deres arbeid med enslige mindreårige, og om hva de kunne fortelle om ungdommenes fortid, nåtid og fremtid.

Eide (2000) deler ungdommenes møte med, og liv i Norge, i fem faser. Usikkerhetsfasen, trygghetsfasen, utviklingsfasen, etableringsfasen og fremtidsfasen. Når man jobber med fremstillinger i faser bør det tas i betraktning at fase teorier er omstridte. Fase teorier er utsatt for kritikk for blant annet å være statiske og for å legge for stor vekt på kriseteori og for liten vekt på mestring og ressurser (Berg 2010). Fase teorier kan allikevel være nyttige analyseverktøy for å skape system og gi oversikt, så lenge det tas i betraktning at de er forenklete fremstillinger av virkeligheten med de begrensninger det innebærer.

Eide (2000) skriver at usikkerhetsfasen kan strekke seg fra tiden før ungdommene forlot hjemlandet sitt og langt inn i livene deres i Norge. Han skriver at det var ikke alltid ungdommene ønsket å reise, men at foreldrene hadde bestemt at de skulle det og at de adlød foreldrenes ønsker. Øien (2010) finner i sin studie at ungdommene ofte var med på å ta avgjørelsen og var enig i at de burde reise. I noen tilfeller har verken foreldre eller ungdommer noen innflytelse, men brå og dramatiske hendelser tvinger ungdommene til å dra (Øien 2010). Reisen og den første tiden i Norge er preget av brudd med fortiden og håp for fremtiden. Denne fasen formes av tilfeldigheter, usikkerhet og forvirring (Eide 2000). Sosialarbeiderne i England beskrev ungdommene på samme måte den første tiden ungdommene var i landet og de opplevde det som åpenbart at disse ungdommene trengte beskyttelse og omsorg (Kohli 2007).

Eide (2000) kaller den andre fasen for trygghetsfase og den preges av at ungdommene opplever tillit og stabilitet i omsorgssituasjonen. Den første utryggheten avløses av en større trygghet. Kohli (2007) skiller, i sin analyse av sosialarbeidernes historier, mellom det å slå seg til ro utvendig og det å slå seg til ro innvendig. Sosialarbeiderne i hans studie beskriver hvordan ungdommene, i de fleste tilfeller etter prøving og feiling, slo seg til ro i en omsorgsløsning. Dette betegner Kohli (2007) som at de slår seg til ro *utvendig*. Det har mange likhetstrekk med Eides (2000) beskrivelse av trygghetsfasen. Kohli (2007) skriver at ungdommene var i stand til å holde de ulike delene av livet sitt samlet, men at de fremdeles ventet på en opplevelse av helhet, sammenheng og mening. Det tok tid før ungdommene

klarte å slå seg til ro på *innsiden*. Det var en forutsetning for at ungdommene skulle slå seg til ro på innsiden, at de fikk et «Ja» fra myndighetene, eller i det minste et svar. «To help with resettlement he needs his immigration status sorted. [...] How can you start making roots in a place and start developing when you don't know whether you're going back?», sa en sosialarbeider (Kohli 2007:143). Eides (2000) trygghetsfase innebærer kanskje først og fremst en ytre trygghet, mens den indre tryggheten kommer senere? Eides (2000) egne beskrivelser av de tre kommende fasene kan tyde på det.

Utvikling

I trygghetsfasen kunne ungdommene ta det som skjedde for gitt og godta omsorgsløsningene uten å stille spørsmål. Utviklingsfasen preges av at det som er kjent ikke lenger bare innebærer trygghet og stabilitet, men konflikter, frustrasjoner, endring og brudd. Ungdommene forsøker å tilpasse seg sin nye tilværelse, og må samtidig forholde seg til hjemlandet sitt. I møte med en ny kultur kan ungdommene revurdere elementer i den kulturen de har hatt tilhørighet i. Møtet med Norge kan føre til at ungdommene får en ny selvforståelse. Forsøkene på å tilpasse og finne seg til rette kan føre til konflikter i omsorgsløsningen, og det ender i en del tilfeller med at ungdommene flytter videre (Eide 2000). Det kom frem hos både Eide (2000) og Kohli (2007) at skole og utdanning var viktig for ungdommene. Utdanning var ungdommenes verktøy for å nå sine mål og for å utvikle seg. Skolen hjalp også ungdommene med å håndtere vonde tanker og følelser, og med å holde liv i håpet. Den ga struktur, forutsigbarhet og trygghet og noe «annet å tenke på». På samme tid kunne forventningene og behovet for å lykkes på tross av utfordringer være en tung bær å bære (Kohli 2007). Hjelde (2004) oppdaget at om ungdommene ikke mestret skolehverdagen, så skjulte de det. Flere av ungdommene i hennes studie hadde utviklet strategier for å holde seg flytende fra dag til dag, uten å mestre fagene på lengre sikt. Ungdommene innrømmet ikke at de ikke forstod, og lærere og sosialarbeidere kunne forklare det manglende engasjementet med ungdommenes kultur eller med traumatiske erfaringer (Hjelde 2004).

Ungdommene Eide (2000) har intervjuet var i etableringsfasen når intervjuene ble gjennomført. På det tidspunktet hadde de vært i Norge i opptil ti år. Ungdommene jobbet for å bli selvstendige, både økonomisk og sosialt. Nå var de blitt tryggere på sin tilknytning til hjemlandet. Kohli (2007) beskriver at det å slå røtter i det nye landet bød på nye utfordringer. Enslige mindreårige får sjelden familiejenforening, hvilket betyr at om de skal ha en familie må de skape den selv. Nettopp det å skape sin egen familie var et kjennetegn ved Eides (2000) etableringsfase. Fremtidsfasen var en tenkt fase i Eides (2000) materiale. De på dette

tidspunktet unge voksne håpet at fremtiden ville gi dem mulighet til å forstå fortiden. De ønsket å forstå hvordan fremtiden deres var formet av erfaringer i fortiden og håpet at de kunne forsone seg med disse erfaringene. Når ungdommene så fremover ønsket de seg utdanning og jobber, noen så for seg en fremtid i Norge, andre i hjemlandet (Eide 2000). Eide (2000) gjennomførte retrospektive intervju med ungdommene om hvordan de opplevde tilpasningen til situasjonen den første tiden i Norge. Kohli (2007) snakket med sosialarbeidere og ikke med ungdommene selv. I det følgende vil det bli presentert noen funn fra rapporter hvor ungdommenes egne stemmer blir klare, og hvor erfaringene ungdommene beskriver ligger nærmere dem i tid.

Ungdommens egne stemmer

Svendsen et al. (2010) gjennomførte på oppdrag fra Husbanken en komparativ studie i to kommuner som har lang erfaring med å bosette enslige mindreårige. En del av denne studien var gruppeintervju med til sammen 25 enslige mindreårige i de to kommunene. Ungdommene var opptatt av skole og fritidsaktiviteter. De var forberedt på mange år på skolebenken, og uttalte at «til slutt vil det gå oppover for oss» (Svendsen et al. 2010:103). De ønsket å gå på skole for å få en utdanning, spesielt fagutdanninger, selv om det ville bli mange år med lite penger før de nådde så langt. Ungdommene så at skolen kunne vært en fin arena for å komme i kontakt med norske ungdommer, og kunne ønske at de gikk på skole med nordmenn. Når det gjelder fritidsaktiviteter fortalte ungdommene at tilbudene som var tilgjengelig for dem var begrenset og at de kunne ønske de hadde flere valgmuligheter og at disse inkluderte arenaer hvor de kunne møte nordmenn.

Forandringsfabrikken (2009) har utført et annet prosjekt på oppdrag fra Husbanken. Prosjektet lot ulike grupper ungdom, blant annet enslige mindreårige, få dele sine synspunkter på ulike boløsninger og på hva som er gode hjelpere. De enslige mindreårige i denne undersøkelsen uttalte at et godt sted å bo var et sted de bodde sammen med andre. De fremhevet at det er en viktig del av kulturen deres å bo flere sammen og at det vil være en stor overgang plutselig å skulle bo for seg selv. Ungdommene Svendsen et al. (2010) snakket med hadde delte meninger om hva som var best, å bo alene eller sammen med noen. Noen synes bofellesskap fungerte fint, andre synes bofellesskap ble for likt mottak og trivdes med å bo to stykker sammen. Noen syntes det var ensomt å bo helt alene, mens andre trivdes med det.

Ungdommene som har uttalt seg i prosjektet ved Forandringsfabrikken (2009) vektlegger betydningen av en kontaktperson ved flytting fra mottak til kommune. Det er fint med en

voksen som kan ta ansvar, hjelpe med papirer, planlegging og råd om økonomi. Forandringsfabrikken (2009) oppsummerte at ungdom som ikke bor med familien sin trenger hjelp med praktiske oppgaver, med å være sosial og aktiv, med økonomi og matlaging, med å få en jobb og med trygghet og støtte. Ungdommene understreket betydningen av at de har innflytelse og av at de må ta ansvar selv. En god hjelper skal være tilgjengelig, erfaren, kunnskapsrik og til å stole på. Det er viktig at vedkommende bryr seg, er positiv og empatisk (Forandringsfabrikken 2009). I Svendsen et al. (2010) forteller ungdommene at de føler seg overlatt til seg selv. De kunne ønske at de hadde tettere kontakt med kontaktpersonene sine og at kontaktpersonene var mer tilgjengelig og hadde bedre tid. Forholdet mellom ungdommene og ansatte i hjelpeapparatet vil bli utdypet i siste del av dette kapittelet.

Ungdommenes psykiske helse

Taushet knyttet til traumer

Hjeldes (2004) tredje form for taushet er knyttet til traumer. Ordet traume kan forstås som en overveldende, ukontrollerbar hendelse, som innebærer en ekstraordinær psykisk påkjenning (Dyregrov 2010). Dyregrov (2010) understreker at barn og ungdom kan utsettes for voldsomme psykiske påkjenninger, uten at det former dem eller livene deres. Derfor er den korrekte betegnelsen på disse hendelsene eller situasjonene «potensielt traumatiserende hendelser». Eksempler på slike hendelser kan være en sykehusinnleggelse, å være offer for eller vitne til vold eller misbruk eller krigshandlinger som bombeangrep (Dyregrov 2010). Hjelde (2004) skriver at ungdommene verken snakket om traumatiske hendelser eller på andre måter ga direkte uttrykk for hva de hadde opplevd.

Når sosialarbeiderne forsøkte å snakke om ungdommenes opplevelser ble de møtt med taushet nedslåtte blikk, redde, bekymrede uttrykk og nervøse bevegelser. Men «[t]he body seemed to have its own voice that was difficult to silence» (Hjelde 2004:186). Kroppenes egne stemmer kom blant annet til uttrykk gjennom smerter og verk i kroppen, konsentrasjonsvansker, søvnløshet og mareritt (Hjelde 2004). De trekkene Hjelde (2004) beskriver er sammenfallende med de vanligste ettervirkningene av traumer (Dyregrov 2010). Hjelde (2004) skriver videre at ungdommene kunne komme med fragmenterte kommentarer eller hint om traumatiske opplevelser. De kunne betro seg til voksne som allerede kjente til situasjonen deres eller som hadde hatt liknende opplevelser selv. En av sosialarbeiderne i undersøkelsen uttalte om ungdommene: «They are not ordinary young people; they have experienced extremely gruesome things» (Hjelde 2004:188).

En svært sårbar gruppe

En forskningsgjennomgang av 22 arbeider utført i perioden 1998 - 2008 konkluderer med at forskningen viser at enslige mindreårige flyktninger er en svært sårbar gruppe, med høyere forekomst av psykiske lidelser enn befolkningen for øvrig (Huemer et al. 2009). I den forstand ser det ut til at forskningen bekrefter sitatet fra Hjeldes (2004) avhandling. De enslige mindreårige er ikke som andre ungdommer. Huemer et al. (2009) presiserer i sin gjennomgang at forskningen på dette området foreløpig er begrenset. Man må være forsiktig med å trekke konklusjoner om gruppen som helhet, spesielt fordi den er vanskelig å nå frem til i forskningssammenheng. Eide og Broch (2010) understreker at det er bred enighet i litteraturen om at enslige mindreårige er en heterogen gruppe, men at når man forsøker å finne trekk som kan definere gruppen som helhet, vil det være vanskelig å få frem mangfoldet. I hovedsak har den eksisterende forskningen endt opp med kjennetegn som fører til at disse ungdommene blir definert som en sårbar gruppe.

Huemer et al. (2009) påpeker videre at forskningen på enslige mindreåriges psykiske helse trenger et bredere perspektiv. Forskningen bør ifølge dem i større grad undersøke aspekter som stresshåndtering og resiliens og gjøre det i et lengre tidsperspektiv. Ifølge Eide og Broch (2010) er det viktig at man reduserer fokuset på enslige mindreårige som sårbare eller ofre, fordi de mener det er grunn til å anta at dette fokuset kan virke som selvoppfyllende profetier. I det følgende vil det bli presentert to studier med hovedvekt på psykiske påkjenninger og ungdommenes sårbarhet. Så vil det bli presentert forskning og litteratur som kan bidra til å nyansere bildet.

Ungdommer i Nederland

I første omgang presenteres en nederlandsk studie. Den legger et fyldigere datamateriale til grunn for analysen ($N = 920$) sammenlignet med den norske ($N = 325$) som presenteres nedenfor. De to studiene vektlegger også forskjellige aspekter. Bean, Derluyn, Eurelings-Bontekoe, Broekaert og Spinhoven (2007) gjennomførte en spørreskjemaundersøkelse i 2002. Forskerne samlet data om 920 enslige mindreårige flyktninger (gruppe A), 1294 ungdommer med innvandrings- eller flyktningbakgrunn som hadde ankommet med foreldre (gruppe B) og 1059 ungdommer med majoritetsbakgrunn (gruppe C). Forskerne brukte tre datainnsamlingsverktøy: Et for å kartlegge internaliserte og eksternaliserte symptomer på depresjon og angst, et for å kartlegge antall og type påkjennende hendelser og et for å vurdere symptomer på posttraumatisk stressyndrom (PTSD) (Bean et al. 2007).

Ungdommene i gruppe A hadde høyest verdier på målingene av symptomer på angst og depresjon. Det var jevnt mellom de to andre gruppene, men ungdommene i gruppe C hadde høyere verdier enn de i gruppe B. I alle tre gruppene viste jentene fler internaliserte symptomer enn guttene, og guttene fler eksternaliserte symptomer enn jentene, men forskjellene mellom kjønnene var minst i gruppe A. Ungdommene i gruppe A rapporterte betydelig flere erfarte påkjenninger enn ungdommene i gruppe B og C. Jentene i gruppe B og C rapporterte like mange erfarte påkjenninger, mens guttene i gruppe B rapporterte noen flere enn guttene i gruppe C. Dette gjaldt alle typer påkjenninger bortsett fra «Opplevd en alvorlig ulykke» som alle tre gruppene rapporterte om i omtrent like høy grad. Forskerne syntes det var spesielt alvorlig å se at ungdommene i gruppe A rapporterte om statistisk signifikant flere erfaringer med fysisk og seksuell mishandling enn ungdommene i de to andre gruppene. Ungdommene i gruppe A hadde høyere verdier på vurdering av symptomer på PTSD enn ungdommene i gruppe B, som på sin side hadde høyere verdier enn ungdommene i gruppe C. Her hadde jentene høyere verdier enn guttene i alle de tre gruppene. Hvor mange og hva slags påkjenninger ungdommene var utsatt for var med på å forklare hvor mange internaliserte angst- og depresjonssymptomer og hvor mange symptomer på posttraumatisk stresslidelse de rapporterte om (Bean et al. 2007).

Ungdommer i Norge

Oppedal, Seglem og Jensen (2009) gjennomførte en spørreskjemaundersøkelse blant 325 enslige mindreårige som ble bosatt i norske kommuner i perioden 2000-2008. Flertallet av ungdommene var mellom 15 og 22 år, og en tredjedel var under 18 år. Prosjektet hadde en referansegruppe. Referansegruppen bestod av det forskerne betegner som vanlige ungdommer med normal risiko for psykiske plager, 237 ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn og 151 ungdommer med etnisk majoritetsbakgrunn. Oppedal et al. (2009) supplerte spørreskjemaundersøkelsen med intervju med 52 av de enslige mindreårige flyktningene. Forskerne finner at de enslige mindreårige har opplevd flere traumer¹¹ og er mer utsatt for psykiske lidelser, spesielt posttraumatisk stressplager, enn sine jevnaldrende i referansegruppen. Forskerne finner at posttraumatiske stressplager og depresjon overlapper.

Enslige mindreårige har ifølge forskerne også signifikant flere belastninger knyttet til skolearbeid, økonomi, ensomhet, akkulturasjonsprosessen og bekymringer for familie i hjemlandet enn jevnaldrende med minoritetsbakgrunn. Forskerne mener at dette tyder på at

---

¹¹ Jf. Dyregrov (2010) ovenfor.

enslige mindreårige er en sårbar gruppe også etter at de har fått oppholdstillatelse og er blitt bosatt i en kommune. Oppedal et al. (2009) finner forskjeller mellom enslige mindreårige som har nære voksenrelasjoner blant familie i Norge og ungdommer som har sine nære voksenrelasjoner blant offentlig ansatte. Mens den første gruppen har en gjennomsnittlig depresjonsskåre på 15, har den sistnevnte en gjennomsnittlig skåre på 21. Denne forskjellen er statistisk signifikant, og forskerne presenterer to mulige forklaringer. Den første muligheten er at ansatte i hjelpeapparatet jobber tett med nettopp de ungdommene som er deprimerte. Den andre muligheten er at ungdommene føler seg usikre på stabiliteten og gjensidigheten i relasjonen til den offentlige ansatte, fordi de vet at fra den ansattes side er relasjonen en del av en betalt jobb. Funn i undersøkelsen støtter en slik forklaring da det er signifikante forskjeller i hvordan ungdommene i de to gruppene svarer på spørsmålene: «Personen bryr seg ikke om meg» og «Personen kommer til å forlate meg». Ungdommene som har offentlig ansatte som sine nærmeste voksne er i større grad enige i disse påstandene enn ungdom som har familie/slektninger som sine nærmeste voksne i Norge (Oppedal et al. 2009).

Nyanseringer

Hendelser som potensielt er ikke-traumatiserende

De to presenterte studiene (Bean et al. 2007, Oppedal et al. 2009) viser at enslige mindreårige som gruppe har vært utsatt for flere potensielt traumatiserende hendelser enn andre grupper av jevnaldrende. Studien finner en samvariasjon mellom disse erfaringene og symptomer på angst og depresjon, og at disse erfaringene har en forklaringsverdi for antall symptomer på PTSD. Denne forskningen støtter opp under den, ifølge Papadopoulos (2002), rådende diskursen om traumer. Han mener denne diskursen innebærer en overbevisning om at når personer utsettes for potensielt traumatiserende opplevelser, så *blir* de traumatisert. Han presenterer en alternativ måte å forstå potensielt traumatiserende opplevelser på (Papadopoulos 2002).

Papadopoulos (2002) viser til nyere undersøkelser av ordet traume, som finner at ordet stammer fra verbet «å gni» (*teiro*) (Papadopoulos 2000, 2001 a,b). *Teiro* er et oldtidsgresk ord som kan bety både «å gni inn» og «å gni av». Papadopoulos (2002) mener dette åpner for en annen forståelse av hvordan potensielt traumatiserende opplevelser kan virke inn på en person. På den ene siden kan disse opplevelsene føre til at personene blir traumatisert, at opplevelsene «gnis inn» i personen og etterlater varige spor. På den andre siden kan opplevelsene føre til at deler av det gamle livet «gnis av», og personen får muligheten til en

ny start. Forfatteren innrømmer at den siste varianten kan høres fremmed ut. Men betydningen «gni av» kan sette ord på flyktningers opplevelse av at de på tross av smerte, kaos og brudd, opplever fornyelse, nye prioriteringer og at livet får ny mening. Dette er ifølge Papadopoulos (2002) et kjent fenomen blant mennesker som jobber med flyktninger. Tidligere i kapittelet ble det vist at for en del av de enslige mindreårige er det nettopp drømmen om muligheter til et nytt liv som motiverer reisen deres. Og det finnes forskning som viser at enslige mindreårige, tross alt klarer å utnytte de mulighetene de får.

Vanskeligheter og evnen til å lykkes allikevel

Kohli og Mather (2003) gjennomførte en litteraturgjennomgang som de supplerte med erfaringer fra et tiltak for enslige mindreårige i England kalt YAS (Young Asylum Seekers). Historiene de blir fortalt stemmer ifølge forfatterne i stor grad med det de finner i litteraturen. Kohli og Mather (2003) beskriver på den ene siden de enslige mindreåriges vanskelige situasjon. De kan i perioder være plaget med vonde tanker, søvnløshet, konsentrasjonsvansker, bekymring og skyldfølelse. De opplever ofte livet som skjørt, de er redde for hva fremtiden vil bringe og hjemsoekt av fortiden. Ungdommene kan trekke seg inn i en beskyttende membran, som kan være et uttrykk for frustrasjon. Men, presiserer forfatterne, den kan også være et uttrykk for tilpasningsevne eller en strategi for å håndtere stress. Ungdommene oppleves som tilpasningsdyktige og de er ivrige etter å få utdanning. De enslige mindreåriges interesser for utdanning ble også nevnt tidligere i kapittelet. Ungdommene har ifølge Kohli og Mather (2003) en bestemt vilje til å lykkes på tross av dårlig odds. De bruker sin intellektuelle og følelsesmessige evner og sin sans for humor til å forme omgivelsene slik at de blir så passende som mulig. Etter som tiden går erverver de eiendeler og relasjoner som de pleier med omhu. Dette ser ut til å være fysiske manifestasjoner på at ungdommene setter sammen det ytre livet sitt, som også bidrar til at de får satt sammen det indre livet (Kohli & Mather 2003).

Rousseau, Said, Gagné og Bibeau (1998) har gjennomført intervju med enslige mindreårige gutter i alderen 13-18 år fra Somalia som reiste til i Canada. Forskerne fant flere elementer fra tiden før reisen, som hjalp ungdommene med å møte utfordringer i det nye hjemlandet sitt. I guttenes kultur var det vanlig at unge gutter forlot foreldrene sine for å være i lære hos kamelryttere. De unge guttene bodde sammen og klarte seg med hverandres hjelp, men uten voksnes omsorg i flere måneder. Derfor var det naturlig for de unge guttene å bo sammen i Canada, ordne en felles husholdning og ta vare på hverandre. Guttene kom fra en kultur som forstår slektskap i langt videre forstand enn det som vanligvis gjøres i Vesten. Derfor hadde

de fleste ungdommene slektninger i Canada når de ankom. Disse slektningene var en kilde til støtte og trygghet, men når de kom i gang i det nye landet ønsket guttene å bo med jevnaldrende. En av guttene ga dessuten uttrykk for at han omdefinerte reisen til Canada til en del av livsreisen sin, og skapte sammenheng mellom årsakene til at han dro og målene for livet sitt i Canada. På denne måten fikk det nye livet mening (Rousseau et al. 1998).

Det er referert til Eide (2000) tidligere i dette kapittelet og i denne sammenhengen er hans studie spesielt interessant fordi den har det lange tidsperspektivet Huemer et al. (2009) etterlyser i sin forskningsgjennomgang. Eides (2000) funn støtter at de enslige mindreårige er en spesielt sårbar gruppe, med stor risiko for en negativ utvikling. Noen av ungdommene i studien hadde problemer knyttet til psykisk helse og rusmiddelmisbruk, i den grad at de var behandlingstrengende og ville fortsette å være det i lang tid. Andre ungdommer i utvalget hadde hatt det vanskelig i en periode, men hadde fått et godt liv. De aller fleste ungdommene klarte seg godt. Mange av dem var i arbeid, hadde tatt utdanning eller var underveis i et utdanningsløp (Eide 2000).

Forskningen presentert i de siste avsnittene kan gi assosiasjoner til et etter hvert kjent begrep: Resiliens. Resiliens forstås av de fleste som menneskers, spesielt barn og unges, evne til å tilpasse seg eller utvikle seg på tross av møter med betydelige påkjenninger (Masten & Coatsworth 1998). Resiliens kommer ikke fra spesielle og unike kvaliteter hos ekstraordinære individer, slik de første forskerne på dette området trodde. Ytterligere forskning har vist at resiliens kommer fra de vanlige ressursene som finnes i alle mennesker, deres familier, relasjoner og omgivelser, skriver Masten (2001). Hun skriver videre at denne oppdagelsen bør oppmuntre til å rette innsats og ressurser mot de vanlige og grunnleggende systemene rundt barn og unge. Ungdommene trekker selv frem slike grunnleggende systemer, som skole, idrett og bolig, som viktige i de rapportene det er henvist til ovenfor (Forandringsfabrikken 2009, Svendsen et al. 2010).

Muligheter

Bildet som tegnes ovenfor er verken rosenrødt eller beksvart. De enslige mindreårige står overfor utfordringer. Men de står også overfor muligheter, og de viser at de kan utnytte dem. Forskningen tyder på at disse ungdommene kan vise resiliens i tråd med definisjonen som ble vist ovenfor (Masten & Coatsworth 1998). Engebriksen (2002) skriver, som Eide og Broch (2010) at utfordringene er å se begge disse sidene ved ungdommene, både muligheten for sårbarhet og muligheten for mestring og tilpasning. Hun skriver at sårbarhet og tilpasning

ikke er motsetninger, men at hva som vektlegges kan få konsekvenser for politikk og tiltak rettet mot de enslige mindreårige. En vektlegging av ungdommenes sårbarhet kan gi gode argumenter for hvorfor de bør sendes tilbake til familiene sine i hjemlandet, i tråd med norske tanker om hva som er barnets beste, skriver Engebriksen (2002). Men det at ungdommene trenger bånd til hjemlandet og familien sin, behøver ikke skygge for alt de kan få til på egenhånd hvis de får mulighetene. Hvis man klarer å ha begge disse tankene i hodet, kan man tillate seg å se mulighetene som ligger i ungdommenes migrasjon og ikke bare begrensningene (Engebriksen 2002).

De ansatte i hjelpeapparatet

De forskningsspørsmålene som skal belyses i denne oppgaven retter seg verken direkte mot de enslige mindreårige eller direkte mot myndigheter og politikere. Forskningsspørsmålene omhandler de ansatte i ulike deler av hjelpeapparatet, og møtene dem i mellom. Derfor vil dette kapittelet avsluttes med en redegjørelse av noen av hovedfunnene i Kohli (2007) sin undersøkelse som ble omtalt tidligere i kapittelet. Kohli (2007) beskriver sosialarbeidernes arbeid for å hjelpe ungdommene med å finne seg til rette i England. Kohli (2007) sorterer sosialarbeidernes tilnærming, handlinger og holdninger overfor ungdommene i tre handlingssfærer. Grensene mellom de tre sfærene var flytende og åpne, og sosialarbeiderne jobbet sjelden innenfor bare en av dem. De sentrale oppgavene i hver sfære formet hvordan sosialarbeiderne forholdt seg til ungdommene og hva relasjonen mellom de to innebar. Oppgaven i den første av disse sfærene var å samle og skape orden i ungdommens ytre tilværelse, og sosialarbeideren inntok rollen som «Hjelper». I den andre sfæren forsøkte de å skape sammenheng og ro i ungdommenes indre liv. Sosialarbeideren i denne sfæren tok rollen som «Vitne». Målet i den tredje sfæren var at ungdommene skulle kunne ta med seg hele sin historie inn i sin nye fremtid og oppleve mening. Her var sosialarbeideren den «Fortrolige» (Kohli 2007).

Hjelpere

Hjelperne skapte orden i ungdommenes ytre verden. De fungerte som guider, som viste ungdommene rundt i deres nye omgivelser og ga ungdommene forklaringer på det de møtte der. De la til rette for ungdommenes tilpasning gjennom praktiske virkemidler, ved for eksempel å kjøpe en bønnematte til en muslim eller en kokebok med retter fra ungdommens hjemland. Hjelperne tok ansvar for å sikre at ungdommene hadde et nettverk av andre hjelpere som lærere, advokater og tolker. De forsøkte også å finne en passende omsorgsløsning for ungdommene. Det kunne innebære at de måtte prøve flere løsninger før ungdommen trivdes

(Kohli 2007). Tidligere i kapittelet ble usikkerheten rundt ungdommenes historier beskrevet. Hjelperne var skeptiske til hvor autentisk ungdommenes fremstilling var. Det var midlertidig sjelden hjelperne endte opp som «Grensevakter» som samarbeidet med innvandringsmyndighetene for å avsløre historiene bak ungdommenes asylsøknader. De forholdt seg til det ungdommene fortalte, og lot være å forholde seg til det de mistenkte at ungdommene unnlot å fortelle. De stilte heller ikke mange spørsmål om fortiden og hjemlandet, men forholdt seg til ungdommenes situasjon der og da, med vekt på de materielle og praktiske sidene ved denne situasjonen (Kohli 2007).

Vitner

Vitnene så ut til å ha adoptert en terapeutisk terminologi og tilnærming, uten at de på noen måte hevdet at de var terapeuter. Kohli (2007) beskriver hvordan vitnene hadde evnen til å lytte til ungdommenes historier, uten å føle at de måtte ordne opp for dem. Blackwell (1997) skriver at det er mye vanskeligere å være vitne til en fryktelig historie, enn det er å være hjelpsom og forsøke å løse situasjonen. Han påpeker at man trenger kunnskap for å hjelpe en person. Men noen ganger trenger man å *la være* å hjelpe, for det er først når man lytter og står i ro man vil få den kunnskapen man trenger. Kohli (2007) skriver at vitnene ikke var skeptiske til ungdommenes taushet på samme måte som hjelperne kunne være. Vitnene så at tausheten kunne være en strategi for å håndtere vanskelige situasjoner. De viste respekt for ungdommenes avgjørelser om å holde historiene for seg selv, og ventet til ungdommene var klare til å dele. Når ungdommene omsider fortalte tålte vitnene å høre på, uten å måtte ty til praktiske oppgaver (Kohli 2007). Blackwell (1997) påpeker at når man klarer å skape rom for historiene på denne måten, kan det føre til endringer i tilværelsen til den som forteller.

Fortrolige

I den delen av kapittelet som handlet om taushet knyttet til alder og identitet, ble det beskrevet hvordan noen historier ble regnet som de rette historiene for ungdommer som ønsket oppholdstillatelse. De fortrolige så forbi disse historiene som de hadde hørt mange ganger før, og så i stedet ungdommen som fortalte denne historien for første gang (Kohli 2007). De fortrolige gjorde ikke et skille mellom verdige og uverdige flyktninger. De aksepterte at ungdommene kunne komme til landet av andre eller mer komplekse årsaker enn «rene» flyktningårsaker og tok godt vare på dem uavhengig av årsaken til at de var kommet. I denne rollen så sosialarbeiderne ungdommene som *ungdommer*, ikke bare som flyktninger. Ungdommene fikk tillit til sosialarbeiderne i denne rollen og når ungdommene opplevde kontroll over fortellingene sine kunne det komme frem mye som ikke hadde kommet frem

tidligere. De fortrolige gikk aldri til myndighetene med disse historiene. På denne måten ga de ungdommene rom til å sette livene sine i sammen igjen. De fortrolige snakket med ungdommene om hvordan livet hadde vært i hjemlandet før de tro. De kunne snakke om hverdagene og relasjonene til menneskene ungdommene hadde forlatt. I samtalene om fortiden fant de fortrolige bevis på kjærlighet og mestring, og hjalp ungdommene til å se at styrker som lå i fortiden, kunne være fremtidspotensial (Kohli 2007).

Det passer seg å avslutte dette kapittelet med forskning på sosialarbeidere som jobber med denne gruppen, for det er den tråden som blir tatt opp igjen i kapittel 5 og 6. Kapittel 2 i denne oppgaven handlet i hovedsak om systemet, regelverket, myndighetene og verdier og målsettinger i politikken. Kapittel 3 har i hovedsak handlet om de enslige mindreårige. Forskning og faktakunnskap om systemet og ungdommene er blitt viktig i denne oppgaven fordi de ansatte på mottak og i kommuner navigerer og utfører sitt arbeid mellom systemet og enkeltungdommer. Det kan bli nyttig å ha noen forestillinger om hvordan omgivelsene til mottaks- og kommuneansatte ser ut. I kapittel 2 og 3 har det blant annet blitt beskrevet hvilke dilemma, utfordringer og muligheter som kan ligge i systemet. Det har også blitt beskrevet hvilke dilemma og utfordringer ungdommene kan bale med og hvilke muligheter som kan finnes foran dem. Kunnskap om dette vil kunne være med på å sette mottaks- og kommuneansattes erfaringer i sammenheng. Det vil kunne bidra til at deres observasjoner, opplevelser og fortolkninger gir mening. Så vil mottaks- og kommuneansattes observasjoner, opplevelser og fortolkninger kunne gi nye dimensjoner eller nyanser til kunnskapen som er presentert i kapittel 2 og 3.

4. Hvordan og hvorfor?

Introduksjon

Reliabilitet og validitet

Dette kapitlet skal fortelle leseren om hva og hvorfor: Hva som ble gjort, hvordan og hvorfor det ble gjort slik det ble gjort. For at disse beslutningene skal bli meningsfulle for leseren vil det være nødvendig å redegjøre for det grunnlaget de ble fattet på. Målet med dette kapitlet er at prosessen fra den første ideen om dette prosjektet og frem til presentasjonen av resultatene skal være gjennomsiktig for leseren. Det er viktig med gjennomsiktighet for at leseren skal kunne vurdere arbeidets reliabilitet. Reliabilitet i denne sammenheng kan forstås som arbeidets pålitelighet. Sluttproduktet er lite verdt om arbeidet som har ført frem dit er slurvete, dårlig begrunnet og preget av metodiske og etiske snarveier. Leseren kan ikke vurdere sluttproduktet, uten å kunne vurdere arbeidet som ligger bak (Thagaard 2009). Dette kapitlet er leserens verktøy til å vurdere arbeidets reliabilitet.

Kapitlet vil avslutningsvis redegjøre for hvordan det er forsøkt å sikre at tolkningene av dataene er valide. Validitet betyr gyldighet og handler om hvorvidt de tolkningene arbeidet ender opp med er gyldige for den virkeligheten som er studert (Thagaard 2009). Leseren vil måtte se hele oppgaven i sammenheng for å kunne vurdere de endelige tolkningenes validitet, men slike vurderinger kan bygge på redegjørelsen og den korte diskusjonen som er gjort avslutningsvis i dette kapitlet.

Forskningsspørsmål og forskningsdesign

Arbeidets retning

Zina (2004) stiller opp tre retningslinjer for utforming av metodisk design: Designet bør ha sammenheng med forskningsspørsmålet, være i overensstemmelse med forskerens evner og interesser, og bør være mulig å gjennomføre innenfor gitte rammer. Rammene for en masteroppgave vil se ganske annerledes ut enn rammene for andre forskningsprosjekt, mastergradsstudentens evner vil antakelig være mer begrensede enn erfarne forskeres evner, mens interessene kan være mer eller mindre ulike andre forskeres interesser. Dette vil være med på å forme det metodologiske designet. I det følgende vil det bli fokusert på Zinas (2004) første retningslinje om at metoden skal matche forskningsspørsmålet. Hvordan matcher man metoden til forskningsspørsmålet når man ikke har spørsmålet helt klart? Ifølge Zina (2004) kan man velge en eksplorerende tilnærming til et tema, gjennom for eksempel en grounded

theory tilnærming. Da vil arbeidet ha utgangpunkt i dataene som samles inn, og det metodiske designet vil kunne formes av datamaterialet. Det metodiske opplegget er ikke *nødt* til å være ferdigdesignet når arbeidet begynner, men det betyr ikke at prosjektet kan være planløst (Zina 2004).

Dette prosjektet hadde en tematisk retning, fordi arbeidet tok utgangpunkt i de fire temaene som ble trukket frem under intervjuet om boløsninger som ble omtalt i kapittel 1. Prosjektet hadde også en metodisk retning. Det var interesse og rom for å fortsette å jobbe på den måten prosjektet tilfeldig kom i gang, ved å ta utgangpunkt i beskrivelsene til de som kjenner feltet. Målet var at det som ble opplevd som viktig og sentralt av aktørene i feltet, skulle vise veien i prosjektet. Da ble det lagt opp til at de som ble inkludert i arbeidet skulle ha innflytelse på prosjektet utover å bidra med informasjon. Deres bidrag har vært med på å definere innholdet i og formen på oppgaven, og dette bør komme til uttrykk i hvordan de omtales. Derfor betegnes de som har bidratt i dette prosjektet som «*deltakere*» heller enn «informerter», som kanskje er en vanligere betegnelse i kvalitative arbeider. Charmaz (2010) bruker denne betegnelsen i sin bok om grounded theory. Ordet «deltaker» kan uttrykke ikke bare at en person er en aktiv bidragsyter, men også at vedkommende har medvirket til å forme det som foregår.

Arbeidet begynte med det som tidligere er blitt omtalt som den forberedende fasen. Mennesker med et oversiktsperspektiv på arbeidet med enslige mindreårige ble kontaktet, i håp om at de kunne vise veien videre. Charmaz (2010) viser til Glaser (1978) som skrev at det beste spørsmålet å begynne en grounded theory studie med er: Hva er det som skjer her? I den forberedende fasen ble det gjennomført møter og e-postvekslinger med ansatte i KS (Kommunenes arbeidsgiver-, interesse-, og medlemsorganisasjon), IMDi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) og med ansatte på overordnet nivå i to bosettingskommuner. Utgangspunktet for denne kommunikasjonen var Glaser sitt spørsmål (Charmaz 2010): Hva er det som skjer i feltet mellom mottak og kommunen? Hva er det som skjer på ungdommens vei fra det ene tilbudet til det andre? Andre sentrale spørsmål handlet om hvordan man kunne samle mer kunnskap om dette feltet, nok til å belyse de fire temaene fra det tidligere omtalte intervjuet om boløsninger: Kommunikasjon, utfordringer, strategier og konsekvenser.

Forskningsspørsmålene

Det forberedende arbeidet var nyttig på flere måter. Disse samtalene ga en mulig struktur i det som først ble forstått som «feltet mellom mottak og kommune». Beskrivelsene i det

forberedende arbeidet ga inntrykk av at dette feltet kunne forstås som en prosess. Strukturen i denne prosessen blir synlig i figuren nedenfor.

Figur 2 Kommunikasjonen mellom asylmottak og bosettingskommune

Grounded theory er, ifølge Charmaz (2010), en mye brukt og nyttig tilnærming når målet er å undersøke en sosial prosess. Grounded theory er nevnt tidligere i kapittelet, og det forberedende arbeidet styrket antakelsene om at en tilnærming *inspirert* av grounded theory ville være meningsfylt i dette prosjektet. Det forberedende arbeidet gjorde det mulig å definere mer presise forskningsspørsmål. Forskningsspørsmålene ble presentert i oppgavens første kapittel, men de blir gjentatt her:

Forskningsspørsmål I:

Hvilke utfordringer møter mottaks- og kommuneansatte i arbeidet med å få kunnskap om enslige mindreårige flyktninger, og hvordan forholder de seg til disse utfordringene?

Forskningsspørsmål II:

Hvilke utfordringer møter kommuneansatte i arbeidet med å omsette kunnskap om enslige mindreårige flyktninger til et grunnlag for omsorgs- og oppfølgingsarbeidet i kommunene, og hvordan forholder de seg til disse utfordringene?

Forskningsspørsmålene ble definert parallelt med samtaler og diskusjoner om hvor og hvordan det kunne være mulig å få mer kunnskap om dette feltet. På denne måten ble det en tett kobling mellom spørsmål og metode til tross for at utgangspunktet for prosjektet var åpent og eksplorerende (Zina 2004). Det ble anbefalt at det ville være mest nyttig å snakke med ansatte på asylmottak og i bosettingskommuner med lang erfaring fra arbeid med enslige mindreårige. Når man ønsker å få tilgang til menneskers beskrivelser og fortolkninger av virkeligheten kan man bruke kvalitative intervju (Kvale & Brinkmann 2009). Dette data-innsamlingsverktøyet passer godt inn i design som er inspirert av grounded theory. Både grounded theory og kvalitative intervju er, ifølge Charmaz (2010), åpne, men fokusert, har form, men er samtidig i utvikling og er kontrollert, men på samme tid ubegrenset. Dette vil bli nærmere beskrevet senere i kapittelet, men i første omgang er det nødvendig å belyse

følgende spørsmål: Kan menneskers beskrivelser av virkeligheten, regnes som gyldig kunnskap om den?

Kunnskap om verden

Den blanke tavlen og symbolsk interaksjonisme

Spørsmål om hvordan mennesker kan ha kunnskap om verden er epistemologiske spørsmål. Dette kapitlet rommer ikke en inngående epistemologisk diskusjon, men det vil bli kort redegjort for to epistemologiske posisjoner, som innebærer ulike syn på hva som gir gyldig kunnskap om virkeligheten. Det finnes epistemologiske posisjoner som utelukker at intervju vil gi gyldig kunnskap om virkeligheten. Wennerberg (2002) skriver at menneskets bevissthet kan forstås som *tabula rasa*, som en blank tavle hvor sansedata upåvirket slår inn. Når sansedataene, eller erfaringene festes til tavlen oppstår vår erkjennelse av dem. Mennesker får kunnskap om verden gjennom direkte og objektive erfaringer av den. Ifølge Gergen (2005) innebærer empirismen at mennesker får kunnskap om verden gjennom iakttagelse av den. Mennesker kan ikke kjenne virkeligheten uten å ha erfart den gjennom sansene. Da vil kun de beskrivelser og påstander, som kan spores tilbake til den observerbare virkeligheten kunne regnes som meningsfulle (Gergen 2005).

Fra dette epistemologiske standpunktet vil ikke intervjuet gi gyldig kunnskap om virkeligheten. For det første gir ikke intervjuet direkte og objektiv tilgang til den virkeligheten en prøver å formulere beskrivelser av og påstander om. For det andre vil intervjuet gi tilgang til beskrivelser, som det ikke nødvendigvis vil være mulig å observere. Det finnes andre epistemologiske posisjoner, som for eksempel sosialkonstruksjonisme, sosialkonstruktivisme og symbolsk interaksjonisme, hvor det hevdes at det er umulig for mennesket å erfare verden på en direkte og objektiv måte (Gergen 2005, Wennerberg 2002, Charon 2004). Disse retningene har blitt utviklet som en reaksjon på og et forsøk på å løse de problemene som de hevder ligger i det standpunktet som er beskrevet ovenfor (Gergen 2005).

Grounded theory bygger på tankegods fra den filosofiske retningen pragmatisme og fra symbolsk interaksjonisme (Charmaz 2010). Dette er to retninger hvis epistemologiske standpunkt åpner for at kvalitative intervju gir gyldig kunnskap om virkeligheten. Charon (2004) oppsummerer de viktigste trekkene ved pragmatismen, basert på Strauss (1964) og Desmond (1957): Kunnskapen om virkeligheten ligger ikke ferdig ute i verden for å bli overført til menneskene gjennom deres erfaringer. Mennesket får kunnskap om virkeligheten gjennom vår fortolkning av den. Hvorvidt kunnskapen er meningsfull eller gyldig avgjøres av

hvor nyttig den viser seg å være i en hver situasjon hvor mennesket forsøker å bruke den. Den kunnskapen som «fungerer» beholdes, mens den som ikke er nyttig i den aktuelle situasjonen forkastes. Alt som finnes defineres eller fortolkes ut fra hvilke behov mennesker har i de situasjoner de står i. Stolen kan være et enkelt, men tydelig eksempel. Hvis en person trenger å nå noe som ligger høyt oppe, vil stolen fortolkes som noe han kan stå på for å nå opp. Et slitent menneske, med vondt i føttene kan fortolke stolen på en helt annen måte, og verken den ene eller den andres beskrivelse av stolen vil kunne forkastes som ugyldig (Charon 2004).

Symboler

Ifølge Charon (2004) mener de fleste symbolske interaksjonister at det finnes en objektiv virkelighet uavhengig av menneskene. Mennesker har ikke direkte tilgang til denne virkeligheten, de har kun tilgang gjennom fortolkninger og definisjoner av den. Objekter i virkeligheten får mening ut fra hvordan de brukes, slik som med stolen ovenfor. Objektene mening defineres i interaksjon mellom mennesker, fordi mennesker lærer av hverandre hvordan et objekt kan defineres. Derfor er alle objekter *sosiale* objekter. Sosiale objekter kan være et tre, en annen person, selvet, fortiden, ideer og følelser (Charon 2004). Symboler er sosiale objekter som brukes intensjonelt for å representere og kommunisere. For at et sosialt objekt skal være et symbol må det ha en mening for den som tar det i bruk. Å reise seg under en forelesning og forlate rommet kan være et symbol. Studenten som reiser seg utfører denne handlingen fordi han ønsker å kommunisere at han er uenig med foreleseren. Symbolet er kun et symbol for den som bruker det. Den som mottar symbolet vil ikke vite hva symbolet er ment å skulle kommunisere eller representere. Derfor vil symbolet være et sosialt objekt for den som mottar det. Foreleseren kan ikke vite hvorfor studenten valgte å forlate forelesningen, men han vil forsøke å fortolke handlingen og definere den slik at den gir mening for ham i den aktuelle situasjonen. Han kan for eksempel tolke studentens handling som et uttrykk for kjedsomhet (Charon 2004).

Språk er symboler. Språket kan beskrive alle andre sosiale objekt. Ord brukes for å representere en del av virkeligheten. Ordene representerer sjelden ett sosialt objekt, de representerer klasser. Mennesker kan generalisere fra et sosialt objekt til en klasse sosiale objekter, og fra en situasjon til andre situasjon ved bruk av språket. Hvis ikke språket kunne representere andre objekter og situasjoner enn de menneskene står direkte overfor og oppe i, ville mennesket som dyrene vært nødt til å erfare hvert objekt og hver situasjon for å ha kunnskap om dem, ifølge Charon (2004). Perspektiv er et sett med symboler. Det er et rammeverk som utgjøres av de symbolene mennesket kjenner og de meningene disse

symbolene har. Mennesker ser verden gjennom symboler. Symbolene avgjør hva en person legger merke til, hvordan han fortolker og definerer og hva han overser. Sosiale objekter, symboler, språket og perspektiver er dynamiske. De oppstår i interaksjonen mellom mennesker, og de endres i denne interaksjonen (Charon 2004).

Gyldighet

Hvem har gyldig kunnskap om virkeligheten? Personen som står på stolen eller personen som setter seg på den? Studenten som forlot forelesningen i protest eller foreleseren som tror forelesningen oppleves som kjedelig? Ifølge symbolsk interaksjonisme har alle fire gyldig kunnskap om virkeligheten. De har kunnskap om virkeligheten slik de definerer den, og dette er den eneste måten mennesker kan ha kunnskap om virkeligheten (Charon 2004). Hvis man aksepterer premissene som ligger i dette epistemologiske standpunktet, aksepterer man at de beskrivelsene man får tilgang til gjennom intervju kan være meningsfulle påstander om virkeligheten. Intervju gir tilgang til andre menneskers definisjoner av virkeligheten. De gir muligheten til å se hva de andre ser og til å forstå hvilke fortolkninger av virkeligheten som ligger bak deres handlinger. Den som intervjuer vil aldri få direkte tilgang til de intervjuedes fortolkning eller til deres virkelighet. Intervjueren vil kun få tilgang til de intervjuedes representasjoner av virkeligheten. Intervjueren gir mening til disse representasjonene gjennom sine fortolkninger, på samme måte som foreleseren gjennom sine fortolkninger ga mening til at en student forlot forelesningen. I denne oppgaven er hermeneutiske prinsipper brukt i fortolkningene av dataene, i tråd med Charmaz (2010) sin beskrivelse av analysearbeid i grounded theory.

Godt begrunnede planer er viktig i et arbeid som dette, men planene bør ikke settes ut i live før man har forsikret seg om at de er i tråd med forskningsetiske retningslinjer. I planleggingsfasen og det forberedende arbeidet ble det tatt hensyn til de forskningsetiske retningslinjene utarbeidet av den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) fra 2006. I datainnsamlingsfasen ble det planlagt å ta opp intervjuene på bånd. Opptak av stemmer er en form for personopplysninger, og det kreves godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). NSD er personvernombud for forsknings- og studentprosjekter som gjennomføres ved NTNU. De vurderer arbeidene i forhold til personopplysningsloven og gir veiledning på hvordan personopplysningene burde behandles og oppbevares (NESH 2006) (Vedlegg V og VI). I det følgende vil eksempler på etiske spørsmål og hvordan disse ble vurdert bli presentert etter hvert som de konkrete delene av arbeidet de knytter seg til blir beskrevet.

Deltakere i prosjektet

Teoretisk utvalg

I kvalitative undersøkelser gjør man *målbevisste* utvalg av deltakere man vil inkludere i datainnsamlingen. Motivasjonen for å gjøre målbevisste utvalg er ønsket om å finne informasjonsrike deltakere, med stor kunnskap og rike beskrivelser som er relevante for forskningen (Patton 1990). I grounded theory studier gjøres først et utvalg som danner et utgangspunkt. Forskeren samler inn data i dette utvalget først, og gjør nye utvalg basert på de kodene og kategoriene hun definerer i datamaterialet. På denne måten beveger forskeren seg frem og tilbake mellom datainnsamling og -analyse, til hun kommer til et meningspunkt hvor nye deltakere ikke bidrar med ny kunnskap (Charmaz 2010). Rammene for mastergradsoppgaven gjorde det vanskelig å jobbe på denne måten. Rammene krevde større forutsigbarhet og at datainnsamlingen var avgrenset i tid. Derfor ble utvalget, og analysearbeidet, i dette prosjektet gjort på andre måter.

Utvalgsstrategien var inspirert av det Patton (1990) kaller intensitetsutvalg. Intensitetsutvalg innebærer at man velger ut de tilfellene som er særlig informasjonsrike eller betydningsfulle: «[O]ne seeks excellent or rich examples of the phenomenon of interest» (Patton 1990:171). De ansatte i KS, IMDi og de to bosettingskommunene som ble konsultert i det forberedende arbeidet fortalte om hvilke asylmottak og bosettingskommuner som hadde lengst erfaring i arbeidet med enslige mindreårige. Det ble antatt at disse asylmottakene og bosettingskommunene ville være informasjonsrike og betydningsfulle tilfeller. Andre fordeler ved at deltakerne hadde lang erfaring var at eventuelle utfordringer ikke skyldtes oppstartsvansker og at eventuelle strategier ville være utprøvd og vurdert.

Invitasjon til prosjektet

Ansatte på til sammen to mottak og i åtte kommuner ble kontaktet via e-post. E-posten ble sendt til ledere for de aktuelle tjenestene eller avdelingene i kommunene og til ledere på mottakene. Lederne/de ansatte avgjorde selv hvem som best kunne delta i intervjuet, basert på den informasjonen om prosjektet og forskningsspørsmålene som kom frem i e-posten. I tråd med kravet om at de som deltar i forskning skal informeres om forskningen og konsekvenser av å delta på en nøytral måte inneholdt e-posten et informasjonsskriv som redegjorde for prosjektet (NESH 2006) (Vedlegg III). Informasjonsskrivet inneholdt opplysninger om at arbeidet er et mastergradsprosjekt, om formålet og om de ulike temaene i intervjuene. Det ble understreket at alle opplysninger ville bli behandlet konfidensielt og at det ville bli anledning

til å signere en skriftlig samtykkeerklæring før intervjuet (NESH 2006) (Vedlegg IV). Deltakerne avgjorde selv om de vil svare på e-posten. Kommunene som ikke svarte fikk en eller to påminnelser i samråd med NSD. Når kommunene (tre av dem) fremdeles ikke tok kontakt, ble det regnet som at de ikke ønsket å delta. Når de fem andre kommunene tok kontakt og gjorde en avtale for intervju ble det regnet som et muntlig samtykke i tråd med kravet om informert og fritt samtykke, frem til deltakerne skrev under på det skriftlige samtykkeskjemaet (NESH 2006).

Det endelige utvalget

Det endelige utvalget bestod av to asylmottak og fem bosettingskommuner, og det ble gjort intervju med tre mottaksansatte og seks kommuneansatte. Kommunene og mottakene var spredd på tre landsdeler, og det kan være en svakhet ved utvalget at ikke alle landsdelene var representert. Samtidig var ikke målet å ha et representativt utvalg, men et utvalg som hadde stor erfaring på dette området, og dette målet ble nådd. Mottakene og kommunene hadde mellom tjue og ti års erfaring fra arbeidet med enslige mindreårige. Kommunene i utvalget har de siste årene bosatt ti-tolv enslige mindreårige i året og mellom seg har de erfaring med fosterhjem, bofellesskap, hybler/leiligheter og institusjon som boløsninger til ungdommene. Til sammen var bosettings- og oppfølgingsarbeidet i kommunene organisert i barnevernet, i flykningtjenesten, som et samarbeid mellom barnevern- og flykningtjenesten og i egne enheter. Det er forskjeller i organiseringen, arbeidsmåtene og i antall enslige mindreårige på de to mottakene.

Med andre ord kom deltakerne fra ulike kontekster og hadde mange ulike erfaringer. Dette gjorde sammenligninger vanskelig, men desto mer interessant. I den forberedende fasen av prosjektet ble det påpekt at det store mangfoldet i utvalget kunne være negativt. Det kunne føre til at resultatene av prosjektet ble en serie kasusbeskrivelser. Det har ikke blitt opplevd på denne måten. Riktignok har deltakerne forskjellige erfaringer og opplevelser, men de befinner seg i det samme feltet og de har vært aktive i dette feltet i en lang tidsperiode. Kommunene og mottakene har holdt på i mange år og opplevd både oppgang og nedgang i ankomsttallene. Dette har gitt dem mulighet til å bygge seg opp et apparat og en lang erfaring. I den forstand passet utvalget godt til å belyse forskningsspørsmålene.

Datainnsamling

Kvalitative intervju

Det ble nevnt ovenfor at kvalitative intervju og grounded theory er en god kombinasjon (Charmaz 2010). Charmaz (2010) skriver at intervju gir anledning til å undersøke et tema deltakeren har betydelig erfaring med og innsikt i, på en åpen måte og i dybden. Intervjueren kan skape rammeverket for intervjuet, men om det under intervjuet kommer frem nye, og kanskje uventede, ideer eller tema kan intervjueren forfølge disse. Målet med et intervju er å lære om verden fra den som intervjues. Målet med grounded theory er også nettopp dette; å lære om en bestemt del av virkeligheten fra de som kjenner den godt (Charmaz 2010).

Det er semistrukturerte eller ustrukturerte intervju Charmaz (2010) viser til når hun mener at kvalitative intervju og grounded theory er en god kombinasjon. I dette arbeidet er det valgt å bruke semistrukturerte intervju. Semistrukturerte intervju er målrettet og planlagt på samme måte som strukturerte intervju, men har samtidig åpenheten og fleksibiliteten til et ustrukturert intervju (Helsedirektoratet, SINTEF & InnoMed 2010). Strukturerte intervju gir anledning til å sammenligne deltakernes svar i større grad enn semistrukturerte intervju, men det er ikke alltid like relevant å ha denne muligheten i kvalitative undersøkelser (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2010). Det er store forskjeller mellom de ulike asylmottakene og bosettingskommunene og derfor er det ikke sikkert at det ville vært nyttig om alle deltakerne ble stilt de samme spørsmålene. Derimot kan det være svært nyttig å ha muligheten til å tilpasse spørsmålene til den aktuelle intervjusituasjonen, og til den aktuelle deltakerens beskrivelser. Denne muligheten får man ved bruk av semistrukturerte intervju, som samtidig gir større kontroll enn ustrukturerte intervju. Det kan være godt for en uerfaren intervjuer (Johannessen et al. 2010).

Intervjuguiden

Intervjuguiden til semistrukturerte intervju bør inneholde de temaene som skal dekkes i intervjuet i en rekkefølge og *forslag* til spørsmål (Kvale & Brinkmann 2009). Intervjuguidene tok utgangspunkt i figuren som viser hvordan kommunikasjonen mellom mottak og kommune kan forstås (jf. figur 2). Når man utarbeider en intervjuguide er det viktig å skille mellom forskningsspørsmål og intervju spørsmål. Intervju spørsmålene bør ha både en tematisk og en dynamisk dimensjon. Tematisk sett bør intervju spørsmålene bidra til å belyse forskningsspørsmålene, mens de dynamisk sett bør bidra til å skape en god samtale med flyt. Spørsmål om «hva» og «hvordan» er gode spørsmål som kan bidra til rike beskrivelser.

Spørsmålene om «hvorfor» er det derimot forskeren som bør besvare gjennom sitt arbeid (Kvale & Brinkmann 2009).

Det ble utarbeidet to intervjuguides, en til intervjuene med mottaksansatte og en til intervjuene med kommuneansatte. Intervjuguidene var strukturert i tre tema. Det første temaet i begge intervjuguidene var det aktuelle mottaket eller den aktuelle kommunen. Deltakerne fikk mulighet til å beskrive arbeidsplassen sin og det arbeidet som ble gjort der. De fikk mulighet til å snakke seg inn i intervjuet. Det andre temaet i mottaksguiden handlet om hvordan de mottaksansatte arbeidet for å bli kjent med ungdommene, mens det tredje var rettet mot de mottaksansattes beskrivelser av arbeidet med å overlevere denne kjennskapen til kommunen (Vedlegg I). Det andre temaet i kommuneguiden var todelt, og omhandlet kommunens behov for kunnskap om ungdommene og hva de gjorde for å få denne kunnskapen. Det tredje temaet handlet om hvordan kunnskapen om ungdommene ble brukt i kommunenes arbeid (Vedlegg II).

Forslagene til spørsmålene i de to intervjuguidene var i hovedsak *introduksjonsspørsmål*. De gir intervjueren mulighet til å introdusere tema, som deltakeren får anledning til å dele sine erfaringer, tanker og meninger omkring. Introduksjonsspørsmålene er åpne som for eksempel: «Kan du fortelle meg om når dere skal bli kjent med ungdommene?» (Kvale & Brinkmann 2009). Målet med disse spørsmålene var å fremkalle rike beskrivelser, hvor deltakerne trakk frem det de vurderte som sentralt omkring det temaet intervjueren presenterte. Under introduksjonsspørsmålene, i intervjuguiden, var det forslag til mange *direkte spørsmål*, som ga intervjueren anledning til å introdusere undertema. Det var viktig at disse spørsmålene ble stilt i etterkant av deltakerens frie fortelling, og det var viktig at de ikke ble stilt uavhengig av hva deltakeren snakket om. De direkte spørsmålene måtte passe inn i sammenhengen. Intervjueren var forberedt på ulike måter å stille oppfølgende eller fortolkende spørsmål på, for å kunne oppfordre deltakerne til å fortsette å fortelle, utdype et emne eller klargjøre hva de mente (Kvale & Brinkmann 2009).

Intervjuguiden ble utarbeidet i tråd med Kvale og Brinkmanns (2009) anbefalinger om at man bør ha en briefing når intervjuet innledes og en debriefing når intervjuet avsluttes. Målet med briefing var at deltakerne skulle få et klart inntrykk av intervjueren og at situasjonen skulle bli tydelig definert. Debriefingen skulle sikre at deltakeren ikke satt igjen med følelse av å ha gitt av seg selv uten å få noe tilbake og at vedkommende fikk stille alle spørsmål og reise alle poenger han eller hun satt igjen med etter intervjuet (Kvale & Brinkmann 2009).

Gode og utfordrende samtaler

Intervjuene ble i hovedsak gjennomført på deltakernes arbeidssted i arbeidstiden deres, og de varte i mellom 40 og 75 minutter. Det ble brukt båndopptaker under seks av de åtte intervjuene. Tre av intervjuene ble gjennomført over telefon og det bød på utfordringer fordi den nonverbale kommunikasjonen ikke var tilgjengelig. Den nonverbale kommunikasjonen kan gi informasjon om hvordan en uttalelse er ment, om man har forstått hverandre rett og om når man bør stille oppfølgende spørsmål. To av telefonintervjuene ble ikke tatt opp på bånd. Når intervjueren tok notater var det ikke mulig å få all informasjonen ned på papiret. Deler av informasjonen ble prioritert fremfor andre deler. Det ble med andre ord gjort en fortolkning og vurdering av informasjonen allerede under intervjuet. Det var en avslappet stemning under intervjuene og samtalen fløt lett. Deltakerne delte mange erfaringer og hadde rike beskrivelser av sitt arbeid. De delte også sine refleksjoner omkring ulike problemstillinger og situasjoner.

Det bød på utfordringer at deltakerne hadde mye på hjertet. All informasjonen de delte var interessant, men det var ikke alt som var nyttig informasjon for å belyse prosjektets forskningsspørsmål. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at forskningsintervjuet innebærer en asymmetrisk maktrelasjon. Intervjueren har makt på grunn av sin vitenskapelige kompetanse. Intervjueren får makt fordi intervjuet er en enveisdialog, et middel for å nå et mål og fordi det kan være en manipulerende dialog. Intervjueren får også makt fordi det er han som har monopol på fortolkning (Kvale og Brinkmann 2009). I denne sammenhengen var intervjueren en novise på det vitenskapelige feltet, mens deltakerne var eksperter på de temaene intervjuene handlet om. Det var utfordrende å holde samtalen innenfor temaene i intervjuguiden. Det gikk bort en del tid i intervjuene på å snakke om andre ting, og dette gikk på bekostning av muligheten til å dekke alle temaene i intervjuguiden. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at deltakerne kan bruke motmakt som en reaksjon på intervjuerens makt. I denne sammenhengen er det mer sannsynlig at intervjuerens manglende erfaring skapte et rom hvor deltakerne kunne ta styringen, definere samtaleens betingelser og avgjøre tempo og innhold (Charmaz 2010). Til støtte for en slik forståelse av denne utfordringen kan det nevnes at etter som det ble gjennomført en del intervjuer, og intervjueren fikk mer erfaring, ble intervjuene mer fokusert omkring temaene i intervjuguiden.

Ifølge Kvale & Brinkmann (2009) må man vurdere de ulike sidene ved og konsekvensene av intervjusituasjonen i en etisk sammenheng og det ble gjort en slik vurdering opp mot de forskningsetiske retningslinjene (NESH 2006). Individets rett til frihet og selvbestemmelse i intervjusituasjonen er forsøkt ivaretatt gjennom informasjonsskriv og samtykkeerklæring, og

gjennom at det presiseres før intervjuet begynner at deltakeren kan ta pause i eller avbryte intervjuet. Deltakerne ble lovet konfidensialitet og denne ble ivaretatt ved at transkripsjonene av intervjuene ble anonymisert. Ingen steds- eller personnavn ble inkludert i transkripsjonen. Det ble transkribert på «bokmål» uten å ta med deltakernes dialekter eller andre faktorer som ga uttalelsene et språklig særpreg. Dette ble gjort for å sikre anonymiteten i transkripsjonene og for å ivareta leservennligheten i sitatene i rapporteringen. Det er viktig å presisere at utover dette ble intervjuene transkribert så nøyaktig som mulig, for å sikre transkripsjonenes reliabilitet. Når deltakerne ble sitert i oppgaven var det uten å spesifisere hvilke av informantene som var opphav til uttalelsen, for å styrke konfidensialiteten.

Deltakerne i denne undersøkelsen ble intervjuet om arbeidshverdagen sin, ikke om privatlivet sitt. På denne måten var ikke faren for å krenke deltakernes privatliv eller nære relasjoner stor, så lenge konfidensialiteten ble ivaretatt. Det ble ikke stilt spørsmål om deltakernes personlige meninger eller følelser under intervjuer. Når det ble spurt etter opplevelser eller oppfatninger, ble spørsmålene formulert på en slik måte at deltakeren kunne beskrive den kollektive opplevelsen til alle de ansatte. Det var spesielt viktig å ikke stille spørsmål om de konkrete ungdommene deltakerne hadde erfaring med. Deltakerne kom med eksempler og historier på eget initiativ, men intervjueren spurte aldri om ungdommene annet enn som en generell gruppe. Det var videre viktig å ikke stille spørsmål som kunne utfordre deltakerens lojalitet til overordnede eller myndighetene. De åpne spørsmålene ga rom for at deltakeren kunne dele sine oppfatninger om andre aktører i asyl- og flyktningsystemet, men de oppfordret ikke til det.

Analyse, konstruksjon og fortolkning

Koding linje for linje

Det første arbeidet som ble gjort med de transkriberte intervjuene var koding linje for linje. Charmaz (2010) skriver at koding gir muligheten til å definere hva som skjer i dataene og til å begynne å definere hvilke meninger de kan ha. Hun understreker to poenger ved kodene. Det første poenget er at kodene ikke ligger i dataene og venter. Det andre poenget er at kodene ikke skal være hentet fra litteratur eller teori. Kodene konstrueres ved at den som analyserer definerer det han eller hun ser i dataene. Kodene er ikke, ifølge Charmaz (2010) uttrykk for den empiriske virkeligheten. De er uttrykk for hvordan forskeren definerer denne virkeligheten. Dette er forenelig med symbolsk interaksjonisme, slik denne posisjonen ble beskrevet

ovenfor. Koding linje for linje innebærer at hver linje i materialet får et navn som kan definere dataene i den aktuelle linjen (Charmaz 2010).

Det virker kanskje overflødig å skulle kode hver eneste linje i dataene, men det var svært nyttig og det kunne være utfordrende. Innen intervjuene var transkribert var de gjennomarbeidet flere ganger på ulike måter, og derfor var materialet i intervjuet blitt fortolket mange ganger før man satte seg ned for å *tolke* det. Det var allerede oppdaget mange spor som det ville vært spennende å forfølge og fordype seg i. Derfor var kodingen linje for linje så nyttig. Den skal på ingen måte stå i veien for den spontante fortolkningen av materialet, snarere tvert i mot oppfordres det til å gjøre den fort og uten selvsensur. Men den ga muligheten til å vurdere hver eneste linje på nytt, og ikke bare kaste seg over de spennende temaene som var blitt synlige tidligere (Charmaz 2010).

Det var som sagt utfordrende å kode linje for linje. Det var krevende å finne koder som var *analyserende*, ikke bare beskrev ordene i linjene, men var uttrykk for hvordan disse ordene kunne fortolkes. I tråd med Charmaz (2010) ble det lagt vekt på handlinger, meninger, uttrykk eller beskrivelser som så ut til å bli tatt for gitt eller ha spesiell betydning. En annen utfordring var å beholde nærheten til de ordene deltakerne faktisk brukte, og ikke velge mer teoretiske eller abstrakte begrep til koder. Kodene skulle være så nære materialet som mulig, for å sikre deres validitet (Charmaz 2010). Det er stor forskjell på å bruke koden «dynamikk» og koden «forandring», om en deltaker forteller at «[...]der så er det på den måten, men når han kommer hit blir det annerledes». Begge disse kodene kan være et uttrykk for en rimelig fortolkning av denne uttalelsen, men *forandring* ligger nærmere deltakerens eget språk. Det er et mer erfaringsnært begrep. Dynamikk er mer erfaringsfjernt for å si det med Clifford Geertz (1983) ord (Gilje & Grimen 2007). Fordelene med å kode linje for linje var for det første at det ga opphav til mange nye ideer eller spor som burde forfølges videre. For det andre var det nødvendig å reflektere over uttrykk for ting som ble tatt for gitt, eller ting en selv tok for gitt. For det tredje ga det god kjennskap til og innsikt i hvert enkelt intervju.

Intervjuguiden som et dynamisk verktøy

For det fjerde var målet med denne første kodingen av materialet at den skulle gi en analytisk retning til det videre arbeidet (Charmaz 2010). De første kodene påvirket arbeidet på to ulike områder. Kodingen linje for linje ble gjort etter at et intervju var transkribert, men før forberedelsene til det neste intervjuet. Ifølge Charmaz (2010) er en av styrkene ved grounded theory at man beveger seg mellom datainnsamlingen og analysen. Analyse av dataene

forteller noe om hvilke retning datainnsamlingen bør ta videre, for eksempel hvem som bør intervjues (Charmaz 2010). Det er nevnt tidligere at dette ikke ble gjennomført helt etter boka i dette prosjektet, men ideen om bevegelse mellom analyse og datainnsamling inspirerte tilnærmingen til dataene. De første kodene ble brukt til å gjøre endringer i intervjuguiden før neste intervju. Disse endringene kunne bestå både i utvidelse og/eller i presisering av intervjuguiden og av de enkelte tema. På denne måten var det deltakernes uttalelser, via fortolkningene av dem, som styrte den videre datainnsamlingen.

Intervjuren hadde begrenset kunnskap om temaene i intervjuguiden når datainnsamlingen begynte. Derfor var disse endringene og tilpasningene i intervjuguiden viktig for datainnsamlingen. Den sikret at intervjuguidene ble rettet mot de temaene som mottaks- og kommuneansatte trakk frem i sine beskrivelser og refleksjoner. For eksempel var praktiske forberedelser *før* ungdommen kom til kommunen et tema i den aller første utgaven av kommuneguiden. Dette ble ikke et tema i intervjuene. I stedet ble det i de første intervjuene snakket om det praktiske arbeidet kommuneansatte gjorde i kommunen *etter* at ungdommen var bosatt. Dette temaet ble nyansert og utdypet i påfølgende intervju fordi det ble gjort tilpasninger i intervjuguiden, som åpnet for at flere deltakere kunne uttale seg om disse temaene.

Denne måten å arbeide på reiste et etisk spørsmål. NSD ber om at man skal legge ved en temaliste eller intervjuguide når man melder inn et prosjekt som dette. De vurderer temalisten/intervjuguiden og prosjektet som helhet opp mot personopplysningsloven. Det ville vært mye jobb å sende inn intervjuguiden til godkjenning mellom hvert intervju. Ifølge NSD er det heller ikke nødvendig, så lenge en holder seg innenfor den tematikken som ble presentert i den intervjuguiden/temalisten som ble sendt inn med meldingen. Det betyr dog at den som gjør endringer i intervjuguiden alene vil ha ansvar for den, uten en kontrollinstans som kan sikre at deltakernes interesser er ivaretatt.

Fokusert koding og memoer

Det andre området hvor de første linje for linje kodene påvirket arbeidet var i analysen av datamaterialet som helhet når alle intervjuene var gjennomført. I tråd med Charmaz (2010) ble de kodene som gikk igjen i materialet undersøkt nærmere og det ble gjort sammenligninger innad i intervjuene og på tvers av dem. Tidligere ble det jobbet på samme måte med kodene i materialet som var samlet inn så langt, mellom hvert intervju. Mellom intervjuene ble disse analysene gjort for å skape et grunnlag for å samle inn flere data som

kunne belyse forskningsspørsmålene. Når alle intervjuene var gjennomført var målet å definere meninger i dataene som kunne belyse forskningsspørsmålene. Det ble utviklet nye koder på bakgrunn av den første kodingen som var gjort linje for linje. Det kunne være koder som omfattet flere av de første kodene eller det kunne være helt nye koder.

Charmaz (2010) kaller de kodene som ble utviklet på dette stadiet for fokuserte koder. Det ble, for eksempel, gjort sammenligninger av de ulike uttalelsene som var kodet som «forandringer», «endringer», «nye sider», «en annen ungdom» og lignende innad i intervjuene og på tvers av intervjuene. De fleste av disse kodene handlet om forandringer de ansatte opplevde at skjedde med ungdommene spesielt i overgangen mellom mottak og kommune. De ble samlet i en ny kode som het «Ikke til å kjenne igjen».

På dette punktet er det nødvendig å introdusere memoene. Når man utarbeider memoer skaper man rom og tid for å skrive en mer eller mindre sammenhengende tekst om kodene. Memoer skal i første omgang skrives fort, uformelt og personlig. De kan endres, videreutvikles eller forkastes senere og det er viktig at den som skriver dem ikke henger seg opp i ting som gjør at flyten i tankene og skrivingen stopper opp (Charmaz 2010). Ta for eksempel koden «Ikke til å kjenne igjen», som ble nevnt ovenfor. Det ble laget et memo med det samme navnet, hvor sammenhengen mellom endringene og ungdommens situasjon i mottak og kommune ble utforsket. Data fra de ulike intervjuene og innad i intervjuene ble sammenlignet og det ble skrevet en tekst som ga uttrykk for ulike ideer og tanker i disse dataene og om disse dataene.

Etter hvert ble memoet koblet sammen med et annet memo som het «Ungdomstid» og et tredje som het «Ulike språk». Til sammen ble dette en sammenhengende tekst som innholdt ulike beskrivelser av hvilke endringer mottaks- og kommuneansatte opplevde hos ungdommene, omstendighetene rundt disse endringene og hvordan disse endringene kunne forstås. På denne måten ble memoene et verktøy for å utvikle kodene til kategorier. Strukturen og språket i memoene ble gradvis strammet opp. Memoene ble fylt ut med eksempler fra dataene, deltakernes og studentens fortolkninger av dem, konklusjoner om dem og i siste runde relevant litteratur som kunne belyse og diskutere disse fortolkningene. Når litteraturen som er presentert tidligere i oppgaven ble valgt ut, skjedde det til dels med utgangspunkt i de fire temaene, kommunikasjon, utfordringer, strategier og konsekvenser, men i hovedsak med utgangspunkt i memoene. I det følgende vil det bli sagt noe om hvordan det underveis ble forsøkt å vurdere de ulike fortolkningenes gyldighet.

Tolkningenes gyldighet

Hermeneutikken stiller opp kriterier som kan brukes for å vurdere en fortolknings gyldighet, for eksempel del-/helhetskriteriet. Dette kriteriet innebærer at tolkningen av de ulike delene må ha sammenheng med tolkningen av helheten, og at tolkningen av helheten må ha sammenheng med tolkningen av delen. Tolkningssystemet må ha en indre logikk. Helheten i denne sammenhengen inkluderer konteksten, da hermeneutikken er en kontekstuell filosofi. Tolkningene er avhengige av konteksten (Ödman 2007). Hvis fortolknningen av samarbeidet mellom mottak og kommune som helhet er at det er uproblematisk, kan ikke samtidig flere av deltakernes enkeltutsagn tolkes som beskrivelser av problemer. Da vil tolkningene av delene avkrefte tolkningen av helheten, og del og helhet må bekrefte hverandre for at tolkningen skal kunne vurderes som gyldig (Ödman 2007). Dette alene er ikke nok, for tolkningssystemet må ha sammenheng med og kunne føres tilbake til det som tolkes, i dette tilfelle deltakernes beskrivelser. Når det gjelder tolkninger av det eksistensielle, som menneskers opplevelse av sin situasjon, sine drømmer, bekymringer og mål, er dette de eneste kriteriene man har. Enkelte fortolknninger kan oppleves som mer meningsfylte enn andre, men det blir umulig å påstå at en tolkning er gyldig eller ugyldig (Ödman 2007).

Tolkninger av den ytre verden, som de faktiske hendelsene, tid og sted, kan vurderes ut i fra andre kriterier *i tillegg* til de som ble presentert ovenfor. Ödman (2007) viser til Trankell (1963) som har stilt opp to hovedkrav. Det første er at tolkningen skal kunne forklare vesentlige foreliggende data på en rimelig måte. Tolkninger som ikke gir en rimelig forklaring, kan ikke sees som å gi en riktig beskrivelse av virkeligheten dataene er spor på. Deltakerne forteller hvordan de enslige mindreårige kommer til landet uten papirer som forteller hvem de er og hva de trenger. Det ville være urimelig å tolke dette som et resultat av magi. Magi er neppe en del av den virkeligheten disse beskrivelsene stammer fra. Dette kravet er problematisk, for hvilke data er vesentlige og hvordan kan man avgjøre om dataene er forklart på en rimelig måte? Andre ville kanskje ikke vurdert opplysningene om at ungdommene kommer til landet uten papirer som vesentlig, eller de kunne vurdert magi som en rimelig forklaring.

Det andre kravet er at tolkningen kan betraktes som sikker om den alene forklarer dataene på en rimelig måte. Ödman (2007) skriver om Trankells (1963) andre krav at det må vurderes som en ledestjerne, som noe å strekke seg etter og ikke som et absolutt krav. Hva som er gyldig kunnskap om den ytre verden, vil med andre ord også være relativt, men det betyr ikke at det er rimelig å tro på hvilke tolkninger som helst. Ödman (2007) viser til Torstendahl

(1966) som har sagt at det vitenskapelige korrekte er det som mennesker ved vanlig sunn fornuft er tilbøyelige til å vurdere som sant.

Hva er poenget med å skrive en master?

Det er disse prinsippene som har vært styrende i arbeidet med analysene. Når resultatet av analysene presenteres er det tatt forhåndsregler for at leseren skal ha anledning til å vurdere fortolkningenes gyldighet. De sitatene som presenteres er valgt med omhu for å representere både delene og helheten. Det er forsøkt å velge sitater som viser mangfoldet og nyansene i deltakernes beskrivelser. Slik kan leseren selv vurdere om fortolkningen av de ulike delene sett i sammenheng med fortolkningen av helheten virker rimelig. Det er forsøkt å vise til eksempler på deltakernes uttalelser i forbindelse med alle fortolkninger som presenteres i oppgaven for at leseren skal ha mulighet til å vurdere om tolkningene har sammenheng med det som tolkes. Fortolkningene kan sees opp mot det stoffet som er presentert i kapittel 2 og kapittel 3, for å vurdere om de virker meningsfulle og rimelige i denne konteksten. Det er vanskelig å vurdere fortolkningene opp mot Trankells (1963) krav slik de er beskrevet av Ödman (2007), fordi tanker, opplevelser, drømmer, bekymringer og mål er vevet sammen med hendelser, tid og sted i datamaterialet. Annen forskning har sett på sammenhenger mellom det eksistensielle og det ytre, og noe av den er presentert tidligere i oppgaven. Leseren vil kunne vurdere fortolkningene i denne oppgaven, opp mot andres fortolkninger av andre beskrivelser knyttet til de samme temaene.

De fortolkningene av deltakernes beskrivelser som presenteres i det følgende vil forhåpentligvis virke troverdige og gyldige, men andre vil kunne fortolke og definere dataene på andre måter. Akkurat det handler om å leve etter egen forkynnelse. Det ville være urimelig å hevde at dette er den eneste måten å definere denne virkeligheten på etter å ha redegjort for symbolsk interaksjonisme tidligere i kapittelet. Ved å legge analysearbeidet og rapporteringen tett opp til deltakernes egne ord og uttrykk, er det forsøkt å formidle deres perspektiver på og definisjoner av oppgavens tema. Men deltakerne kan fortolke situasjonen annerledes, fordi andre fortolkninger gir mening og er nyttige for dem. Det samme kan de som leser denne oppgaven. Hva er da meningen med å skrive en oppgave som denne, om alle uansett kan ha en annen fortolkning av det stoffet den behandler? Perspektiver, symboler og sosiale objekter er dynamiske. De skapes i interaksjon og kan endres i interaksjon. Intervjuene med deltakerne var en form for interaksjon som formet perspektivene i denne oppgaven. Det at denne oppgaven er skrevet og kan leses av andre en annen form for interaksjon, som kan være med på å endre eller utvikle andre perspektiver.

5. Bli kjent. Verktøy, utfordringer og løsninger

Introduksjon

Dette er det første kapittelet i oppgavens på mange måter viktigste del for det er i oppgavens to kommende kapitler at deltakerne kommer til orde. Det er i en forstand ikke helt riktig, for som det ble påpekt i forrige kapittel har deltakerne i dette arbeidet indirekte hatt innvirkning på hvordan den metodiske tilnærmingen og forskningsspørsmålene ser ut. Det var dessuten deres beskrivelser som viste vei i forskningslitteraturen. Perspektivene som trer frem i deres beskrivelser har hatt betydning for hva som har blitt vektlagt, hvordan det er blitt fortolket og hva som har blitt oversett. Men det er herfra og ut deres kunnskap om, forståelse av og tanker rundt kartleggings- og bosettingsarbeid blir synlig. Hvilke erfaringer har de mottaksansatte med å samle inn kunnskap om ungdommene og sende den videre til bosettingskommunene, og hvilke erfaringer har de kommuneansatte med å ta i mot og ta i bruk denne kunnskapen? Og, det kanskje viktigste og mest spennende spørsmålet av de som vil bli belyst i dette kapittelet: Er det virkelig så enkelt som det høres ut som?

Individuell kartlegging og arbeid med tiltaksplan

Sentralt i mottaksarbeidet

I kapittel 2 ble det med henvisning til UDI (2004) redegjort for betydningen av at de som skal jobbe med ungdommene har kjennskap til ungdommene. Kunnskap om hvem de er og hvilke behov de har er en forutsetning for å nå målsettingene om god omsorg og oppfølging på mottakene og i kommunene. Verktøyene som skal bidra til at de ansatte får denne kunnskapen er det tidligere omtalte individuelle kartleggingsskjemaet (IK) og skjemaet for tiltaksplanen (TP). Disse skal bidra til måloppnåelse både på mottakene og i kommunene (Rustad 2011). Intervjuene med deltakerne gir et bilde av hva slags rolle IK og TP spiller i arbeidet på mottaket og hvilken betydning de har på et senere tidspunkt i arbeidet i kommunene.

En mottaksansatt forteller: «Det er *vårt* arbeidsredskap. Det er vårt *daglige* arbeidsredskap. Vi bruker det daglig». Uttalelsene understreker at disse verktøyene er sentrale for å nå målsettingene om god omsorg og oppfølging: «[D]et er bare en helt innlysende ting, at vi må jobbe med en kartlegging. Det er vi nødt til for å kunne tilrettelegge for ungdommen». Deltakeren forteller videre hvordan de forklarer bruken av kartleggingsskjemaet og tiltaksplanen overfor ungdommene, og understreker med denne uttalelsen sitt eget poeng om betydningen av IK og TP:

[D]et gjør vi for at vi skal være som foreldre, for at vi skal være gode foreldre for deg, eller i foreldrenes sted, så er vi nødt til å være interessert i livet ditt, vi er nødt til å observere deg, vi er nødt til å snakke sammen, vi er nødt til å ... og alle ungdommene synes jo det er greit.

Målet fra myndighetene er at IK og TP skal være nyttige for de mottaksansatte når de skal utføre sine omsorgs- og oppfølgingsoppgaver, være foreldre i foreldrenes sted som det ble sitert ovenfor (Rustad 2011a). Deltakernes uttalelser viser at IK og TP rommer mer enn arbeidet med å forberede bosetting i en kommune, og deltakerne er tydelig på at papirene har en funksjon utover å «[...] bare lastes ned og lagres». De mottaksansatte forteller om hvordan IK og TP brukes aktivt i mottaksarbeidet og i det som beskrives som et samarbeid med ungdommene:

[...] ikke minst vi prøver å samhandle med dem for å få til det de etterlyser eller har sagt. Hvis de har et problem, ja vel, hva er dette problemet. Har du et ønske – ja, hva er det? Jeg har et mål – fortell! Hvordan skal du komme frem til det målet? Og vi bruker det [IK og TP] i aktiv dialog med en beboer som vil bli lege, men ikke vil stå opp. Ja, vel [latter] og nummer en for en lege – han må i alle fall stå opp [...]

Denne og andre mottaksansatte forteller om hvordan arbeidet med IK og TP ofte tar utgangspunkt i ungdommenes ønsker eller behov. Disse gjøres om til mål, så finner man frem til strategier for å nå disse målene. Det kommer frem i intervjuene at ansvarliggjøring og selvstendigjøring av ungdommene er sentralt i arbeidet. Ungdommene får for eksempel oppgaver, som de gradvis må utføre på egenhånd. På denne måten blir skjemaene verktøy som støtter ungdommen i hans eller hennes utviklingsarbeid. «Vi bruker det vi har kartlagt i motiveringsarbeid, bruker det til ... ja, har det med i lomma på gode og dårlige dager». Disse beskrivelsene ser ut til å stemme med de intensjonene som presenteres i myndighetenes rundskriv og retningslinjer (UDI 2011a, Rustad 2011a).

Papirenes betydning i bosettingskommunene

Videre skal IK og TP være med på å danne grunnlaget for den omsorgen og oppfølgingen som tilbys ungdommene i bosettingskommunene (Rustad 2011). TP er i hovedsak et verktøy til bruk på mottaket og bare de deler av den som regnes som hensiktsmessig å sende videre skal sendes videre (Rustad 2011a). IK skal derimot overføres til kommunene i sin helhet (Espinoza 2009). En mottaksansatt forteller at når ungdommene kommer til mottaket så vet de ansatte der ingenting om ungdommene. Hun setter ord på det som ser ut til å være et av myndighetenes mål med IK og TP: «Hvis kommunene bruker IK og TP så kjenner de

ungdommene veldig mye bedre med en gang de kommer til kommunen, enn det de [mottaks]ansatte gjorde når ungdommene kom til hit».

Det kommer frem i intervjuene i kommunene at papirene har en funksjon og betydning i bosettingsarbeidet. En kommuneansatt uttrykker at: «IK og TP er viktig fordi man har noe skriftlig på et menneske som ikke har så mye med seg ... eller kanskje på mennesker som har mye med seg». Det er mulig å forestille seg hva denne deltakeren mener med at ungdommene både har lite og mye med seg, med utgangspunkt i redegjørelsen i kapittel 3. Et av hovedtemaene i kapittel 3 er hvordan ungdommene ofte har lite med seg, som forteller noe om hvem de er og hva de trenger. Det beskrives videre hvordan de kan ha mye med seg, i form av erfaringer, som gjør det ekstra viktig å ha kunnskap nettopp om hvem de er og hva de trenger.

Samtidig kan det deltakerne som jobber i kommunen forteller tyde på at IK og TP ikke spiller en like sentral rolle i kommunens arbeid med bosetting, som de gjør i arbeidet på mottaket. «Nei, vi får de papirene, så ofte så leser vi igjennom dem, og, og det har man i bakhodet», forteller en deltaker. Som en annen sier er papirene «kjekke å ha». Deltakerne uttrykker at IK og TP alene ikke er nok for det arbeidet som skal gjøres i kommunen: «[D]ette verktøyet, den informasjonen som kommer i IK og TP, den er hjelpelig, den er nødvendig, men den er ikke tilstrekkelig». Deltakere i en annen kommune uttaler at: «Nyttig er kanskje å ta for hardt i, men det er ikke unyttig», og de kommuneansatte peker på flere svakheter ved de papirene de mottar fra mottakene.

Det som kunne vært bedre

Det er blant annet store forskjeller i papirene kommunene mottar fra mottakene: «Det er så ymse, det er så forskjellig. Det er veldig forskjellig. Noen er veldig godt dokumentert og noen er det veldig lite opplysninger i». Det oppleves som utilfredsstillende hvis kartleggingen er for «tynn»: «Det er liksom, den kartlegginga de har er veldig dårlig, veldig ofte veldig lite informasjon». Samtalene med de kommuneansatte gir inntrykk av at det som ville vært gode papirer i en kommune, ikke nødvendigvis ville blitt oppfattet som gode i en annen kommune. I en kommune gis det uttrykk for at papirene foreløpig kan oppleves som for generelle eller overfladiske: Jeg tenker at det er fint. Hvis de etter hvert lærer seg å... gå enda mer i dybden og enda mer...». I andre kommuner kan det se ut til at IK og TP kan oppleves som altfor fylldige og detaljert: «Vi har noen mottak hvor det er så mye at, det blir litt vanskelig. Ofte er det ting som blir gjentatt mange ganger. Også er det litt mer... det er som en dagbok, som logg».

Det kan være forskjeller i kommunenes arbeid og organisasjon som avgjør hva som er gode nok planer for kommunenes arbeid. Tid kan være en faktor. Deltakeren som forteller at noen kartleggingsskjema blir som dagbøker sier videre: «[O]g det er ikke noe i veien med det, men jeg vet at de fleste kommunalt ansatte ikke har så mye tid til å lese det der [...] men om vi kan få et lite sammendrag av nåsituasjonen liksom». Men det kommer frem i intervjuene at de ansatte i kommunene kan ha et forbedringspotensial de også. En kommuneansatt forteller: «Ofte klager kommunene over hvor lite dem får, men jeg vet at ofte leser ikke kommunene det dem får heller». Og samtidig som de i intervjuene påpeker svakheter og forbedringspotensial i de individuelle kartleggingsskjemaene og tiltaksplanen, viser deltakerne i kommunen også anerkjennelse og respekt for den jobben som gjøres på mottak: «For jeg tror de må jobbe veldig mye, for det er veldig omfattende [...]».

Stum som en østers, ikke helt ærlig og til stede i nuet

I kapittel 2 ble det vist at i arbeidet med kartleggingen skal de mottaksansatte først og fremst samle inn informasjon fra ungdommen selv og at arbeidet med tiltaksplanen skal ta utgangspunkt i det ungdommen forteller om sine behov og mål (Rustad 2011a). De mottaksansatte beskriver hvordan de går frem for å samle inn informasjon i tråd med myndighetenes retningslinjer. Kartleggingen av ungdommene foregår gjennom både samtaler og observasjon. Observasjonene kan være formelle og de kan være uformelle, på samme måte som samtalene kan være formelle eller kan finne sted i hverdagslige situasjoner, forteller en deltaker.

En deltaker forteller at «[M]an skal ha formelle samtaler, som grunnlag for å gjennomgå det man har observert, og om det man har samtaler med ungdommen om i de uformelle foraene, for å få det inn i den formelle kartleggingen». Andre deltakere forteller om hvordan de mottaksansatte drøfter informasjonen som kommer inn i kartleggingsskjemaet med ungdommene. De sammenligner og drøfter ungdommenes beskrivelser av situasjoner, med andres, for eksempel skolens, beskrivelser av de samme situasjonene. Hvis det er slik at ungdommene er uenige i eller har innvendinger mot noe av det som føres inn i papirene, så skal dette fremkomme i dem. Deltakerne understreker at kartleggingsskjemaet og tiltaksplanen er ungdommenes papirer, det er de som skal få et eierforhold til planen.

Taushet blant ungdommene

Det kommer neppe som en overraskelse i etterkant av kapittel 3, men både mottaksansatte og kommuneansatte har erfaring med at det ikke er alltid ungdommen vil dele sine historier eller

fortelle om seg selv. Årsaken til at deler av Hjeldes (2004) avhandling ble så sentrale i utarbeidelsen av kapittel 3 er de erfaringer ansatte på mottak og i kommune har med å få ungdommene i tale. Deltakernes erfaringer ga gjenklang under lesningen av Hjeldes (2004) avhandling, og forhåpentligvis vil parallellene til hennes arbeid bli synlige i dette kapittelet.

Det er ikke alltid ungdommene føler seg klare til å snakke og det er ikke alle tema de ønsker å gå inn på, forteller deltakerne. Men det er viktig å huske at det ikke er slik at ungdommene aldri snakker. Sitatet nedenfor viser at det like gjerne kan hende at ungdommen deler med de mottaksansatte. Når ungdommene ikke er «der» at de vil snakke, er det viktig at de ansatte har antennene ute og plukker opp ungdommens signaler, sier en deltaker. Da må man prøve igjen ved en annen anledning. Men selv når man prøver om og om igjen, kan man ende opp med tynne papirer fulle av hull i informasjonen. En av deltakerne uttaler:

For kartlegginga kan jo være fra sånn [tynn] til sånn [tykk], avhengig av om ungdommen for eksempel sier: Nei, jeg vil ikke snakke om det! Og det respekterer vi. For det er faktisk ungdommens plan. Men det er viktig for oss da å vise kommunen at vi har tatt opp det her mange ganger [...] Vi har snakka, spurt på ulike måter altså... Vi presser ikke ungdommen... Nei, fordi at det er ungdommens plan. Det er den som skal ... det er vi veldig tydelige på. Det er du som bestemmer hva du skal fortelle til oss...

Relasjoner

Deltakerne beskriver en sammenheng mellom hva slags relasjon de får til ungdommene og hvorvidt ungdommene deler sine historier. «Det må komme etter hvert tenker jeg, i forhold til relasjon. Fordi at det er jo ikke alltid du har lyst til å sitte og fortelle historien din til fremmede personer». Ungdommene bor bare midlertidig i mottaket og en mottaksansatt forteller at jo lengre ungdommene blir på mottaket, jo bedre blir de ansatte kjent med ungdommene. Desto lettere blir det da å fylle ut kartleggingsskjemaet. Det kan variere hvor god relasjon ungdommene rekker å få til de ansatte og dette kan ha betydning for hvor mye ungdommene vil fortelle om seg selv og sin historie. «Noen slipper oss innpå seg med en gang. Og har egentlig bare venta på at noen skal være der for dem og... mens andre bruker *mye* lenger tid før dem tør å slippe oss innpå seg». Deltakeren forteller videre:

[K]lart at det er jo enklere å snakke om vær og vind enn det er å snakke om det her som er indre følelsesliv, og for veldig mange så, ikke for veldig mange nei, men for *noen* så vil dem aldri få den tilliten til oss at dem gjør det. Noen vil ikke gjøre det før dem kommer ut i kommunen faktisk [...]

Oppedal et al. (2009) presenterer i sin rapport funn som kan tyde på at det er kvalitetsforskjeller i ungdommenes nære relasjoner til voksne hvis de voksne er slekt og familie i Norge, og hvis de voksne er ansatte i hjelpeapparatet. Ungdommene vet at de offentlige ansatte hjelper og støtter dem som en del av jobben sin. Rapportens foreløpige konklusjon er at ungdommene føler seg mindre trygge på gjensidigheten og stabiliteten i relasjonen til de offentlige ansatte (Oppedal et al. 2009). Disse funnene og deltakernes kommentarer om relasjon og tid gjør det mulig å forstå deltakeren som sier at den største utfordringen i arbeidet med å bli kjent med ungdommene er at de ansatte jobber i turnus:

Jeg tenker at ungdommer som er utrygge og som du kanskje begynner å få en god dialog med en, en kveld ... også skal du ikke være der før fem kvelder etterpå, eksempelvis. Har du medlevertturnus kan du i større grad følge opp det du allerede har påbegynt.

Ungdom som bærer på noe

Det at ungdommene ikke snakker, betyr ikke at de ikke har noe å fortelle. Deltakerne gir inntrykk av at de kan vite om det er noe ungdommene kanskje burde ha snakket om, uten at ungdommene trenger å gi uttrykk for dette direkte. For eksempel forteller en deltaker: «Noen kan være veldig åpne på flukt og hva de har opplevd og... mens noen ser du bærer på veldig mye som de ikke orker å fortelle av en eller annen grunn...». Hjeldes (2004) beskrivelser av ungdommene hun møtte i arbeidet med sin avhandling kan gi forståelse for hvordan deltakerne kan se at ungdommene bærer på noe. Hun påpeker blant annet hvordan kroppen har et eget språk, som ungdommen ikke klarer å stilne (Hjelde 2004). En deltaker beskriver hvordan han gjennomskuer ungdommene i mottaket:

[E]n del folk skaper en del styr rundt sitt opphold her, akkurat for å skjule andre, større problemer. De får fokus på bagateller fremfor å ønske og diskutere ... ja, å åpne i forhold til viktige ting som har mye større betydning for vedkommende.

Deltakerne kommuniserer ulike ideer om hvordan det er best å håndtere ungdommenes taushet om de går og bærer på noe. Et alternativ er å fokusere på hva ungdommen er opptatt av der og da: « Er det noe du synes det er viktig å fortelle oss nå? Og ikke nødvendigvis – fortell meg om historien din». Denne deltakeren sier senere i intervjuet: «Så det er det jeg mener. Her og nå er det veldig viktig å vite noe om, hvordan ungdommene fungerer, men ikke nødvendigvis historien i detalj». Et annet alternativ er å vektlegge at ungdommene deler med de ansatte: «Samtidig tror vi det er veldig viktig at folk faktisk forteller om det som plager dem, hvis kommunen skal tilrettelegge for bosetting og vi skal initiere gode tiltak, så må det

gjøres basert på reelle behov». «Det som plager» ungdommene kan være knyttet til nåtiden eller det kan være knyttet til fortiden, livet i hjemlandet eller reisen. En deltaker forteller om hvordan ungdommens historie kan få betydning for tiltakene i kommunen. Vedkommende forteller om en ungdom som mistrivdes i den boligen kommunen hadde bosatt ham i, men som ikke ville fortelle om årsaken til at han mistrivdes. Det at leiligheten lå i kjelleren i et hus som var gammelt og svært lytt satte deltakeren på et spor:

Og det kan hende den gutten der har opplevd... noe fælt i en kjeller en plass eller... Skjønner? Fordi jeg spurte... hva hvis du flytter til naboileiligheten der oppe? Nei, da trudde han det ble bra, fordi da vil han ikke høre de lydene. Og da spør jeg ham om han har vonde opplevelser fra under bakken en plass. Nei, det ville han ikke snakke med meg om. Og da vet jeg at det er noe, og jeg må ikke vite hva det er, men jeg ser på ham at det er noe [...] Og vi flytter ham i neste uke.

Fortid, nåtid og fremtid

Historien ovenfor forteller om hendelser i en ungdoms liv, som selv om det kanskje forekommer oftere blant enslige mindreårige enn blant annen ungdom, ikke kan betegnes som vanlige. Deltakerne peker på hvordan disse ungdommene allikevel, på mange måter er akkurat som all annen ungdom. «Ja, for det er noe med at ungdommer er veldig her og nå, ikke sant? Og det er jo herlig, men...», sier en mottaksansatt. Det at ungdommer er veldig her og nå kan by på utfordringer når man skal planlegge bosetting i en kommune og ferdigstille kartleggingen. Det kommer frem i intervju med mottaksansatte at ungdommene lever i nuet, de er opptatt av hva som skjer om tre timer, hva som skjer i morgen. De ønsker å være til stede i aktivitetene og i de tingene de holder på med. De reflekterer ikke så mye rundt sine egne liv, fortiden og fremtiden. Kohli finner i sin studie at sosialarbeiderne beskriver ungdommene på samme måte: «They focus on the present first, the future next and the past last» (2007:105). En av de mottaksansatte uttaler, at de som jobber i mottaket må være verktøy i refleksjonen. De må sette i gang ungdommenes tankevirksomhet omkring ulike deler av livet.

De siste avsnittene kan minne om Kohlis (2007) beskrivelser av hvordan sosialarbeidere og ungdommer samarbeider i ulike sfærer. Noen av deltakerne forteller om situasjoner hvor de opplever det som hensiktsmessig å forholde seg til ungdommens behov, vansker og ønsker der og da, slik Kohlis (2007) «hjelpere» gjør. Andre mener det finnes situasjoner hvor det kan være hensiktsmessig med tanke på ungdommens fremtid at han eller hun snakker om fortiden, slik «vitnene» og de «fortrolige» mener. Historien om gutten som ville flytte kan være et

eksempel på en situasjon hvor fortiden er av betydning, men ungdommen ikke er klar til å snakke om den enda. Deltakeren kan innta en «hjelpers» rolle og løse de praktiske sidene ved situasjonen. På sikt kan det hende ungdommen ønsker å dele sin historie, og da kan det hende deltakeren inntar rollen som et «vitne», slik Kohli (2007) beskriver. Når en av deltakerne sier at de må være verktøy i refleksjon og sette i gang ungdommenes tankevirksomhet, kan det gi inntrykk av at det oppleves som nødvendig at ungdommene forholder seg til fortiden og fremtiden sin for å få fylt ut kartleggingsskjema og få lagt en plan.

Skepsis til systemet og ønske om oppholdstillatelse

Når ungdommene faktisk forteller om seg selv, forteller en mottaksansatt at de ansatte har en skepsis i bakhodet. Men vedkommende gir inntrykk av at de ansatte forholder seg til de historiene ungdommene deler allikevel: «Det vi må ha i bakhodet... Jeg skriver ned det du forteller meg, men jeg vet ikke om det er sant». Deltakeren vet ikke hvorvidt det ungdommen forteller er sant, kanskje vedkommende til og med antar at det ikke er sant, men han lar det stå i ungdommenes papirer som en sannhet. Dette kan minne om Kohlis (2007) beskrivelse av sosialarbeidere som inntok rollen som «hjelper», i deler av arbeidet med de enslige mindreårige. I rollen som «hjelper» var sosialarbeiderne skeptiske til ungdommenes oppgitte alder, de oppgitte årsakene til at de søkte asyl og til deres redegjørelse for nettverk i England. Men på samme måte som deltakeren som er sitert ovenfor forholdt de seg til den historien ungdommene fortalte. Vedkommende forklarer videre: «Hvis vi tenker på at flyktningverdenen eller mottaksverdenen er veldig kynisk, så kan vi forstå hvorfor folk holder tilbake en del informasjon». En ansatt i en av kommunene har omtrent det samme poenget:

De stoler ikke på deg. Når de kommer til landet, så kommer de til systemet vet du. De er alltid skeptiske til systemet, oppholdstillatelse og mottaket og mottaksansatte og Kari og hva gjør hun og...[...] Så det er veldig vanskelig å få denne fortroligheten med ungdommene.

Disse uttalelsene var årsakene til at forestillingene som finnes blant flyktninger om at de som forteller de rette historiene får bli i Norge, ble beskrevet i kapittel 3 (Andreson 2001, Ayotte 2000). Den rette historien, er historien til en «verdige» flyktning, som kommer til Norge på «rett» måte, av de «rette» grunnene. Forestillingen om at det finnes verdige og uverdige flyktninger, finnes ikke bare blant flyktninger og asylsøkere, men blant innbyggere, myndigheter og saksbehandlere i transitt- og eksilland (Watters 2008). Redegjørelsen av dette i kapittel 3 kan være med på å gi innhold til noen av ordene deltakerne bruker som «kynisk»

og «systemet». Forskningen gjort av Anderson (2001) og Ayotte (2000) kan være med på å sette denne deltakerens fortvilelse i sammenheng:

Vi har ikke innsyn i asylsøknaden. Og det synes jeg er beklagelig på en måte, for, for det gir alle beboere anledning til å komme med flere historier. Og på et eller annet tidspunkt så må man på en måte begynne å holde fast til noen enkelte fakta, navn, alder, nasjonalitet, familiemedlemmer [...].

På den ene siden kan en ungdom fortelle en oppdiktet og innøvd historie når de er i asylintervjuet, i den tro at det øker deres mulighet for å få lov til å bli i Norge. På den andre siden kan det for eksempel tenkes at en ungdom deler en smertefull sannhet i intervjuet, for å øke sjansene sine for å få oppholdstillatelse. En av deltakerne forteller: «[D]et kan hende at det er sagt ting i asylintervjuet som de synes det er vanskelig å føre videre». Denne sannheten kan ungdommen holde for seg selv i mottak og kommune, fordi taushet rundt denne historien kan være den eneste måten å holde ut med den, jf. beskrivelsen av hvordan ungdommene kan ha en beskyttende membran i kapittel 3 (Kohli og Mather 2003). De ansatte på mottak og i kommuner skal ikke vurdere ungdommenes asylsaker, deres oppgaver er å utføre omsorgs- og oppfølgingsarbeid (Rustad 2011a), og å sikre rask og god bosetting (Kommunal- og regionaldep. 2000). Allikevel kan det se ut som om asylsøknaden og forestillinger som knytter seg til prinsippene og systemet rundt den skaper utfordringer i arbeidet med å løse disse oppgavene.

IK og TP beskrives som svært viktig verktøy i arbeidet på mottaket, men papirene ser ikke ut til å dekke behovene for informasjon ute i bosettingskommunene. Det samme påpekes i Econ-rapporten (2007) som det ble vist til i kapittel 3. Nå skal det sies at hva disse behovene består i ser ut til å variere fra tid til annen og fra kommune til kommune. Det kommer frem i intervjuene med de mottaksansatte at ungdommene «er veldig her og nå», de er opptatt av det som skjer i nuet og i nær fremtid. De mottaksansatte beskriver positive erfaringer knyttet til å bruke IK og TP i det daglige mottaksarbeidet. De bruker papirene her og nå, de har dem «med i lomma på gode og dårlige dager». Utfordringene de beskriver knytter seg i større grad til å snakke med ungdommene om fortiden og fremtiden, av ulike grunner som er beskrevet ovenfor.

Hvis papirene skal være nyttige for kommunen når de planlegger ungdommenes fremtid i kommunen, bør kanskje informasjonen romme en fremtidsdimensjon. Men her kan papirene ha mindre å tilby fordi det har vært vanskelig å få ungdommene til å forholde seg til

fremtiden. Det er også utfordrende for de mottaksansatte å få ungdommene til å forholde seg til fortiden. Hvis papirene inneholder lite informasjon om ungdommenes historie og hverdagen i hjemlandet, oppleves de kanskje som overfladiske og som utilstrekkelig til å bli kjent med en ungdom. På tross av de kommuneansattes opplevelser av svakheter i IK og TP, som ble beskrevet ovenfor, har deltakerne funnet ut hva som er de sterke sidene ved disse verktøyene og hvordan de kan utnytte dem. Dette vil bli presentert i den neste delen av kapittelet.

Strategier for å bli enda bedre kjent med ungdommene

IK og TP som utgangspunkt

De kommuneansatte beskriver IK og TP som et utgangspunkt for videre arbeid i kommunen. «Også går vi gjennom den informasjonen, vi analyserer, punkt for punkt også lager vi... stiller vi spørsmål for å få utfyllende informasjon», sier en deltaker. Den informasjonen som ligger i IK og TP kan fortelle de ansatte noe om hvilken retning deres søken etter mer informasjon bør ha og hvilke tema eller områder som er relevante i forhold til den enkelte ungdom. En deltaker sier at: «[...] det gir oss på en måte et startpunkt for å stille spørsmål også. Det gir mulighet for å stille spørsmål, for å få en forståelse av ungdommene [...]».

Papirene kan være et utgangspunkt for å bli kjent med ungdommene. Det som står i papirene kan gi innfallsvikler til de første samtalene. Ansatte i kommuner kan for eksempel si til ungdommen når de møtes, med glimt i øyet at: «Jeg hører du heier på Chelsea. Det er feil lag vet du». IK og TP beskrives også som «[...] et nyttig verktøy i forhold til å søke råd og trekke i de rette trådene i samarbeid med andre instanser i kommunen [...]». Denne deltakeren beskriver hvilken rolle papirene kan spille overfor aktuelle samarbeidspartnere:

Men det som er det viktige med det her er, det er det at vi kan på en måte danne et bilde av vedkommende... Hvis det er store psykiske problemer så kan vi begynne å ta kontakt med BUP og andre instanser, hjelpeinstanser, fordi vi vet at det tar tid det her... sånn at vi har noen tilbud til gutten når han kommer. Det er, det her [papirene] er veldig viktig. Så, sånn bruker vi dem [...].

IK og TP kan også brukes som et oppslagsverk, hvor kommunene kan gå tilbake til papirene etter hvert som de blir kjent med ungdommen og ungdommen kommer på plass i kommunen: «Og så hender det hvis vi ser noe, et eller annet ved en ungdom, så kan vi se etter om det stod noe om det i papirene, og da kan man gå tilbake å lese det». I slike tilfeller kan det være nyttig med grundig utfylte skjemaer og planer, selv om det kan minne om «dagbøker og logg». En

mottaksansatt gir dette som en begrunnelse for at de jobber med å fylle ut skjemaene på den måten de gjør:

Det er jo en av grunnene til at jeg bestandig har sagt at hele historien skal med [...]. Fordi vi vet at når dem flytter til kommunen så kan mange av de her samme tingene som var utfordringer når dem kom til oss gjenoppstå. Og da kan kommunen bruke det [IK og TP] som et oppslagsverk, hva gjorde mottaket da...

Spør og du skal få svar

De ansatte i kommunene har flere ulike strategier for å få mer informasjon om og bli bedre kjent med ungdommene enn det ser ut til å være anledning til blir gjennom IK og TP alene. I noen sammenhenger er det ikke verre enn at de spør hvis det er noe de lurer på. Deltakerne gir uttrykk for at de kan be IMDi om ytterligere informasjon før de sier ja til forespørselen om å bosette en ungdom og at de kan stille spørsmål direkte til de mottaksansatte. Men som en deltaker påpeker forutsetter det at de ansatte i kommunene stiller spørsmålene sine, ikke brenner inne med dem: «[M]an har muligheter, så vet vi at ... jeg tror at det ligger ikke bare på mottakene. Kommunene må også være litt flinkere til å spørre».

Det kan være ting i IK eller TP som de ansatte i kommunen ikke får god nok forståelse av ved å lese om det i papirene. En deltaker gir et eksempel på hvordan de stiller spørsmål for å få oppklarende eller utfyllende opplysninger: «Hva er dette? Utdyp det. Kom med konkrete eksempler. Hva gjorde han? Hva skjedde? Hvilke erfaringer har dere med dette?». En av de mottaksansatte forteller at de *ønsker* at kommunene kontakter dem for å få utdypet den skriftlige informasjonen i IK og TP.

Hva er informasjonen om en ungdom? Jo, det kan være skriftlig, men det kan også være muntlig. [...] Vi kan ikke produsere et dokument på hundre sider. Så de små nyansene kan ofte avgjøre en del – all ting. Det står for eksempel ingen ting om rus i hans IK fordi vi ikke så noen ting. Men hadde dere mistanke? Ja, men vi kan ikke skrive mistanker.

En deltaker beskriver at det kreves en innsats for å få svar på de spørsmålene de kommuneansatte sitter med: «Altså jeg graver og spør, på en måte», og som deltakeren sier: «Så jeg står veldig på for å få vite mest mulig [...]». Deltakeren gir seg ikke før hun får svar og forteller at: «Jeg spør også om det som, som ligger mellom linjene». Inntrykket som presenteres av deltakerne er at de etter hvert får svar på det de spør om: «Og jeg tror ikke, jeg har ikke inntrykk av at det er noen som er veldig interessert i å holde tilbake informasjon», sier en deltaker, men som det kom frem ovenfor er det heller ikke alt mottaket vet noe om.

«Så jeg føler at hvis vi, hvis vi spør... at vi får den informasjonen... i den grad mottaket kan gi den informasjonen», forteller en deltaker.

Kommuner som vet hvem de er og hva de trenger

Arbeidet med å finne en bosettingskommune til en ungdom, handler om å matche en ungdoms behov til en kommunes tilbud eller muligheter: «Vi har forskjellige roller, og det er bare det at man må få dette til å passe sammen. Vi sier hva vi har og de sier hva de har, også prøver vi å møtes», forteller en deltaker. Det kan være nyttig om kommunene er tydelig på hvem de er og hva de er gode på. Dette kan bidra til at møtet mellom ungdommen og kommunen blir bedre, og at ungdommen kommer til rett kommune og i rett botiltak:

Men, nå etter hvert så er vi blitt mye flinkere til å si *hvem vi* er og hvordan vi jobber og hvilke ungdommer vi kan ha. Sånn at det blir mer og mer riktig for de ungdommene vi får da. For da vet de at... på en måte hvordan vi tenker og hvilke ungdommer som kan passe hos oss. Så det samarbeidet har blitt bedre og bedre.

Dette sitatet kan være misvisende og gi inntrykk av at kommunene har preferanser og egeninteresser når det gjelder hvilke ungdommer de sier ja til å bosette. Det er nødvendig å presisere at om sitatet leses på denne måten, så er det andre uttalelser i datamaterialet som ikke støtter en slik tolkning. En deltaker forteller:

[...] hvis noen har sittet to år i mottak så er det vanskelig å gå forbi dem og be om noen, altså, om å få en annen. [...] noen må ta dem og at da er det viktig at vi, vi ikke er for selektive tenker jeg.

En annen deltaker forteller at selv om de kan be IMDi om mer informasjon om ungdommene, så velger de noen ganger bevisst å klare seg med den informasjonen de får i første omgang. Deltakeren sier: «[S]elvfølgelig, vi sier ikke nei til ungdommene. Det er grunnen til at vi ikke spør mer, fordi, fordi vi kan ikke si *nei*. Noen må ta i mot de ungdommene. Og da blir det helt feil å si *nei* [...]».

Et stikkord som kan være felles for disse beskrivelsene er erfaring. En deltaker forklarer: «Men det kan jo hende jeg har jobbet så lenge med det at jeg vet akkurat hva jeg skal spørre om også». I tillegg har de aktuelle kommunene hatt anledning til å skape en profil, som gjør det mulig å kommunisere hvem de er og hva de kan tilby. Det er det ikke en selvfølge at man får anledning til i dette arbeidet. Tidligere i oppgaven ble det vist at antall ungdommer som ankommer Norge endres og at bosettingsbehovet og hvor mange ungdommer en kommune anmodes om å bosette varierer fra år til år (Engesland 2011, IMDi 2009). Svendsen et al.

(2010) peker på at dette kan ha betydning for kommunenes mulighet og vilje til å bygge opp et tiltaksapparat og legge langsiktige planer for bosettingsarbeidet. Mottakene er de første som merker endringene i antall ankomster. En deltaker sier dette om bruken av IK og TP i mottak: «Det er veldig mange nye mottak og det er klart at det føles veldig overveldende for dem, for det er et kjempestykke arbeid». En annen deltaker synes det er ironisk at den samme høsten som det har vært gjennomført kurs i bruk av IK og TP, så legges mottakene som har vært på kurs ned på grunn av lavere ankomsttall. En deltaker uttrykker betydningen av at både kommuner og mottak har vært i gamet en stund: «Vi har etter veldig mange år hvor vi har forholdt oss til noen få bosettingskommuner, på en måte gått veien til de gode løsningene».

Å reise på besøk til mottaket

Kommunene kan skape en arena for å få bedre kjenneskap til ungdommene gjennom å reise på besøk på mottak. Deltakerne forteller om hvordan en eller flere ansatte fra deres kommune drar på besøk:

Det vi velger selv... vi har valgt å dra og besøke de. Og møte ungdommen ansikt til ansikt, og fortelle veldig sånn hvem vi er og få en sånn feeling for hvem han eller hun er da. Da har vi sagt ja [til å bosette] egentlig, men sånn på en måte for å... mer sånn tilrettelegge det og gjøre det mer klart før han flytter inn da.

Deltakerne forteller at det er ungdommens saksbehandler eller ungdommens kontaktperson i kommunen, som gjør en avtale på mottaket og reiser dit på besøk. «Det er det første de gjør, de drar ut til mottakene for å bli kjent med ungdommen også snakker de både med mottaket og med ungdommen», forteller en deltaker. Det varierer om det er mottaket som inviterer kommunen på besøk, eller om kommunen inviterer seg selv på besøk til mottaket. En av de mottaksansatte forteller at de alltid arrangerer et todelt møte med ansatte i bosettingskommunen, hvor de mottaksansatte i den ene delen går gjennom IK og TP, og hvor ungdommen selv deltar på den andre delen av møtet. Begrunnelsen for at ungdommen ikke er med på den første delen av møtet er at han eller hun allerede har gått grundig gjennom IK og TP med de mottaksansatte i forkant av møtet. En deltaker fra en kommune forteller at ansatte i deres kommune tar initiativ til et større møte, med personer fra flere av de arenaene ungdommene er på under mottaksoppholdet, i tillegg til at de snakker med ungdommene selv:

Vi ber dem om et møte, hvor vi ber om at lærere skal være til stede, at hjelpevergen skal være til stede, ungdommens nettverk mens den har bodd på mottaket, de som kjenner ungdommen. Ansatte! Særkontakten. Da skal vi snakke sammen, også skal vi høre fra ungdommen også, deres opplevelse.

Deltakerne forteller at disse besøkene på mottaket brukes til å få bedre kjennskap til ungdommen, og selv om de forteller at de ofte snakker med de mottaksansatte, så fremheves det at dette er en anledning til å møte ungdommen ansikt til ansikt.

Du får jo veldig mye utfyllende opplysninger, og med en gang du ser en ungdom så faller jo veldig mange ting på plass. Altså det å møte en ungdom og høre en ungdom snakke i et møte, det gir et veldig tydelig bilde, veldig fort av en ungdom.

En annen deltaker utdyper: «Selvfølgelig er det viktig med den informasjonen man får [fra de mottaksansatte], men allikevel så ser vi at de har et helt annet bilde enn det vi får». Derfor er det viktig at de kommuneansatte får mulighet til å møte ungdommene selv: «Vi har en samtale da, selv om det er veldig kort. [...] Men at vi snakker med ungdommene, vi ser dem fysisk, snakker med dem ansikt til ansikt, og leser kroppsspråket, hva de svarer, deres språkferdigheter».

Informasjonen de kommuneansatte får under besøket tas med tilbake til kommunen, og kan fylle ut eventuelle hull i IK og TP. En deltaker påpeker at det er én ting å få et inntrykk av noen gjennom å lese om vedkommende, og at det personlige møtet kan tilføre informasjon som ligger i IK og TP en ny dimensjon:

Den opplevelsen som vi hadde på papir, den var også noe vi hadde, vi har fått den på papir, men [når de snakker med ungdommen] så får vi en sånn personlig relasjon med den ungdommen, og det gir oss på en måte en trygghet da.

Å treffe ungdommen for ungdommens skyld

Deltakernes uttalelser gir et inntrykk av at besøket på mottaket gjøres både for de ansatte i kommunens del, men også for ungdommenes del. Deltakerne beskriver at dette er de ansattes mulighet til å ønske ungdommen velkommen: «Si at her er vi, du skal bosettes i [kommune], vi tar med en perm om kommunen, vi sier velkommen til kommunen [...]». En deltaker sier at når de ansatte fra kommunen kommer på besøk på mottaket har kanskje ungdommen sittet lenge og lurt på hva som skal skje, om det ikke er noen som skal ta han i mot, om det ikke finnes en kommune han kan flytte til. Deltakeren forteller videre at det å ha en kommune er «cluett» for ungdommene, når de får vite at de skal bosettes i en kommune så får de et mål å sikte seg inn mot og de får en plan. Denne deltakeren forteller dette om besøket på mottaket: «Det viktigste er jo at du ser en ungdom. At du ser rett og slett ungdommen. [...] Så er det vel enda viktigere kanskje, det er noe med å trygge ungdommen også ganske fort.»

Det ligger asylmottak med avdeling for enslige mindreårige i noen av kommunene i utvalget. Deltakerne fra disse kommunene forteller om det de mener er fordeler med nærhet mellom kommune og mottak, spesielt i forbindelse med å gjøre ungdommene «varme i trøya». I slike tilfeller vil ofte de ansatte i kommunen kjenne til ungdommene før de flytter ut fra mottaket, og ungdommene har muligheten til å kjenne til arbeidet og de ansatte i kommunen. En deltaker forteller at de ansatte i kommunen samarbeider mye med de ansatte ved mottaket, blant annet om faglig utvikling. Ungdommene som bor på mottaket er allerede venner med ungdommer i kommunen når de bosettes. Ansatte i kommunen er på besøk på mottaket, slik som de er ved alle bosettinger, men ungdommene som skal bosettes har i tillegg mulighet til å delta på aktiviteter som arrangeres av tjenesten for enslige mindreårige i kommunen.

Skepsis til mottaksbesøk

En deltaker forteller at de ansatte i deres kommune ikke vurderer besøk på mottaket som en god strategi for å bli bedre kjent med ungdommene og få svar på sine spørsmål. Deltakeren forteller: «[V]i har ikke snakka så mye om det her på kontoret. Vi har ikke noen intensjon, vi tenker ikke at vi skal gjøre det heller». Fordi mulighetene for å besøke mottaket ikke har vært diskutert særlig blant de ansatte understreker deltakeren at begrunnelsen for å ikke besøke mottaket som vedkommende gir i intervjuet er personlig:

[F]or når du møter en ungdom, da begynner forventningene. Også blir det mange spørsmål hvor du ikke har fasitsvar. Og da blir ungdommen veldig utrygg, fordi han ikke får svar [...] Da blir den kontakten opprettet også kan man begynne å krangle før ungdommene flytter til kommunen. Da kan det stoppe prosessen med flytting [...].

De ansatte i denne kommunen foretrekker å ha kontakt med mottaket på andre måter, og de har først og fremst kontakt med de ansatte, ikke ungdommen i tiden frem til bosettingen. De velger å ha kontakt med mottaket over telefon. Dette er en strategi som andre deltakere forteller om at benyttes i kommunens arbeid, men for de fleste er det altså en strategi *i tillegg til* besøket på mottaket.

Å ta en telefon til mottaket

Vi snakker [på telefonen] før innflyttingen, under innflyttingen, også etter innflyttingen også. Hvis vi lurer på noe, som går direkte på ungdommene, stiller vi spørsmål til ungdommen, og vi støtter oss til de ansatte fordi de har, de sitter med kunnskaper. Vi kontakter dem. Vi skal ha kontakt med dem.

Å ta en telefon, eller flere for å snakke med ansatte på mottaket er en strategi for å få samlet inn mer informasjon enn det som ligger i IK og TP, på samme måte som mottaksbesøk. Deltakerne beskriver at de blant annet kan spørre etter flere detaljer eller utdypninger omkring det som står i IK eller TP over telefonen: «[M]en så skriver jeg ned [spørsmålene] også ringer jeg igjen, for å få utdypet spørsmål, ja for å utdype bildet av ungdommen, hvis jeg er usikker på noe og ser at her er det kanskje mer informasjon å hente».

Telefonsamtaler kan være nyttige for å spørre etter eksempler fra ungdommens hverdag i mottak, små episoder som de ansatte har opplevd sammen med ungdommen eller observert eller for å klargjøre hva de mottaksansatte mener med et begrep som brukes i IK og TP. Deltakerne forteller at denne typen informasjon og nyanseringer hjelper dem med å få kjennskap til ungdommen, og at den ofte mangler i papirene de får oversendt fra mottakene:

[D]e [papirene] er nyttige, men det som er mest nyttig det er å ringe til mottaket. Det er full klaff, da får jeg den beste informasjonen, når jeg snakker med de som jobber der. Spesielt med dem, de miljøterapeutene som jobber daglig med dem.

Når deltakerne fra kommunene besøker mottaket får de et inntrykk av den situasjonen ungdommen kommer fra når han eller hun kommer til kommunen, og de får møte ungdommen. Dette blir ikke tilgjengelig for dem gjennom telefonkontakt med mottaket. Samtidig krever et besøk på mottaket mer tid og planlegging, og deltakerne forteller at det ikke alltid lar seg gjennomføre for alle kommuner på grunn av for eksempel geografiske avstander. En mottaksansatt forteller:

[M]en veldig mange kommuner som vi bosetter til kjenner vi jo veldig godt. Så dem vurderer jo hele tida da ... trenger vi å komme? Ikke sant? Det gjør dem jo det da, i forhold til tid og ressurser, så gjør dem jo det noen ganger.

Disse problemstillingene blir ikke aktuelle i forhold til det å ta en telefon, men som det ble vist i et av sitatene ovenfor planlegger deltakerne sine telefonsamtaler også. De går gjennom den informasjonen de har og noterer ned hva de ønsker mer informasjon om før de ringer, for som deltakerne gir inntrykk av har man mye å gjøre både på mottak og i kommuner:

[J]eg tror at hvis man vil ha informasjon så får man det fra mottakene, men da må man ringe og være tålmodig og ringe mange ganger, til man får... Ja, det er ofte det som skjer at man ikke får tak i rette vedkommende, også blir det sånn at i den hektiske hverdagen vår så, nei, pytt, pytt, jeg har ringt mange ganger... de svarer ikke.

En undersøkelsessak etter lov om barnevern

En av kommunene i utvalget beskriver en organisering som i større eller mindre grad skiller seg fra hvordan de andre kommunene i utvalget organiserer seg. Vedtaket om bosetting blir behandlet etter lov om barnevern på samme måte som en bekymringsmelding fra for eksempel en skole til barnevernstjenesten ville blitt behandlet. Deltakeren forteller at det alltid blir fattet vedtak om tiltak for disse ungdommene, fordi de er uten foreldre i Norge. Arbeidet med å forberede bosettingen av ungdommen organiseres på samme måte som arbeidet med å undersøke andre bekymringsmeldinger til barnevernet i kommunen. De ansatte i kommunen følger de samme prosedyrene som andre ansatte i resten av barnevernstjenesten og tilnærmer seg oppgavene på samme måte. De reiser på samme måte som ansatte i flere av de andre kommunene på besøk til mottaket for å hilse på ungdommen, men når det gjelder innhenting av ytterligere opplysninger beskrives arbeidet på denne måten:

[M]en da settes det i gang dette med undersøkelsesprosedyren, hvor man innhenter opplysninger og da skriver man jo brev til alle som den ungdommen har vært i befatning med. Så det er jo en sånn prosedyre barnevernet har [...] [D]u får tak i helseopplysninger, du får tak i skoleopplysninger og alt det som har med... når du skriver til skolen får man veldig mye opplysninger. Også er det jo hjelpevergen selvfølgelig [...].

Ingen av de andre deltakerne i utvalget beskriver sin organisering og tilnærming til kunnskapsinnhenting akkurat på denne måten. Det betyr ikke at de ikke bruker lov om barnevernstjenester i det hele tatt eller at de ikke jobber på måter som ligner mer eller mindre på hvordan denne kommunen jobber. Deltakeren i den aktuelle kommunen forteller:

Nå er vel ikke føringene fra staten så tydelige... de er vel tydelige på at man ønsker at disse ungdommene skal inn under lov om barnevernstjenester. Men det er ikke en sånn, den er vel ikke så... bestemmende. Så jeg tror kommunene gjør litt ut i fra hvordan de tenker selv... jeg vet ikke, men jeg tror det er forskjellige måter å gjøre det på.

Disse beskrivelsene viser at den tette forankringen i lov om barnevernstjenester gir de ansatte i denne kommunen både retningslinjer og strategier for å tilegne seg bedre kjennskap til ungdommene. Norske kommuner har, som det ble vist i kapittel 2, stor frihet i hvordan de organiserer arbeidet med denne gruppen (Kommunal- og regionaldep. 2000). Diskusjonene går omkring hvorvidt arbeidet bør organiseres under barnevernet eller andre etater i kommunen, en diskusjon som kan handle om å veie ressursperspektivet opp mot sårbarhetsperspektivet (Solberg 1997, Eide & Broch 2010). Econ (2007) viser at uansett hvordan kommunene velger å organisere arbeidet sitt, så opplever de å ha gode begrunnelser

for hvorfor de gjør det på denne måten. Det kan hende at lov om barnevern innebærer muligheter for informasjonsinnsamling, som kunne være nyttige for kommunene uavhengig av hvordan resten av arbeidet med ungdommene er organisert. Samtidig peker kunnskapsstatusene, som ble nevnt i kapittel 3, på mulige ulemper ved en slik automatikk i barnevernets engasjement overfor disse ungdommene. Man kan risikere å overfokusere på ungdommenes sårbarhet og klientifisere ungdommene (Solberg 1997, Eide & Broch 2010). Solberg (1997) viser til Flatebø (1990) som hevder at barnevernet har blitt utformet for å hjelpe barn og unge som har visse problemer og at det ikke er en selvfølge at de enslige mindreårige har denne type problemer.

Kvalitet og kvantitet og fremdeles ikke nok

I dette kapitlet er både utfordringer med og strategiene for å tilegne seg kunnskap om enslige mindreårige presentert. Svaret på spørsmålet som ble stilt innledningsvis må nok være at det slett ikke er så enkelt som å samle inn, overlevere, ta i mot og ta i bruk. Bruken av lov om barnevern er bare en av løsningene på utfordringene med å få tilstrekkelig kunnskap om ungdommene. Det finnes mange fellestrekk i kommunenes strategier, men det finnes ulikheter mellom dem også. Felles for dem alle er at målene er å tilegne seg bedre kjennskap, mer nyansert kjennskap og få klarhet i informasjonen som formidles. Men som en av deltakerne forteller er det ikke alltid nok med mye og god informasjon:

Og det er klart jo mer opplysninger du har, jo bedre er det, men det er ikke alltid det stemmer da heller. Det er jo ikke det. Det er ikke sikkert at du får full klaff selv om, selv om du vet veldig mye om ungdommen. Det kan vise seg at det kommer frem helt andre ting.

Dette sitatet antyder noe om hvilke utfordringer som ligger i arbeidet med å omsette kjennskap til ungdommene til et grunnlag for omsorgs- og oppfølgingsarbeidet i kommunene. I kapittel 6 vil forskningsspørsmål II belyses, og deltakernes beskrivelser av utfordringer og strategier i arbeidet med «å ta i bruk» presenteres.

6. Best mulig omsorg

Introduksjon

Forestill deg at du skal ta et bilde av en bekk med et polaroidkamera. Du kan ta bildet og bare noen små øyeblikk senere stå med det i hånden og sammenligne det med den rennende bekken. Allikevel så vet du at den bekken som renner fremfor deg, ikke er lik den bekken du har på bildet. Den har allerede forandret seg. Forestill deg at du skal tegne den samme bekken. Du får ikke sitte i ro i timevis å tegne. Du må gjøre det nå og da, når det passer seg og når tiden strekker til. Om det var umulig å fange bekken med polaroidkameraet, så vil det i alle fall være helt umulig på denne måten. Forestill deg så at du skal bruke tegningen til en viktig oppgave, en oppgave som forutsetter at den informasjonen tegningen gir er presis og oppdatert. Håpløst? I dette kapitlet vil deltakernes beskrivelser synliggjøre paralleller mellom dette tankeeksperimentet, og det arbeidet som gjøres på asylmottak og i bosettingskommuner. Og det vil forhåpentligvis bli tydelig hvorfor dette arbeidet slett *ikke* er håpløst.

Utfordringer når man skal ta i bruk kunnskapen

Fra mottak til kommune: Ikke til å kjenne igjen

En kommuneansatt beskriver hvordan det kan oppleves å ta i mot ungdommene på denne måten: «Og veldig ofte så merker vi at historiene som de fortalte på mottak eller som står i papirene, er noe helt annet enn det virkeligheten er». En annen deltaker forteller: «For det blir aldri rett hundre prosent. Aldri», mens en tredje deltaker legger det frem på denne måten:

Det er noen som holder masken og holder energien oppe i mottak og kollapser når dem blir bosatt. [...] Så kan det være andre veien, folk kan ha det veldig vanskelig i mottak og være en absolutt engel og en fremragende elev når de blir bosatt. Så det går begge veier.

Opplevelsen av at ungdommene viser helt nye sider av seg selv eller at de ikke er til å kjenne igjen kan bunne i at de ansatte ikke fikk mulighet til å bli godt kjent med dem før bosettingen. I kapittel 5 ble det beskrevet flere utfordringer med å bli virkelig kjent med disse ungdommene og mulige forklaringer på hvorfor de ikke ville fortelle om seg selv. Derfor kan materialet presentert i kapittel 5 være med på å belyse situasjoner hvor det oppleves som om ungdommene ikke er til å kjenne igjen. Disse situasjonene kan forstås på andre måter også, og noen av dem vil bli presentert i det følgende.

Hvilken ungdom ser de og hva tenker de om han?

I kapittel 5 kom det frem hvordan deltakerne var klar over at mottaksansatte og kommuneansatte kunne få ulike inntrykk av en ungdom, og at dette var en av grunnene til at de fleste kommuneansatte syntes det var viktig å møte ungdommen ansikt til ansikt. Denne historien, fortalt av en mottaksansatt, sier noe om nettopp hvor komplisert det kan bli allikevel når ungdommen skal flytte fra et omsorgssted til et annet. I dette tilfellet hadde de mottaksansatte vært tydelige på at en ungdom ikke kunne bo alene: «Han kan ikke bo alene, han må ha tett oppfølging for ellers så havner han ut på galeien». Allikevel ga kommunen i dette tilfellet beskjed om ungdommens flyttedato og at ungdommen skulle bo på hybel. Det som hadde skjedd var at de ansatte fra kommunen hadde snakket med ungdommen alene under besøket på mottaket og:

[U]ngdommen hadde jo selvfølgelig gjort et godt inntrykk og sagt at jeg kan bo alene, jeg er så flink. Og han fremstod sånn, og det visste jo jeg at han gjør, men ... vår kartlegging viste jo noe helt annet.

De mottaksansatte ser det som sin oppgave å formidle hva ungdommene trenger, basert på den kjennskapen de har til dem. «Vi må våge å si at, nei det her har han, det her er det han trenger. Og det er noe annet enn det ungdommen selv sier. Ikke sant?».

Det er med andre ord ingen garanti for at ting blir riktig i kommunen når de ansatte har forsøkt å danne seg et eget inntrykk. Historien ovenfor viser viktigheten av at kommunene tar vurderingene som gjøres på mottak i betraktning. I intervjuene kommer det frem beskrivelser av utfordringer når de kommuneansatte skal ta i bruk det som står i papirene. De kommuneansatte gir uttrykk for at ordene som brukes for å beskrive eller vurdere ungdommene ikke sier nok om ungdommen og at de blir sittende igjen med spørsmål. «[D]e kommer med sånne vurderinger. De sier han er utagerende. De sier han er, de skriver noen ganger han er tøff... ikke sant? [...] Da stiller vi spørsmål. Hva er dette?», forteller en deltaker. De ordene som brukes for å vurdere eller beskrive en ungdom trenger heller ikke å ha samme betydning for ansatte i kommunen som for ansatte på mottaket. En kommuneansatt påpeker at hvis for eksempel mottaksansatte sier eller skriver at en ungdom er flink, hva betyr da flink? Deltakeren kommer med et eksempel: «[H]vis han bare vasker gulvet så er det kjempebra [på mottaket], han er veldig flink, men det er ikke på den samme måten hos oss, han skal ikke bare vaske gulvet, han skal vaske listene også».

Ressurser og behov

Vurderingene av ungdommenes behov og ressurser som føres inn i kartleggingskjemaet bygger på samtaler med ungdommene. Deltakerne forteller at ungdommene kan være opptatt av helt andre ting enn det som vil bli vurdert når IMDi skal finne en bosettingskommune. Deltakeren forteller at ungdommene kan være opptatt av at de vil flytte til en bestemt kommune, men at de i mottaket forsøker å tydeliggjøre at det som er viktig og som vil bli vektlagt er ungdommens behov. Hvilke behov ungdommene har der og da og hvilke ønsker ungdommen har for fremtiden. Ansatte i mottaket hjelper ungdommen til å reflektere omkring sine behov etter bosetting i kommunen: «Når du bor her nå, så får du hjelp til sånn og sånn av oss. [...] Du er flink til det, men har kanskje litt utfordringer med det. Hva tenker du at du trenger når du flytter ut til kommunen?».

De ansatte på mottakene forsøker å være som foreldre, i foreldrenes sted og det innebærer at de gir veiledning og deler sine erfaringer med ungdommene: «Det er sånn som vi gjør til våre egne barn og, ikke sant? Det vet jeg noe om, så det ber jeg om at du gjør, men det blir jo deres valg da, når dem flytter». Deltakerne beskriver ungdommene som ungdom som alle andre ungdommer: «[...] ungdom som er på vei ut på en måte, på vei ut av omsorgsfasen, samtidig så trenger de veldig mye omsorg». Disse uttalelsene sier noe om utfordringene som ligger i det å skulle formidle et bilde av et menneske, av en ungdom. En deltaker påpeker: « Ungdom har selvfølgelig lov til å ombestemme seg, som andre folk». De endringene kommuneansatte opplever at skjer etter at ungdommene har kommet til kommunen, trenger med andre ord kanskje ikke å forstås som flyktningsspesifikke. De kan forstås som en del av det å være menneske, kanskje spesielt ungdom på vei ut av omsorgsfasen, men samtidig ikke helt klar til å stå på egne ben.

De ansatte i kommunene forteller at vurderinger av hva ungdommer er gode på og hva de mestrer på mottak, kan avvike fra det ungdommene kan klare i kommunen. En deltaker sier:

Vi vet uansett at det de klarer i mottak, ikke nødvendigvis er det de vil klare senere. De kan godt være at de klarer mye mer, fordi de er i den situasjonen som jeg beskrev [på mottaket] ... i en mellomfase i sine liv.

Kohli (2007) påpeker at mestring, resiliens og optimisme er verdiløst i sammenheng med å få innvilget asyl eller opphold på humanitært grunnlag. Han skriver: «The way immigration regulations and laws radiate outwards from the notion of a refugee as a sufferer within the

terms of the 1951 Convention¹², means that victimhood trumps survival» (Kohli 2007:43). Det kan bety at ungdommene kan ta en rolle hvor de skjuler sine ressurser frem til de får svar på sin asylsøknad, og at deres egentlige evner og sterke sider blir synlige først etter at de har fått oppholdstillatelse og blitt bosatt. I så fall ville det gi mening om de mottaksansatte opplever ungdommene annerledes enn det de kommuneansatte gjør senere. Situasjonen i mottak kan samtidig ha en reell innvirkning på ungdommen, og dette vil bli utdypet senere i kapitlet.

Bildet av kommunikasjonen mellom mottakene og kommunene som skisseres ovenfor, åpner for at det som *oppleves* som store endringer i hvordan en ungdom fremstår ikke nødvendigvis er faktiske endringer. Det kan være et resultat av at ungdommen har fremstilt seg på en bestemt måte i ventetiden eller et resultat av at mottaks- og kommuneansatte bruker ulike målestokker og har forskjellige tilnærminger til ungdommene:

[M]en de jobber i en annen kontekst vet du. De mottaksansatte, de vet at disse ungdommene skal flytte, at de skal bosesettes i en annen kommune. Kanskje de er mer opptatt av andre ting? Å bare ta vare på ungdommene, ungdommenes oppholdstillatelse, gi beskjed fra UDI, penger, sikkerhet, den slags informasjon [...].

I denne sammenhengen kan en deltakers uttalelse om at mottakene ikke utgjør en ensartet gruppe være relevant: «Mottakene er like forskjellige som alle andre... omsorgssteder på en måte», sier deltakeren. Deltakerne gir ikke uttrykk for at de opplever det som om det finnes et «mottaksspråk» og et «kommunespråk», men at de enkelte ansatte ser ulike ting og kan vurdere og snakke om dem på ulike måter.

Ventetiden

Deltakerne trekker frem forskjellene i situasjonene ungdommene er i på mottaket og når de kommer til kommunen. De gir uttrykk for at forskjellene mellom tilværelsen på mottak og i kommunen kan være en mulig forklaring på hvorfor ungdommene viser helt nye sider av seg selv når de blir bosatt.

Ofte så har de vært på vent på mottak og vil til kommunen for at det er der det skjer, det er det som på en måte skal være hjemmet deres. Så det blir en helt annen, man ser helt andre sider av dem, som ... de ikke har sett på mottaket da, eller de har ikke vært så tydelige.

---

¹² Konvensjonen Kohli (2007) viser til her er Flyktningkonvensjonen vedtatt i FN 28.7.1951, ratifisert i Norge 07.11.1952. Konvensjonen skal sikre at alle som er på flukt på grunn av uholdbare forhold i eget land får oppholde seg i et annet land til de trygt kan vende hjem igjen (Solholm 2011)

Livet på mottak kjennetegnes, ifølge deltakerne, av at ungdommene er i en usikker situasjon preget av venting. «Jeg tror at det å være ungdom i mottak er noe helt annet enn å komme til en kommune», sier en kommuneansatt. En deltaker beskriver ungdommenes situasjon på mottaket: Der sitter ungdommene og venter på svar, og de kan bli sittende å vente i et år. Ungdommene har høye forventninger til et positivt svar, samtidig som de har mange bekymringer for hva som vil skje om de får avslag på sin asylsøknad. Det hviler et stort ansvar på deres skuldre, da de i mange tilfeller er familiens siste håp. Ungdommene har kanskje stor gjeld og lutfattige foreldre i hjemlandet, og de bekymrer seg for hvordan de skal klare å betale tilbake gjelden og hjelpe sine foreldre. De blir psykisk slitne av å vente på dette svaret, forteller denne deltakeren.

I kapittel 2 og 3 ble kompleksiteten i årsakene til at ungdommene reiser beskrevet. Det ble vist til Øien (2010) som på samme måte som deltakeren ovenfor, trekker frem økonomi, fattigdom i hjemlandet og gjeld. I mange tilfeller forlater ungdommene hjemlandet med mål om å komme i gang med utdanning og å få seg gode jobber. De drømmer om sosial mobilitet for seg selv og familien i hjemlandet. Reisen til Norge kan på mange måter forstås som et eksistensielt utviklingsprosjekt, skriver Øien (2010). Hage (2005) beskriver migrasjon på en lignende måte. Han fant i sine feltarbeider at mennesker beveger seg fysisk for å kunne bevege seg eksistensielt, fordi de føler at et annet geografisk område kan være et bedre utgangspunkt for den personlige utviklingen deres. Han skildrer målbevisste mennesker med drømmer om sosial mobilitet og mot til å følge disse drømmene, som plasseres i samme gruppe som mennesker som tvinges til å forlate hjemlandet sitt.

Når ungdommenes reise helt eller delvis er motivert av muligheter for sosial mobilitet, står mange av dem overfor vanskelige omstillingsprosesser i Norge. De risikerer å bli stående stille i eksistensiell forstand. Ungdommene må først og fremst forholde seg til de betingelsene og begrensningene som ligger i asyl- og flyktningsystemet. Mulighetene for utdanning og arbeid er ikke umiddelbart tilgjengelige i et land som Norge, med høye krav til formell kompetanse og språkkompetanse (Øien 2010). Hage (2005) skriver at de vonde opplevelsene og følelsene som knyttes til det å være en immigrant, i mange tilfeller aktualiseres først når mennesker med sterke ønsker om å være i bevegelse blir tvunget til å stå stille i eksistensiell forstand. Til forskjell fra når de «stod stille» i hjemlandet, så er ungdommene helt alene hvis de må «stå stille» i eksillandet (Hage 2005). En av de mottaksansatte forteller at når ungdommene har ventet en stund på mottaket så begynner en negativ spiral å utvikle seg. De rammes av «brakkesyken». Ventingen kan vedvare også etter at ungdommene har fått

oppholdstillatelse, for ungdommen må vente på at han eller hun skal få en bosettingskommune, og i neste omgang vente på at denne kommunen skal være klare til å bosette. En deltaker uttaler:

[D]et verste synes jeg, det er at det tar så lang tid noen ganger. Ved bosettinga ... altså dem har fått beskjed om dem skal til en kommune og det tar helt enormt med tid, i noen områder tar det en hel evighet med tid. [...] Det å bo på mottak lenge etter at du har fått oppholdstillatelse og fått kommune, det er ikke noe godt. Det er i det hele tatt ikke noe godt å bo lenge på mottak.

Tid og rom til å være seg selv

En deltaker beskriver hva det innebærer for ungdommen at ventetiden på mottaket er over: «Du er ferdig med det livet hvor du var trist, hvor du ikke hadde opphold, du visste ikke hva du skulle gjøre [...]» Det at ventingen er over innebærer at ungdommen har fått opphold, har fått en bosettingskommune, har fått et sted å bo, har fått det nødvendige utstyret, kommer i gang på skolen, kan få venner, som deltakeren sier: «Alt er på plass». I denne nye situasjonen kan det komme frem helt andre ting, enn det gjorde i løpet av tiden på mottaket. «I det ungdommen bosettes slapper han av og ser at her kan jeg være en stund, så nå kan jeg liksom være meg på en måte», beskriver en kommuneansatt. Deltakeren mener dette er en naturlig prosess, «[...] hvis du er veldig spent og lurer på hva som skal skje i fremtiden din, så blir du en annen enn om du har fått beskjed om at sånn skal du ha det i noen år fremover nå». I kapittel 3 ble det henvist til Kohlis (2007) studie, hvor sosialarbeiderne uttaler noe av det samme i tilknytning til ungdommenes asylsøknad: Det er ikke mulig for ungdommene å slå røtter i eksillandet før de vet om de får bli der.

En deltaker forteller hvordan det som fremstilles som en problematisk ungdom av de mottaksansatte, ikke egentlig er mer problematisk enn annen ungdom, men preget av situasjonen på mottaket: «[O]g da ser jeg at den ungdommen der får det kjempebra når han flytter til kommunen. [...] For han har det ikke bra der hvor han er nå [...]». Deltakeren understreker at gutten ikke har det dårlig på mottaket i den forstand, men at «[...] hvis det tar tid, gutten har begynt å skli ut, og hvis det tar litt lengre tid da risikerer vi at han går helt ut av banen». Sitatene ovenfor kan gi inntrykk av at alt ordner seg for ungdommene så fort de kommer til kommunen, og kommuneansatte kan nok ha erfaringer med at det kan være tilfellet. «Når han kommer og bor i andre omgivelser, i en annen situasjon, så begynner han å vise sin rette side. Fordi, som jeg sa i stad, han har opphold da og alt er greit».

Hva hvis ikke alt er greit?

Forskning som ble presentert i kapittel 3 pekte på at ikke nødvendigvis «alt er greit» for ungdommene når de kommer ut i kommunene. Oppedal et al. (2009) finner i sin studie at disse ungdommene har flere belastninger i hverdagen sin etter at de er bosatt enn det deres jevnaldrende har. Disse belastningene knytter seg til ensomhet, bekymringer for økonomien, skolegang, familie i hjemlandet, nettverk i Norge og til å finne sin plass mellom majoritetskulturen og egen kultur. Svendsen et al. (2010) finner beskrivelser av de samme utfordringene i sin studie. Ungdommene beskriver at økonomien er trang og dermed begrenser deres muligheter til å være aktive og sosiale på fritiden. Noen av ungdommene som ble intervjuet har problemer med at boligen er for liten til å ha besøk. Mange av ungdommene opplever ensomhet og savner tettere omsorg og oppfølging og kontakt med nordmenn. Svendsen et al. (2010) påpeker at ungdommenes nettverk i Norge sjelden er av den art at ungdommene blir invitert på middag eller kan få hjelp med å betale en uventet høy regning.

En deltaker forteller at forventningene om at alt skal ordne seg når ungdommene blir bosatt, ikke alltid innfris. Vedkommende forteller videre at tankene ofte kommer først etter bosettingen, og at ungdommene kan bli ganske syke, deprimerte, triste eller lignende. En annen deltaker forteller:

For det er jo veldig lett å bli oppgitt når du ikke er der i livet hvor du ville vært hvis du var hjemme, på en måte må du begynne helt på nytt, med språk, med utdanning - du skal gjøre veldig mye på kort tid [...] også kan de lett bli motløse i denne første fasen, som er en sånn midt i mellom fase.

En deltaker peker på en fellesmenneskelig sårbarhet i overgangsfaser: «Alle flyttinger er en sårbar situasjon, ikke sant? For deg og meg også. Når vi skal bytte jobb... Hmm... Jeg både gruer og gleder meg til i dag». I tråd med teorier om resiliens kunne ungdommenes evne til å tilpasse seg livet i kommunen vært styrket ved økt innsats på de områdene som trekkes frem i forskningen ovenfor (Svendsen et al 2010, Forandringsfabrikken 2009). Det er de «vanlige» ressursene, skole, familie, fritidsaktiviteter, fellesskap og nettverk, Masten (2001) mener kan bidra til resiliens. Hvis ungdommene opplever trygghet og at de har tilstrekkelige ressurser til å løse oppgavene de står overfor, kan det fremme en positiv utvikling i kommunen (Kloep og Hendry 2003). Eide (2000) skriver om hvordan konflikter og brudd kan bidra til endring og utvikling i ungdommenes liv. Det er ikke konfliktene og bruddene i seg selv som er avgjørende for ungdommenes tilpasning eller mangel på sådan, men hva slags støtte og ressurser ungdommene har til rådighet når de står overfor dem (Eide 2000).

Strategier når man skal ta i bruk kunnskapen

Å ta det man får, selv om man ble «lovet» noe annet

De ansatte i kommunen må få det til å fungere med den ungdommen de har tatt i mot, uansett hva slags reaksjoner de har på å bli bosatt i kommunen, og uansett hvilke sider ungdommene viser eller hvem ungdommenes «sanne jeg» viser seg å være. Det blir som en av de mottaksansatte sier: «Det er ikke et garantistempel på ungdommens hode». En deltaker som jobber i mottak forteller om en episode hvor kommunen kontaktet mottaket og ønsket å sende en ungdom tilbake, fordi ungdommen satte seg på bakbena da den kom til kommunen:

Også ringer dem til meg og sier at de vil sende han tilbake, fordi han nekter å bo der... så sier jeg, nei, dere kan jo ikke sende han tilbake, dere har, det er deres ansvar nå, dere har bosatt han, dere må finne en løsning [...].

«Home is the place where, when you have to go there, They have to take you in. I should have called it Something you somehow haven't to deserve», skriver dikteren Robert Frost (1964) i diktet *The Death of The Hired Man*. Når ungdommene kommer til kommunene, må kommunene ta i mot dem. «Nå så er realiteten at verken vi kan trekke oss og si at nei du passer ikke inn her, vi vil ikke ha deg og han kan ikke si at han ikke vil ha denne kommunen. Så det er ikke så mye man kan gjøre med det, egentlig», forteller en deltaker. Ungdommene kan ikke «leveres tilbake» hvis de ikke svarer til forventningene. Den siste delen av dette kapittelet vil handle om hvordan de ansatte i kommunene forholder seg til denne situasjonen.

Deltakerne fra kommunene beskriver hvordan de i arbeidet med enslige mindreårige flyktninger vet at de ikke kan vite hva de vil stå overfor: «Det er veldig vanskelig å vite hvem disse ungdommene er før de kommer og det er... [pause]. Det vet vi, på en måte». Deltakeren forteller videre at de er forberedt på at de ikke vil kunne få all informasjonen fra mottaket, fordi som det kom frem i forrige kapittel, mottaket har ikke all informasjonen: «Når premissene er dem at vi vet at vi ikke får alle opplysningene, så forventer vi ikke alle opplysningene heller». Det ser ut som om deltakerne er forberedt på at de ikke er forberedt på hvilke reaksjoner ungdommen vil få når han eller hun kommer på plass i kommunen:

Vi tar høyde for at det kan skje noe, for når det skjer kan man ikke gå tilbake til papirene og si at se her, her står det jo at du skal være sånn og sånn, nå sender vi deg tilbake igjen liksom.

Erfaring

Kommunenes arbeid består ikke bare i å ta vare på ungdommene, men også i utviklingsarbeid ved å jobbe mot fremtiden og ved å bearbeide fortiden. Dette sitatet illustrerer at kommunenes arbeid med disse ungdommene består av å gi umiddelbar omsorg og legge kortsiktige planer og av oppfølgings- og utviklingsarbeid på lengre sikt.

«[V]i skriver ikke tiltaksplan til en ungdom, vanlige tiltak må vi følge som skole, leksehjelp også fritid og sånne ting. Men vi skriver ikke sånn helt tiltaksplan eller handlingsplan da før det har gått nesten et halvt år og vi kjenner ungdommen. [...] Vi bruker det første halvåret ofte for å kartlegge og observere».

I denne kommunen bruker man inntil et halvt år på å bli kjent med ungdommene før man legger en plan for ungdommen, men det betyr ikke at de ikke arbeider med ungdommen i denne perioden. Ungdommen trenger et sted og bo, omsorg og oppfølging fra det øyeblikket de ankommer kommunen og det kommer også frem i sitatet når deltakeren sier at «vanlige tiltak må vi følge». Disse arbeidsoppgavene handler om å skape orden og trygghet i ungdommenes ytre verden, slik «hjelperne» i Kohlis (2007) undersøkelse forsøker å gjøre. Mens de ansatte i kommunene kan bruke god tid på noen områder, gi tid til endringer og ta høyde for utvikling, er disse tiltakene nødt til å komme på plass så fort som mulig. Så får man heller gjøre endringer underveis: «[H]vis det er en enslige mindreårig som har en annen type behov enn det vi regnet med, så bøyer vi oss bare etter det, også gjør vi vårt beste».

Også i denne sammenhengen kan erfaring være et sentralt begrep. Deltakerne forteller at de kan komme langt med en pekepinn om hva de kan forvente seg. Når for eksempel kommunen får beskjed om at en ungdom har særskilte behov, så vet ikke deltakerne hva det handler om, men de vet hva det *kan* handle om. En deltaker forteller at de vet at det kan være snakk om traumer fra tiden før eller under reisen til Norge, de vet at det kan handle om opplevelser knyttet til menneskehandel eller at det kan handle om psykiske lidelser. En av deltakerne forteller at det er for så vidt nok å vite hva det *kan* være snakk om når de får kjennskap til at en ungdom har særskilte behov. Deltakerne er i stand til å vite hva ungdommenes behov kan handle om fordi de har erfaringer med å ta i mot disse ungdommene. Deltakerne har erfaring med at de kan komme langt med anelser om disse særskilte behovene og denne erfaringen kan gi dem trygghet på at det ordner seg, når de møter ungdommene, blir kjent med dem og får innsikt i hva trenger. Da er det bare å brette opp ermene, sier deltakeren. Deltakeren sier videre: «I en perfekt verden ville man gjerne visst mer, men dette er ikke en perfekt verden er det vel? Da må man bare ta ting sånn de er».

Rom for raske endringer

Deltakerne beskriver hvilke muligheter de har til å «bare ta ting sånn de er» i arbeidet med å dekke ungdommenes umiddelbare behov for bolig og omsorg i kommunen. I en kommune, som baserer bosettingen av disse ungdommene på tilbud om ulike former for hybler og leiligheter forteller deltakeren:

«Vi er aldri uten bolig. Vi har hele tida en bolig, en plass hvor vi kan flytte en enslig mindreårig [...]. Og der betaler vi husleie. [...] Vi sier ikke opp også ferdig, også venter og når vi får forespørsel, ok, nå begynner vi å lete etter leilighet. Vi gjør ikke sånn, vi, vi er i forkant. Vi har boliger».

Deltakeren forteller om en gutt som ble bosatt i en leilighet med to soverom, sammen med en annen ungdom. Mens de to guttene prøvde ut å bo sammen ble de ansatte i kommunen bedre kjent med den ene gutten. Deltakeren beskriver at denne gutten viser seg å være litt annerledes enn slik han ble beskrevet fra mottaket. «Han lager ikke bråk [...] han sitter og, du skjønner, han ser gjennom deg, at han, han er ikke med på stasjonen, han er litt *av* noen ganger [...]». De ansatte i kommunen har kommet frem til at denne gutten trenger ekstra omsorg, og han ble flyttet til en leilighet med vert. Leilighet eller hybel med vert vil si at leiligheten/hybelen ligger i eller i tilknytning til boligen til en person som har tatt på seg ansvaret for å gi ungdommene noe omsorg og oppfølging. Denne verten er mer tilgjengelig for ungdommene enn de ansatte i kommunen kan være, forteller deltakeren. Hun hjelper dem med det praktiske ved det å bo alene som matlaging og klesvask, og hun tar dem med ut på tur i nærmiljøet og på hytte- og båtturer. Denne leiligheten er en av de leilighetene hvor kommunen betaler husleie selv når det ikke bor noen ungdommer der: «Da tenker vi at det er høy husleie [...] men den dama her, hun er gull verdt. Det finnes egentlig ikke penger nok til å betale henne for den jobben hun gjør».

Også andre deltakere beskriver hvordan de har gjort en vurdering av ungdommenes behov, men må gjøre endringer når de møter ungdommene: «Nei, da blir det mye tettere oppfølging på hybelen da. Ja, vi har vært nødt til å ansette flere folk. Vi har ansatt noen i en 50 prosents stilling bare for å følge opp de på hybel». I en kommune hvor boligtilbudene hovedsakelig består av bofellesskap beskriver deltakeren nesten endeløse muligheter for å ta vare på ungdommer som ikke passer inn i bofellesskapene. Denne deltakeren jobber i den kommunen som har organisert arbeidet med de enslige mindreårige flyktningene tett opptil lov om barnevern. Deltakeren forteller at det de opplever som fordeler ved denne organiseringen, gjør seg gjeldene også etter bosettingen hvis de må tilpasse omsorgstilbudet til ungdommen.

«Nei, men vi bruker alle de mulighetene som finnes i kommunen for barn og unge, enten det er institusjon, å lage nye tiltak, finne fosterhjem... Vi har de tiltakene som finnes for alle andre barn. Som vi kan bruke. [D]et vil alltid være mulighet til å flytte et barn eller en ungdom som ikke kan bo i botiltak[bofellesskap]».

Overraskelser

Deltakerne beskriver i intervjuene hvordan og hvorfor de tar høyde for at møtet med ungdommene kan innebære overraskelser. Rommet for å gjøre endringer i ungdommenes bo- og omsorgstilbud er ikke hensiktsmessig hvis ikke deltakerne er åpne for og innstilt på at det kan bli nødvendig å bruke det. Deltakerne gir inntrykk av at de vet at det som står i papirene eller formidles fra mottaket, ja til og med det bildet de selv får av en ungdom, ikke nødvendigvis stemmer med den situasjonen de vil stå overfor når de tar i mot ungdommen i kommunen. «Sånn at du må bli kjent med dem for at du skal finne ut virkelig hva de trenger», forteller en deltaker. Deltakerne uttrykker at de vet at hvordan en ungdom kan oppleves og vurderes forskjellig fra person til person, og at de tar høyde for at ungdommene kan se annerledes ut i deres øyne.

Men vi, vi er mest opptatt av å... Vi danner oss et bilde, men som jeg sier til deg, det, det vi får fra mottakene, jeg tar det med. Ti prosent av det kanskje, det har jeg i hodet, men jeg vil danne meg et bilde selv.

En deltaker forteller om hvordan de legger inn en sikkerhetsmargin: «Også tar vi det med en liten klype salt da. Ja. Fordi hvis det er noen som trenger kanskje førti prosent hjelp i det daglige [på mottaket], så blir det kanskje bare tretti eller tjue prosent [i kommunen]». Deltakeren tar forskjellene mellom arbeid på mottak og arbeid i kommunene med i beregningen når de skal ta i bruk kjennskapen til ungdommene. «[V]i i kommunen jobber litt annerledes [enn mottakene], og da må vi prøve å ikke ta det der innover oss hundre prosent», uttaler en deltaker.

Deltakerne legger inn sikkerhetsmarginer og tar høyde for overraskelser, så de kan unngå å basere hele kommunens arbeid på den første kjennskapen til ungdommen, for så å oppleve at alt faller sammen når bildet endrer seg: «[...] de forteller oss noe og vi tar det ut i fra... også ser vi ungdommen selv, også gjør vi våre egne vurderinger. Tenker jeg... Det er ikke så styrende for oss da». På denne måten kan de kommuneansatte være åpne for og innstilt på at de vil måtte brette opp ermene og gjøre endringer. Deltakerne understreker at det ikke er mistillit til mottaksansatte som fører til at de legger inn en sikkerhetsmargin i planleggingen:

«[O]gså ser vi i etterkant i praksis hvordan dette er. Ikke fordi vi ikke stoler på dem, men det er helt naturlig at vi må oppleve det selv også, vi må se disse tingene. Hvordan det er i praksis».

Rom for endringer over tid

En deltaker uttaler at de kommuneansatte bør ha is i magen og stole på at ting vil falle på plass med tiden. «[M]an skal ikke trekke sånn veldig raske slutninger. Man må være litt forsiktig med det. Ut fra våre erfaringer da, skal man ikke trekke for raske slutninger», forteller en annen deltaker. Blackwell (1997) og Papadopoulos (2002) kan belyse hvorfor det er viktig at man er tålmodig i kommunenes arbeid. Blackwell (1997) stiller hjelperens evne til å løse problemer opp mot hjelperens evne til å være et vitne. Han beskriver menneskers ønske om å få hjelp og hjelperes konkrete uttrykk for hjelp som et utgangspunkt. Hjelperne og de som hjelpes må forsøke å bevege seg videre fra dette utgangspunktet. Det er først når hjelperen er i ro, lytter og tar i mot den andres historie, og på denne måten bekrefter den andre, at det kan skje en endring. Papadopoulos (2002) uttrykker omtrent den samme tanken med et bilde. Han skriver om hvordan mennesker som har måttet forlate sine hjem er i en tilstand av frossenhet, og at arbeidet med «å tine» dem må gjøres med stor forsiktighet.

Deltakerne beskriver at de må se ungdommene i det daglige for å kunne finne ut av hvem de er: «På et eller annet tidspunkt så vil det komme og man vil finne ut, i fra ungdommen, hvordan han har det i det daglige, hvorvidt han går og bærer på ting, som det er viktig å hjelpe ungdommen med». En deltaker forteller at om man er tålmodig gir man ungdommene mulighet til å åpne seg og de vil *selv* sette ord på hvem de er og sine behov: «Hvis det er mangelfull informasjon så er 80 prosent av ungdommene så oppegående at den informasjonen kommer frem etter hvert». Arbeidet med «å tine» mennesker som er frosset, innebærer å være et vitne til deres historier, skriver Papadopoulos (2002) med henvisning til Blackwell (1997). Kohli (2007) beskriver «vitnene» i sin undersøkelse som sosialarbeiderne som tillot nok ro eller stillstand, slik at bevegelsen under den frosne overflaten fikk komme frem. Det kan hende at livet i kommunen gir ungdommene nok ro, til at de kan begynne å bevege seg, og denne endringen kan gjøre tidligere mer praktiske forberedelser og arbeid overflødig.

Kommunene skaper et handlingsrom knyttet til endringene eller utviklingen som skjer med ungdommene over tid. Forskjellen på planen for den umiddelbare omsorgen og den mer langsiktige planen er blant annet at den sistnevnte ikke må være klar når ungdommen ankommer kommunen. På den ene siden kan kommunene avvente med den langsiktige

planleggingen, slik det kommer frem i et av sitatene ovenfor: «Vi bruker det første halvåret ofte for å kartlegge og observere», sier denne deltakeren. I en annen kommune har de en utredningsbolig som brukes hvis man i løpet av forberedelsene finner ut at man trenger mer tid til å bli kjent med ungdommene: «De blir plassert i utredningsboligen og der kan de være i tre til seks måneder, og da får du et tydeligere bilde av hva den ungdommen trenger». Når denne deltakeren sier at de bruker utredningsboligen for å få et bilde av hva ungdommene trenger, kan det handle om hva ungdommene trenger på kort og på langt sikt. Arbeidet med å legge planer for ungdommen kan også foregå på denne måten:

Vi prøver å legge opp kabalen på nytt [...] etter at vi har fått erfaringer med ungdommene. Også søker vi [ny] forståelse og [nye] problemstillinger, ut fra denne problemstillingen prøver vi å lage en plan, for å sette inn nye tiltak som det står i vår makt å sette inn. [...] Også evaluerer vi dette, og hvis det ikke går, så søker vi eksterne tiltak.

Kommunen legger en plan med mål og tiltak og gjør justeringer i, eller bytter ut hele planen når de blir kjent med ungdommen. Kommunen legger en kabal, og vet at det ved behov vil være mulig å prøve å legge den på nytt, slik deltakeren beskriver ovenfor. På denne måten kan det arbeidet som legges ned i den opprinnelige kabalen bli overflødig. Andre kommuner avventer og kartlegger en stund før de «[...]syr sammen en tiltaksplan som passer han». De har allikevel ingen garantier for at den kabalen som legges for første gang etter et halvt år med kartlegging og observasjon går opp i det lange løp. Også her kan man måtte gjøre endringer. «Når man jobber med enslige mindreårige må man være tålmodig. Man må være forberedt fra dag én: Dette er en prosess, dette er ikke et punktum», forteller en deltaker.

Økonomisk handlingsrom

Ovenfor er deltakernes beskrivelser av hvordan de er nødt til å rette seg etter ungdommenes behov presentert. Løsningene de beskriver ser ut til å kreve et økonomisk handlingsrom. Det koster penger å ansette mennesker i 50 prosents stillinger ved behov og betale husleie for hybler og leiligheter som står tomme. I kapittel 2 ble det nevnt at det ikke skal være en økonomisk belastning for kommunene å bosette enslige mindreårige (Espinoza 2009). Econ (2007) finner forskjeller i kommunenes totale utgifter til bo- og omsorgsløsninger til enslige mindreårige. Kommunen med de høyeste gjennomsnittsutgiftene brukte 900 000 kroner per ungdom. Kommunen med lavest gjennomsnittsutgifter brukte gjennomsnittlig 4 500 kroner per ungdom. I kommuner hvor barnevernet har hovedansvaret er gjennomsnittsutgiftene 350 000 kroner, mens den er 210 000 kroner i kommuner hvor hovedansvaret ligger til flyktningtjenesten (Econ 2007). I forbindelse med denne oppgaven er det ikke samlet inn

talldata om økonomi, men deltakerne kommenterer de økonomiske sidene ved bosettingsarbeidet.

En deltaker forteller: «Vi tenker ikke så mye på økonomi. Vi har nok penger kan man si. Det er kanskje en enslig mindreårig som bruker mye mer penger enn en annen, men når vi ser alle under ett, så blir gjennomsnittet greit». Deltakernes uttalelser om økonomi kan oppsummeres i tre punkter. For det første følger det midler med ungdommene som bosettes i kommunen. En deltaker forteller:

Men det kommer jo veldig mye midler i forhold til de enslige mindreårige flyktningene, det er et særskilt tilskudd, integreringstilskudd og det er jo et særskilt tilskudd hvis det er funksjonshemming i bildet enten det er fysisk eller psykisk. Du har et rom for å gjøre ting.

For det andre får kommunene refundert utgifter fra Bufetat og i forhold til enslige mindreårige flyktninger er refusjonsgrunnlaget lavere enn ellers: «Sånn at du får, du får fortere refusjon for utgiftene». En deltaker forteller at han opplever at Bufetat refunderer nesten alt, og mener at slik må det være for at det ikke skal bli forskjell på norske ungdommer og enslige mindreårige flyktninger. For det tredje kommer det frem et ressursperspektiv på ungdommene:

Hvis man begrunner det godt nok [overfor kommuneadministrasjon], så får man det. Altså, disse barna er ressurser. Hvis man... det er veldig mange ressurser i dem, hvis vi klarer å gi dem god omsorg og god oppdragelse i de to-tre årene vi har dem... så blir de veldig fine ressurser senere i kommunen. Og det ser man. Vi har hatt veldig gode resultater her i [kommunen], og det ser de veldig godt, både politikere og administrasjonen i kommunen da.

Dette sitatet er et uttrykk for at ungdommene ses som potensielle ressurser og at det vurderes som en investering når man bruker mer penger enn opprinnelig planlagt for å gi dem «god omsorg og oppdragelse». Når det er sagt er det viktig å nevne at tallene referert ovenfor (Econ 2007) ikke har direkte sammenheng med hvordan de ansatte i kommunene opplever ungdommene. Det er ikke slik at de kommunene som bruker mest penger har mest tro på at ungdommene deres skal lykkes, mens de som bruker mindre penger ikke opplever ungdommene som verdt å investere i. Ungdommene kan få dekket sine behov like godt i de kommunene som bruker 4 500 kroner som i de kommunene som bruker 900 000. I Econ-rapporten (2007) trekkes ungdommenes alder, psykiske helse, valg av boløsning og eventuelle slektninger i kommunen frem som forskjeller mellom de kommunene som brukes mest og de

som bruker minst. Det avgjørende er med andre ord ikke hvor mye penger som *brukes*, men hvor mye penger som *trengs*.

Fremtidsperspektiv

I dette kapittelet har deltakerne beskrevet noen av de utfordringene de kan komme til å stå overfor når ungdommene kommer til kommunene. Deltakerne gir uttrykk for at det eneste de kan vite helt sikkert, er at de aldri kan vite helt sikkert hvordan situasjonen vil utarte seg. De ansatte i kommunene beskriver hvordan de har handlingsrom til å gi ungdommen så gode tilbud som mulig på kort sikt, og en god fremtid på lang sikt. Det kan se ut som de ansatte i kommunene velger å se fremover. De dveler ikke ved hvordan ungdommene ble beskrevet av mottaksansatte eller hvilke historier ungdommen fortalte før bosetting: «Det vi har lært oss til er å på en måte ta ting som det kommer og jobbe ut fra det. Det hjelper ikke å bli frustrert. Man må lære seg at sånn er det, også må man jobbe ut fra det». En deltaker forteller at de ikke henger seg opp i papirene og de historiene som står i dem, om det skulle vise seg at de ikke stemmer:

Det er vi ikke så veldig opptatt av heller, for det er ikke noe vi kan gjøre noe med. Vi er mer opptatt av at ting skal fungere her. At de skal få en mestringsopplevelse og hvordan vi kan motivere dem til å få en mestringsopplevelse. Sånn at de kan komme seg videre og få det godt. Hver enkelt skal få det godt med seg selv.

I dette sitatet beskrives det hvordan deltakerne fokuserer på at ting skal fungere der og da i kommunen for ungdommene, men samtidig på hvordan ungdommen skal komme seg videre og få det godt med seg selv. I kapittel 5 ble det beskrevet hvordan nåtiden var det viktigste for ungdommen, mens fremtiden kom i andre rekke og fortiden ble viktig først med tid og stunder. På den ene siden kan dette sitatet forstås som om at de ansatte velger å ikke forholde seg til ungdommenes fortid, men fokuserer på situasjonen der og da, slik «hjelperne» i Kohlis (2007) studie gjør. Blackwell (1997) mener det er viktig å lytte til historiene om fortiden, fordi på denne måten kan man frigjøre nåtiden fra fortiden. Å være vitne til historiene fra fortiden trenger ikke innebære et ensidig negativt fokus. Ifølge Kohli (2007) kan sosialarbeiderne forankre fremtidige mestringsopplevelser i ungdommenes erfaringer med kjærighet, omsorg og å lykkes i fortiden.

På en annen side kan sitatet ovenfor forstås nettopp på en måte som er i tråd med Blackwell (1997) og Kohlis (2007) tanker. De ansatte kan forholde seg til ungdommens fortid, men overse den versjonen av fortiden som har blitt fortalt i forbindelse med asylsøknaden. På

denne måten åpner de ansatte for at ungdommene får fortelle om hvordan livet før reisen *virkelig* var og de får muligheten til å sette sammen livet sitt igjen. Det viktigste i dette sitatet kan være at: «Hver enkelt skal få det godt med seg selv». Det er en av de tingene som går som en rød tråd gjennom dette kapittelet. Hva som skal til for at en ungdom har det godt med seg selv varierer med de situasjonene ungdommen er i. Ungdommenes opplevelse av å ha det godt med seg selv kan variere i takt med tiden som går, omgivelsene som endres, saksbehandlingen i UDI, menneskene de møter, tankene de tenker og historiene de forteller.

7. Å nyansere for forståelsen og planlegge videre utbygging

Begrensninger og det som ble oppnådd allikevel

I dette kapittelet vil det bli oppsummert hvordan de fire temaene fra intervjuet om boløsninger og forskningsspørsmål I og II er blitt belyst i løpet av oppgaven. De fire temaene, kommunikasjon, utfordringer, strategier og konsekvenser og forskningsspørsmålene kunne blitt belyst annerledes. Det kunne vært en fordel med et større datamateriale som hadde inneholdt erfaringene fra flere kommuner og kanskje spesielt flere asylmottak. Det ville videre vært en fordel om prosjektet hadde hatt rom for å gjennomføre oppfølgingsintervju, underveis i analysearbeidet. Da kunne intervjueren fått prøvet sin fortolkning av materialet og hatt mulighet til å stille spørsmål som kunne bidratt til videre utvikling av analysen. Søket etter litteratur tok utgangspunkt i den norske kunnskapsstatusen av Eide og Broch (2010) og en engelsk oversikt av Kohli (2007) og litteraturen som er presentert ble valgt ut fra memoene i analysearbeidet. Det kunne vært hensiktsmessig for arbeidets gjennomsiktighet å ha utarbeidet mer presise retningslinjer for gjennomgangen av litteraturen, men dette kunne gått på bekostning av den utforskende tilnærmingen og fleksibiliteten i arbeidet. Når litteraturen ble valgt ut på denne måten var koblingen mellom data og litteratur tett, noe som ble opplevd som positivt i arbeidet med diskusjonen.

Det kan være mulig å fortolke dataene på en annen måte. For forståelsen i dette prosjektet eller perspektivet på arbeidet har hatt betydning for hvordan dataene har blitt fortolket og konstruert. Når man forberedte datainnsamlingen ved å stille opp en strukturerende modell (Figur 2), vil denne sannsynligvis ha hatt innvirkning på hvordan man har definert situasjonene man har møtt i intervjuene og i dataanalysen. Uten denne modellen, dette perspektivet, kunne man nærmet seg stoffet på en annen måte. Samtidig kan det argumenteres for at modellen og forståelsen har virket styrende, *uten* å virke begrensende. Modellen har gitt arbeidet en retning og en form, men også lagt grunnlaget for et åpent og undersøkende arbeid som har bygget ut forståelsen og modellen.

Kommunikasjonen

I den første fasen av arbeidet med denne oppgaven ble det som sagt stilt opp en modell, en forestilling om hvordan kunnskap om ungdommene ble samlet inn på mottakene, sendt videre og til slutt tatt i bruk i bosettingsarbeidet i kommunene. Modellen fikk det til å se ut som at kunnskapen fulgte ungdommen rett fremover på veien fra den ene delen av systemet til den neste. Fremme i bosettingskommunene er målet med kunnskapen at den skal bidra til at de

kommuneansatte kan gi hver enkelt ungdom oppfølging og omsorg, og til at ungdommen skal få det godt med seg selv. I kapittel 5 stilles det spørsmål ved den modellen som ble stilt opp i arbeidets aller første fase. Fungerer det virkelig slik at de mottaksansatte samler inn og sender videre, mens de kommuneansatte tar i mot og tar i bruk, og er dette arbeidet så enkelt og likefremt?

Figur 3 Modell fra det forberedende arbeidet, forforståelse

Deltakernes beskrivelser slik de er gjengitt og fortolket i de to siste kapitlene viser at arbeidet ikke er strømlinjeformet. De mottaksansatte forteller om utfordringer de møter i sin innsats for å bli kjent med disse ungdommene. Det er ikke alltid ungdommene vil fortelle om seg selv og slippe de mottaksansatte inn på seg. Rammebetingelser for arbeidet som for eksempel tid og turnusordninger ser ut til å være av betydning. Det er nødvendig at ungdommene og de mottaksansatte har *tid* og *rom* til å bli kjent. Ungdommenes taushet kan være et verktøy for å forsøke å sikre et positivt svar på asylsøknaden og/eller et middel for å beskytte seg selv mot vonde tanker og minner. Deltakerne opplever det som at ungdommene, på samme måte som annen ungdom, helst vil forholde seg til nåtiden, og utsetter å tenke på for- og fremtiden. Det ser ut til at både ungdomsspesifikke og flyktningsspesifikke sider ved de enslige mindreåriges situasjon krever rom i kartleggingsarbeidet. Rom som kan gå på bekostning av mengden av og kvaliteten på informasjonen. Det er ikke ukomplisert å samle inn kunnskap, noe som får konsekvenser for de neste fasene i modellen, det blir heller ikke *bare* å overlevere kunnskapen eller *bare* å ta den i mot og den i bruk.

Derfor blir den lineære bevegelsen i modellen fra det forberedende arbeidet misvisende. Kunnskapen flyter ikke i en linje fra asylmottak til bosettingskommune, de aller fleste deltakerne beskriver hvordan bosettingskommunene reiser til mottakene for å hente med seg kunnskap hjem. Det innebærer at bevegelsen går fra mottak til kommune, og fra kommune til mottak, den er med andre ord mer sirkulær enn den er lineær. Kommunenes arbeid for å bli kjent med ungdommene styres og styrkes gjennom det individuelle kartleggingskjemaet og tiltaksplanen som et utgangspunkt og gjennom de ansattes erfaring. Samtidig er det omstendigheter utenfor de ansattes kontroll som store avstander, en travel arbeidshverdag og

spørsmålet om hvor langt ressursene holder, som kan redusere kommunens armslag i denne sammenhengen. Disse omstendighetene kan ha betydning for hvor omfattende og hyppig de kommuneansattes kommunikasjon med mottaket blir, på samme måte som ungdommens taushet eller åpenhet tar eller gir kraft til de mottaksansattes kommunikasjon med kommunen.

Bevegelse

I begynnelsen av kapittel 6 sammenlignes ungdommene med en bekk. Ungdommene er som bekken i bevegelse, og deltakernes beskrivelser kan gi inntrykk av at ungdommene til tider kan oppleves som å endre seg like flyktig som bekken. Bekken som et bilde på opplevelsen av at ungdommene er i bevegelse er ikke feilfritt. For det første renner bekken i én retning, mens ungdommene beveger seg på flere måter i flere retninger. Deltakerne peker på hvordan de enslige mindreårige er som ungdommer flest på vei fremover mot voksentilværelsen, med mer eller mindre hyppige turer tilbake mot den trygge tilværelsen som barn. I tillegg er de unge flyktningene i bevegelse fra tilværelsen i hjemlandet til tilværelsen i et nytt land. Tankene, drømmene og lengslene kan være i bevegelse frem mot tilværelsen i eksillandet og tilbake mot tilværelsen i hjemlandet, som bølger frem og tilbake. Kroppen kan vegre seg mot å ta stegene inn i eksillandet, fordi det er usikkert om den må snu og reise tilbake til hjemlandet igjen. Humøret kan bevege seg opp og ned i takt med bevegelser i omgivelsene, og omgivelsene kan oppleves som gode eller dårlige i takt med bevegelsene i humøret.

Ungdommene kan i motsetning til en bekk stoppe opp og være i ro. Ungdommene kan oppleve livet som om det står stille i ventetiden på mottaket eller i ensomheten på hybelen i kommunen. Ansatte kan oppleve det som om ungdommene står stille i sin utvikling eller i sin tilpasning til den nye tilværelsen. Tidspunktet hvor ungdommen eller livet settes i bevegelse igjen er, som deltakernes beskrivelser i kapittel 6 viser, uforutsigbart og avhengig av omstendigheter som i mange tilfeller er utenfor de ansatte og ungdommenes kontroll. Hvis ungdommenes bevegelser hadde vært mer forutsigbare og i større grad mulig å styre kunne modellen ovenfor vært et hensiktsmessig bilde på arbeidet med å bli kjent med ungdommene. Hvis målet for arbeidet med ungdommene var å gi de et tak over hodet kunne man valgt å se arbeidet med å bli kjent med dem som modellen ovenfor på tross av ungdommenes bevegelser, fordi man kunne nådd målet uten å ta hensyn til dem. Men målet for arbeidet er å gi god omsorg og oppfølging. Målet er at *hver enkelt* ungdom skal få det godt med seg selv, og man må ikke bare ta hensyn til ungdommer og flyktningers bevegelser som gruppe, men man må ta forholde seg til *hver enkelt* ungdoms bevegelser. Deltakernes beskrivelser av

arbeidet viser at de forholder seg til ungdommenes bevegelser, og at modellen nedenfor kan gi et mer nyansert bilde av arbeidet for å bli kjent med ungdommene.

Figur 4 Kommunikasjonen mellom asylmottak og bosettingskommune, ny forståelse

Arbeidet med å bli kjent med ungdommene kan forstås som flere sirkulære prosesser heller enn én lineær. De mottaksansatte begynner ikke i den ene enden og avslutter i den andre enden når de kjenner ungdommen. Beskrivelsene deres viser at de tar utgangspunkt i det ungdommene er klare til å dele med dem, og at de jobber ut fra det. De må hjelpe ungdommene til å ha fokus på fremtiden og fortiden. Det som blir synlig for de mottaksansatte eller andre som observerer ungdommen kan være utgangspunkt for samtaler, men om ungdommene ikke vil snakke så respekterer de ansatte det. Arbeidet ser ut til å bevege seg frem og tilbake i takt med ungdommene heller enn fra A til Å.

Deltakernes beskrivelser tyder videre på at det ikke finnes et punkt hvor de kommuneansatte blir kjent med ungdommene. De får den informasjonen de mottaksansatte har samlet inn. Denne informasjonen bearbeider de kommuneansatte for å skape mening i den og for å utvikle den. Dette innebærer at dialogen med de mottaksansatte og med ungdommen kan gå frem og tilbake på ulike måter frem til ungdommen flytter til kommunen. Arbeidet med å bli kjent tar ikke slutt i det øyeblikket arbeidet med å ta i bruk kjennskapet begynner. De kommuneansatte bruker sin kunnskap om ungdommene til å gi dem best mulig omsorg og oppfølging, men opplever ofte at det er først når ungdommen kommer til kommunen de blir kjent med dem. Fremdeles kan det være nyttig for kommuneansatte å ha kontakt med de mottaksansatte, slik deltakerne forteller i kapittel 5. Opplevelsen av å kjenne ungdommen kan bli sterkere, svakere og sterkere igjen. Bildet kan utvides og trekkes sammen igjen etter som ungdommen finner seg til rette, møter utfordringer, finner løsninger og møter nye utfordringer. Arbeidet med bo- og omsorgstilbudet kan bevege seg frem og tilbake på samme måte. De ansatte kan tro de har funnet en god løsning, men så aktualiseres noe uforutsett. Da tar de ansatte noen steg bakover for å legge kabalen på nytt eller gjøre justeringer, før de

fortsetter fremover. Andre ganger kan arbeidet stoppe helt opp, men deltakernes beskrivelser tyder på at de har tid til å vente.

Ny forståelse

Bekkens bevegelser driver møllerhjulet fremover for mølleren. Dette er en ønskelig og helt nødvendig bevegelse for at mølleren skal nå sine mål. Modellen ovenfor viser en mulig forståelse av hvordan ungdommenes bevegelser driver arbeidet på asylmottakene og i bosettingskommunene, ikke bare fremover, men bakover og rundt i ring. Disse bevegelsene kan virke uønsket og lite hensiktsmessige, men når de undersøkes nærmere ser det ut til at de kan forstås som en forutsetning for at mottaks- og kommuneansatte skal nå sine mål. Deres mål er å gi ungdommene god omsorg og oppfølging. Hver ungdom skal få det godt med seg selv. De ansatte må bli kjent med ungdommene for å nå dette målet. Da ser det ut til at de må skape rom for ungdommenes bevegelser. For deltakernes beskrivelser har vist at de ikke blir kjent med ungdommene bare ved å lese papirene. De blir heller ikke kjent med ungdommene gjennom besøket på mottaket alene og når de tror de har et inntrykk av hvem ungdommen er, skjer det en utvikling, og de ansatte endrer sin oppfatning. Deltakernes beskrivelser kan fortolkes som at man bør ha tid og rom til å henge med på ungdommenes bevegelser for å bli kjent med dem.

De kommuneansatte forteller om hvordan de skaper rom og finner tid til å bli kjent med ungdommene i omsorgs- og oppfølgingsarbeidet. De er forberedt på at de kan komme til å oppleve at bildet de har av ungdommen endrer seg og at dette kan ha betydning for løsningene de har forberedt i kommunen. Derfor legger de inn sikkerhetsmarginer i arbeidet. På denne måten kan de ivareta ungdommens behov, selv om de må gjøre omrokkeringer, flyttinger eller om de må avvente for å se hva som skjer. Kommunenes fartstid i dette arbeidet kan være med på å belyse hvorfor disse kommunene opplever at de kan finne løsninger og hvorfor de kjenner seg godt forberedt. Ingen av deltakerne hevder at de er forberedt på alt, de gir heller inntrykk av å være forberedt på at de kan komme til å oppleve situasjoner de ikke har hatt anledning til å forberede seg på. Det er vanskelig å peke på det punktet hvor en bekks bevegelser ender. Det samme er tilfellet for ungdommenes bevegelser og bevegelsene i arbeidet med å bli kjent med dem. En av deltakerne sier om arbeidet at: «Dette er en prosess, det er ikke et punktum». Man kan si det er på samme måte med bekken. Erfaring kan sette en person i stand til å ta forhåndsregler før bekken runder en sving, men som deltakerne i arbeidet med enslige mindreårige, kan vedkommende aldri være helt sikker på hva som venter der.

I dette kapitlet er det forsøkt å synliggjøre hvordan deltakernes beskrivelser og refleksjoner har bidratt til et nyansert bilde, som belyser de temaene og forskningsspørsmålene som har vært sentrale i denne oppgaven. Det er viktig å presisere at oppgaven ikke bør regnes som et endelig svar på forskningsspørsmålene. Den forståelsen av oppgavens tema som presenteres i dette kapitlet kan bygges ut og nyanseres ytterligere. Forståelsen av de temaene denne oppgaven har omhandlet spesielt og forståelsen av arbeidet med enslige mindreårige som helhet kan bygges ut ved at det blir sett nærmere på blant annet disse temaene:

Hvordan balanserer de mottaksansatte respekten for at ungdommen ikke vil dele med kravet om at ungdommen skal kartlegges? Hvor vanlig er det at ungdommene deler flere, ulike fortellinger om hvem de er? Hvordan oppleves dette for ungdommene og hvilke konsekvenser kan det ha for dem? Hvordan plasserer ungdommene de mottaksansatte i *systemet*, hvordan posisjonerer de mottaksansatte seg og kan dette ha betydning for kartleggingsarbeidet? Hvordan skaper de kommuneansatte tid og rom til ungdommenes bevegelser i omsorgs- og oppfølgingsarbeidet. Hvilke forhandlinger går de inn i med resten av kommunen? Hvilken rolle spiller rammene som gis fra sentralt hold og på hvilke måter? Hvordan blir det når de kommuneansatte ikke opplever å ha den nødvendige tiden og det nødvendige handlingsrommet? Det viktigste med videre arbeid på dette området, kan være at forskningen tar en del av ansvaret overfor nye mottak og bosettingskommuner. Forskningen har anledning, og har i mange tilfeller brukt denne anledningen, til å samle flere og mer nyanserte beskrivelser av dette arbeidet på et sted. På denne måten kan kunnskapen bli lett tilgjengelig for nye aktører, neste gang systemet står overfor en topp i ankomsttallene.

Utfordringene i arbeidet med å få kunnskap om ungdommene, og i arbeidet med å omsette denne kunnskapen til gode tiltak ser ut til å være tett sammenvevd. Hva som oppleves som en utfordring er avhengig av hvordan deltakerne definerer og skaper mening i de ulike elementene i arbeidet de gjør. Utfordringene knyttes til målsettinger og rammebetingelser på nasjonalt og kommunalt nivå og til relasjonen mellom ansatte og ungdommer. Mål, midler og rammer virker inn på hvor tilgjengelig kunnskapen er, og deltakernes forutsetninger for å gjøre kunnskapen tilgjengelig og utnytte den. Deltakerne møter utfordringene i dette arbeidet med et oppriktig ønske om å gjøre det som er best for hver enkelt ungdom. Løsningene de forskjellige deltakerne beskriver har ulik form og ulikt innhold. Det som ser ut til å være felles for dem er ønsket om å skreddersy omsorgs- og oppfølgingstilbud og fleksibilitet, tålmodighet og trygghet til å ta i mot en ungdom uten å vite helt sikkert hva det kommer til å innebære.

Litteraturliste

- Anderson, P. (2001). 'You don't belong here in Germany...': On the Social Situation of Refugee Children in Germany. *Journal of Refugee Studies* 14(2) 187-199.
- Antonsen, A., Norsk Barnevernssamband (2011). *Satser for kommunal egenandel ved statlige barneverntiltak*. Lastet ned 26.februar 2011, fra: <http://www.barnevernsambandet.no/Nyheter/Satser-for-kommunal-egenandel-ved-statlige-barneverntiltak>.
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2009). *Rundskriv om ikraftsetting av forskrifter om endringer i utlendingsforskriften – Oppfølging av Regjeringens innstramming av asylpolitikken - tiltak 1,4,6 og12*. Rundskriv 21.04.2009, nr. A-47/2009.
- Ayotte, W. (2000). *Separated Children Coming To Western Europe. Why They Travel and How They Arrive*. London: Redd Barna (Save the Children).
- Barne- og familiedepartementet (2001). *Håndbok for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Oslo: Kursiv.
- Barvik, G. & B. Holden, IMDi (2011a). *Integreringstilskudd for år 1 og år 2-5 i 2011*. Rundskriv 1/11, 01.01.2011. Saksnr. 10-01693-1.
- Barvik, G & B. Holden, IMDi (2011b). *Særskilt kommunalt tilskudd for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Rundskriv 22/11, 01.01.2011, Saksnr 10-01693-1.
- Bean, T. M., I. Derluyn, E. Eurelings-Bontekoe, E. Broekaert & P. Spinhoven (2007). Comparing Psychological Distress, Traumatic Stress Reactions, and Experiences of Unaccompanied Refugee Minors With Experiences of Adolescents Accompanied by Parents. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 195(4), 288-297.

- Berg, B., K. Lauritsen, M.A. Meyer, S.M. Neumayer, L. Tingvold & N.Sveaass (2009). *Det hainnle om å leve. Tiltak for å bedre psykisk helse for beboere i asylmottak*. (2.opplag) Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Berg, B. (2010). *Eksilets stoppesteder. Fra flukt og asyl til integrering og transnasjonale liv*. Doktoravhandling, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Blackwell, Dick (1997). Holding, Containing and Bearing Witness: The Problem of Helpfulness in Encounters with Torture Survivors. *Journal of Social Work Practice* 11(2) 81-89.
- Boland, K. (2010). *Children on the Move. A Report on Children of Afghan Origin Moving to Western Countries*. United Nations Children's Fund (UNICEF).
- Charmaz, K. (2010). *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. (2.opplag). London: Sage Publications.
- Charon, J.M. (2004). *Symbolic Interactionism: an introduction, an interpretation, an integration*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Dyregrov, A. (2010). *Barn og traumer. En håndbok for foreldre og hjelpere*. (2. utgave). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Econ, (2007). *Bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige i kommunene. Utgiftkartlegging og vurdering av kvalitet*. (Rapport 2007-32). Oslo: Econ.
- Eide, K (2000). *Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Avdelingen for helse- og sosialfag, Høgskolen i Telemark, Telemark.

- Eide, K. & T. Broch (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Oslo: Helseregion Øst og Sør, Regionsenter for barn og unges psykiske helse.
- Engebrigtsen, A. (2002). *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn... Et transnasjonalt perspektiv på enslige mindreårige asylsøkere* (NOVA Rapport 7/02). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2007). *Ordliste*. Lastet ned: 27. februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Ordliste/#V-ord>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2008). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere 2008*. Lastet ned: 14. februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-2008/>
- Engesland, B.E. (red), UDI (2009). *Beskyttelse – sentrale begreper*. Lastet ned: 14.februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2009a). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere 2009*. Lastet ned: 14. februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-2009/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2009b), *Dublin-samarbeidet*. Lastet ned 24. februar 2011 fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Dublin-samarbeidet/>

- Engesland, B.E. (red.), UDI (2009c), 8. *Asylsøkere under 18 år*. (under *Informasjon til asylsøkere*). Lastet ned 22. februar, 2011, fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/asylsokere/Asylsokere-under-18-ar/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2010). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere 2010*. Lastet ned 14. februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-2010/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2010a). *Nær halvering av asylsøkere til Norge*. Lastet ned 24. februar 2011 fra: <http://www.udi.no/Nyheter/2010/Nar-halvering-av-asylsokere-til-Norge/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2011). *Årsrapport 2010*. Lastet ned 28. april 2011, fra: <http://www.udi.no/arsrapport2010/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (2011a). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere 2011*. Lastet ned 14. februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-i-2010-/>
- Engesland, B.E. (red.), UDI (n.d.). *Ulike typer mottak*. Lastet ned 23. februar 2011, fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Asylmottak/Ulike-botilbud-i-asylmottakene/#Enslige>
- Espinoza. M.B. (red.), IMDi (2009). *Barna først. Magasin utgitt av integrerings- og mangfoldsdirektoratet*. Oslo: 07 Oslo AS.
- Forandringsfabrikken (2009) *Bo Bra. Råd fra unge om hva som skal til*. Husbanken. Lastet ned 25. september 2010, fra: www.husbanken.no

- Forvaltningsloven (1967) Lov 1967-02-10. *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (Forvaltningsloven)* Justis- og politidepartementet.
- Frost, R. (1964). *Complete Poems of Robert Frost*. (17. opplag) New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Gergen, K.J. (2005). *Virkeligheter og relationer*. (2. utgave) Viborg: Dansk Psykologisk Forlag.
- Gilje, N. & H. Grimen (2007). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hage, G. (2005). A not so multi-sited ethnography of a not so imagined community. *Anthropological Theory* 2005(5). 463-475.
- Helsedirektoratet, SINTEF Teknologi og samfunn & InnoMed (2010). *Behovsdrevet innovasjon 02:Behov*. Lastet ned 5. mai 2011, fra: http://www.innomed.no/media/uploads/handboker_behovsdrevet_innovasjon/rtcbs100222_handbook_pg9-36.pdf
- Hetle, K. (red.), Arbeidsdepartementet (2008). *Innstramming av asylpolitikken*. Pressemelding, 03.09.2008. Lastet ned 23. februar 2011, fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/pressemeldinger/2008/innstramming-av-asylpolitikken.html?i=525564>
- Hetle, K. (red.), Arbeidsdepartementet (2008a). *Retur av enslige mindreårige asylsøkere etter Dublin II-forordningen*. Pressemelding, 01.10.2008. Lastet ned 23.februar 2011, fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/pressemeldinger/2008/retur-av-enslige-mindrearige-asylsokere-.html?id=528573>

- Hjelde, K. H. (2004). *Diversity, Liminality and Silence. Integrating Young Unaccompanied Refugees in Oslo*. Medisinsk fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Huemer, J. et al. (2009). Mental health issues in unaccompanied refugee minors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 3(13). Lastet ned 6. april 2011, fra: <http://www.capmh.com/content/3/1/13>
- IMDi (2009). *Rutiner for bosettingsarbeidet i IMDi per 28.05.2009*. Lastet ned 11. november 2010, fra: <http://www.imdi.no/no/Kunnskapsbasen/Innholdstyper/Retningslinjer/2009/Rutiner-for-bosettingsarbeidet-i-IMDi/>
- IMDi (2010). *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamsfrykt og usynlig hverdagsliv. Årsrapport 2009*. Oslo: 07 Gruppen AS.
- IMDi (n.d.) *Nasjonalt utvalg for bosetting av flyktninger og etablering og nedlegging av mottak samt omsorgssentre*. Lastet ned 22. februar, 2011, fra: <http://www.imdi.no/no/Bosetting/Nasjonalt-utvalg-for-mottak-og-bosetting-/>
- Jendal, H. (2010). *Enslige mindreårige asylsøkere (EMA) - Problemstillinger knyttet til vurderinger av ul § 38 første ledd, jf uf § 8-1 - sterke menneskelige hensyn. Spesielt om omsorgssituasjonen i hjemlandet*. (Internmelding UDI) IM 2010-047 Saksnummer: 10/2239-1. 21. juni 2010.
- Johannessen, A, P.A. Tufte & L. Christoffersen (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (2. utgave). Oslo: Abstrakt.
- Kloep, M. & L.B. Hendry (2003). *Utviklingspsykologi i praksis*. Oslo: Abstrakt forlag.

- Kohli, R. & R. Mather (2003). Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seeking young people in the United Kingdom. *Child and Family Social Work* 2003(8), 201-212.
- Kohli, R.K.S. (2007). *Social Work With Unaccompanied Asylum Seeking Children*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kvale, S. & S. Brinkmann (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2.utgave) Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2000). *Stortingsmelding nr. 17 (2000-2001). Asyl- og flyktningpolitikken i Noreg*.
- Masten, A.S. & J.D. Coatsworth (1998). The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments. Lessons From Research on Successful Children. *American Psychologist* 53(2) 205-220.
- Masten, A.S. (2001). Ordinary Magic. Resilience Processes in Development. *American Psychologist* 56(3) 277-238.
- Menneskerettsloven (1999). Lov 1999-05-21-30. *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.(Menneskerettsloven)*. Justis- og politidepartementet.
- NESH, Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Drammen: Zoom Grafisk AS.
- Oppedal, B., K.B. Seglem, L. Jensen (2009). *Avhengig og Selvstendig. Enslige mindreåriges flyktningers stemmer i tall og tale*. (Rapport 2009:11) Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt.

- Papadopoulos, R.K. (2002) Refugees, home and trauma. I: R.K. Papadopoulos (red.) *Therapeutic Care for Refugees. No Place Like Home.* ss. 9 -39 London: Karnac Books.
- Patton, M.Q. (2002). Purposeful Sampling. I: *Qualitative Evaluation and Research Methods* (3. utgave, ss. 230-246). London: Sage.
- Rousseau, C., T.M. Said, M-J. Gagné & G. Bibeau (1998). Resilience In Unaccompanied Minors From the North of Somalia. *Psychoanalytic Review* 85(4), 615-637.
- Rustad, A.S., UDI (2009). *Krav til bosettingsforberedende arbeid i ordinære statlige mottak.* RS 2009-040 Saksnummer 09-4565, 15. oktober 2009, Mottaksenheten/ regionale enheter, Region- og mottaksavdelingen, UDI.
- Rustad, A.S., UDI (2009a). *Krav til informasjonsarbeid i ordinære statlige mottak.* RS 2009-041 Saksnummer 09/4565, 15. oktober 2009, Mottaksenheten og regionkontorene i Region- og mottaksavdelingen, UDI.
- Rustad, A.S., UDI (2009b). *Informasjonsplan for barn og unge i mottak.* RS 2009-041V1 Saksnummer 10/335-2, 28. januar 2010, Mottaksenheten, Region- og mottaksavdelingen, UDI.
- Rustad, A.S., UDI (2010). *Reglement for drift av statlige mottak.* RS 2010-083 Saksnummer 09/3251, 1. januar 2010, Regionkontorene i Region- og mottaksavdelingen, UDI.
- Rustad, A.S., UDI (2010a). *Krav til arbeid med enslige mindreårige beboere i ordinære statlige mottak.* RS 2010-176 Saksnummer 10/1121-2, 1. 22. mars 2010, Region- og mottaksavdelingen, Enhet for enslige mindreårige asylsøkere, UDI.

- Rustad, A.S., UDI (2011). *Krav til arbeid med individuell kartlegging og tiltaksplan for enslige mindreårige beboere i ordinære statlige mottak*. RS 2011-008. Saksnummer 10/1121-19. 25. januar 2011. Region- og mottaksavdelingen, Regionkontor Oslo, UDI.
- Rustad, A.S., UDI (2011a). *Rutiner i arbeidet med individuell kartlegging og tiltaksplan for enslige mindreårige beboere i ordinære statlige mottak*. RS 2011-008V1. Saksnummer 10/1121-20. 25. januar 2011. Region- og mottaksavdelingen, Regionkontor Oslo, UDI.
- SCEP, The Separated Children in Europe Programme (2009). *Statement of Good Practice*. 4. utgave. Brussel: Separated Children in Europe Programme, Redd Barna. Lastet ned: 20. oktober 2010 fra: www.separated-children-europe-programme.org
- Solberg, A. (1997). *Enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere: en kunnskapsstatus*. Bergen: IMER Norway/Bergen Publications.
- Solholm, K. (red). (2011). *Flyktningkonvensjonen. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees*. Lastet ned 21. april 2011, fra: <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen>.
- Svendsen, S., K. Thorshaug & B. Berg (2010). *Boløsninger for enslige mindreårige flyktninger. Erfaringer fra to bykommuner*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS, avdeling for mangfold og inkludering.
- Thagaard, T. (2009) *systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (3.utgave). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- UDI (2004). *Veiledning til individuell kartlegging og tiltaksplan for enslige mindreårige asylsøkere/flyktninger*. Lastet ned 30.okotber, 2010, fra: <http://www.tolkeportalen.no/upload/3044/Veiledning.pdf>

- UDI (2005). *Utlendingsdirektoratets saksbehandlingsrutiner for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Gjeldende fra september 2005. DM sak 050824-05 Lastet ned 1. september 2010, fra <http://www.udi.no/upload/Regelverk/EMA/UDIsSaksbehandlingsrutinerEMA.pdf>
- UDI (2006). *Barnets beste og regulert innvandring – en motsetning?* Bakgrunnsnotat til UDIs vårkonferanse 2006. Lastet ned 09. november 2011, fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Boker-og-publikasjoner/Publikasjoner/2006/Barnets-beste-og-regulert-innvandring--enmotsetning/>
- UDI (2010). *Årsrapport 2009. Tall og fakta*. Oslo: 07 Gruppen AS.
- UDI (2011). *Skjema for individuell kartlegging av enslig mindreårig*. RS 2011-008V2. Saksnummer 10/1121-19. 25. januar 2011. Region- og mottaksavdelingen, Regionkontor Oslo, UDI.
- UDI (2011a). *Skjema for individuell tiltaksplan for enslig mindreårig*. RS 2011-008V2. Saksnummer 10/1121-19. 25. januar 2011. Region- og mottaksavdelingen, Regionkontor Oslo, UDI.
- Utlendingsloven (2008). Lov 2008-05-15-35. *Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (Utlendingsloven)*. Justis- og politidepartementet.
- Watters, C. (2008) *Refugee Children. Towards the Next Horizon*. London og New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Wennerberg, S.B. (2002). *Socialkonstruktivisme. Positioner, problemer og perspektiver*. (2. opplag). Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Zina, O (2004). *Methodological design. I: The essential guide to doing research*. (kap.7) London: Sage.

Ödman, P-J (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. (2. opplag)

Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Øien, C. (2010) *Underveis. En studie av enslige mindreårige asylsøkere*. (Fafo-rapport

2010:20) Oslo: Fafo.

Vedlegg I:

Intervjuguide – mottak

Innledning

- Formålet med intervjuet:
  - Jeg ønsker å få kunnskap om deltakerens erfaringer med å bli kjent med og kartlegge enslige mindreårige over 15 år. Jeg ønsker også å få kunnskap om deltakerens erfaringer med å overlevere informasjon om en ungdom til kommunen i forbindelse med at ungdommen skal bosettes i kommunen.
- Båndopptakeren.
- Har du noen spørsmål før vi begynner?

Mottaket

- Kan du fortelle meg om mottaket deres?
  - Hvordan jobber dere her på mottaket? Hvor mange beboere er det her?
  - Hvilke oppgaver finnes og hvem har ansvar for de ulike oppgavene?

Innhenting/kartlegging

- Kan du fortelle meg om når dere skal bli kjent med ungdommene?
  - Har dere noen verktøy eller metoder dere kan støtte dere på?
  - Hvordan oppleves det for dere å skulle bli kjent med ungdommene?
  - Er det noe som er utfordrende i denne sammenhengen?
  - Hvordan finner dere løsninger på disse utfordringene?
  - Er det noe andre mottak kan lære av dere i dette arbeidet?

Overlevering

- Hvordan jobber dere for at kommunen skal få informasjon om ungdommene de skal bosette?
  - Hvem har (tar) ansvaret for å sikre at kommunen kjenner ungdommen før bosetting.
  - Hvor mye tid tar dette arbeidet?
  - Hvordan opplever dere samarbeidet med kommunen?
  - Er det noe som er utfordrende i denne sammenhengen?
  - Hvordan finner dere løsninger på disse utfordringene?
  - Er det noe andre mottak kan lære av dere i dette arbeidet.

Avslutning

- Oppsummering av det vi har snakket om i intervjuet
- Forteller kort om hvordan opplysningene vedkommende har delt med meg er nyttige for meg i arbeidet med prosjektet
- Tilbyr å sende deltakeren sammendrag av oppgaven når oppgaven er ferdig.
- Har du noen spørsmål?

Vedlegg II:

Intervjuguide – kommune

Innledning

- Formålet med intervjuet:
  - Jeg ønsker å få kunnskap om deltakerens erfaringer med å ta i mot informasjon om en ungdom fra asylmottaket i forbindelse med at ungdommen skal bosettes i kommunen.
- Båndopptakeren.

Har du noen spørsmål før vi begynner?

Arbeidet med å bosette enslige mindreårige

- Kan du fortelle meg om bosettingsarbeidet her i kommunen?
  - Hvordan er bosettingsarbeidet organisert i kommunen?
  - Hvor stort er apparatet som jobber med å bosette enslige mindreårige over 15 år?
  - Hvem samarbeider i dette arbeidet?
  - Hvor mange enslige mindreårige over 15 år er bosatt i kommunen?

Kommunen skal bli kjent med ungdommen

Behov

- Kan du fortelle om arbeidet med å bli kjent med en ungdom dere skal bosette?
  - Hva og hvor mye vet dere vanligvis om ungdommen før de sier ja til å ta i mot i mot han eller henne?
  - Hva trenger dere informasjon om for å forberede en god boløsning til ungdommen?
  - Hva kunne dere ønske at dere har informasjon om når dere skal forberede en god boløsning?
  - Hvordan jobber dere for å hente inn/ta i mot informasjon fra mottakene?
  - Hvor godt synes du at dere kjenner de ungdommene dere skal bosette når det nærmer seg flyttedato?

Forberedelser

- Kan du fortelle om forberedelsesarbeidet som må gjøres her i kommunen før ungdommen bosettes her?
  - Hvilke oppgaver hører til forberedelsene fra dere har sagt ja til å ta i mot ungdommen og frem til ungdommen kommer til hit?
    - Hva må gjøres?
    - Hvem gjør det?

- Hvordan gjøres det?
- Hva kan kommuner som er mindre erfarne med bosetting av enslige mindreårige over 15 år lære av deres kommune i denne sammenhengen?

Arbeidet i kommunen

- Kan du fortelle om hvordan kjennskap til ungdommene virker inn på ungdommenes tilbud her i kommunen.
- Hvordan bruker dere den informasjonen de får fra mottaket i bosettingsarbeidet er i kommunen?
  - Hvordan ser arbeidet ut når dere mangler informasjon?
  - Hvilke løsninger har dere når dere mangler informasjon?
  - Hvor fornøyd er du med boløsningene kommunen tilbyr ungdommene?
  - Hva er kommunen god på?
  - Hvor viktig er informasjon eller mangel på informasjon for hvordan boløsningene ser ut?
  - Hva kan kommuner som er mindre erfarne med bosetting av enslige mindreårige over 15 år lære av deres kommune i denne sammenhengen?

Avslutning

- Oppsummering av det vi har snakket om i intervjuet
- Forteller kort om hvordan opplysningene vedkommende har delt med meg er nyttige for meg i arbeidet med prosjektet
- Tilbyr å sende deltakeren sammendrag av oppgaven når oppgaven er ferdig.
- Har du noen spørsmål?

Vedlegg III:

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Mitt navn er Mette Portaas Haugen og jeg er student ved masterprogrammet for sosialt arbeid ved NTNU. I løpet av det kommende skoleåret vil jeg jobbe med min masteroppgave, som har arbeidstitelen «Rom for bolig i samarbeidet mellom mottak og kommune». Temaet for denne oppgaven er hvilke erfaringer ansatte ved asylmottak og ansatte i kommuner som jobber direkte med bosetting av enslige mindreårige over 15 år har med informasjonsinnsamling og – utveksling.

Jeg ønsker å gjøre intervju med ansatte i 6-8 kommuner og med ansatte i 4-6 mottak som har lang erfaring med å bosette enslige mindreårige. I kommunene vil intervjuene ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Hva trenger kommunen informasjon om for å legge til rette for en god boløsning? Hvordan bruker kommunene den informasjonen de får opp mot å legge til rette for en god boløsning? Hvordan finner kommunene løsninger på tross av eventuell informasjon de mangler? Hvordan vurderer kommunen de boløsningene de tilbyr de enslige mindreårige asylsøkerne? I mottakene vil intervjuene ta utgangspunkt i disse spørsmålene: Hvordan oppleves det når de ansatte i mottaket skal bli kjent med/kartlegge ungdommene? Hvordan oppleves det når mottaket skal overlevere informasjon til kommunene?

Jeg vil bruke en båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta en til to timer, og vi avtaler et tidspunkt og et sted for intervjuet som passer for deg. De opplysningene jeg får i intervjuet vil bli brukt til å tilpasse intervjuguiden min til senere intervjuer og som datagrunnlag i masteroppgaven. Jeg er underlagt taushetsplikt og alle opplysninger vil behandles konfidensielt. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Det er kun jeg som har tilgang til notater og lydopptak fra intervjuene. Dette vil bli oppbevart innlåst og utilgjengelig for uvedkommende. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når sensuren for oppgaven faller innen 15.juli 2011.

Hvis du kunne tenke deg å være deltaker i intervju i dette mastergradsprosjektet setter jeg pris på om du tar kontakt med meg (mettepor@stud.ntnu.no / 45273544). Du vil få mulighet til å skrive under på en skriftlig samtykkeerklæring før vi begynner intervjuet. Det er frivillig å delta og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Hvis du har noen spørsmål kan du ringe meg på 45273544 eller sende en e-post til mettepor@stud.ntnu.no, eller du kan kontakte veilederen min Berit Berg på e-post berit.berg@samfunn.ntnu.no.

Vennlig hilsen

Mette Portaas Haugen

mettepor@stud.ntnu.no

Mobil: 45273544

Vedlegg IV:

Informasjon om mastergradsprosjektet og samtykkeerklæring

Dette intervjuet er en del av en datainnsamling i forbindelse med et mastergradsprosjekt ved masterprogrammet for sosialt arbeid ved NTNU. Oppgaven har arbeidstitelen «Rom for bolig i samarbeidet mellom mottak og kommune?». Temaet for denne oppgaven er hvilke erfaringer ansatte ved asylmottak og ansatte i kommuner som jobber direkte med bosetting av enslige mindreårige over 15 år har med informasjonsinnsamling og – utveksling.

Prosjektet har som mål å samle data gjennom intervju med ansatte i 6-8 kommuner og med ansatte i 4-6 mottak som har lang erfaring med å bosette enslige mindreårige. I kommunene vil intervjuene ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Hva trenger kommunen informasjon om for å legge til rette for en god boløsning? Hvordan bruker kommunene den informasjonen de får opp mot å legge til rette for en god boløsning? Hvordan finner kommunene løsninger på tross av eventuell informasjon de mangler? Hvordan vurderer kommunen de boløsningene de tilbyr de enslige mindreårige asylsøkerne? I mottakene vil intervjuene ta utgangspunkt i disse spørsmålene: Hvordan oppleves det når de ansatte i mottaket skal bli kjent med/kartlegge ungdommene? Hvordan oppleves det når mottaket skal overlevere informasjon til kommunene?

Det vil bli brukt en båndopptaker og tatt notater under intervjuet. Intervjuet vil ta en til to timer, og vi avtaler et tidspunkt og et sted for intervjuet som passer for deg. De opplysningene jeg får i intervjuet vil bli brukt til å tilpasse intervjuguiden min til senere intervjuer og som datagrunnlag i masteroppgaven. Jeg er underlagt taushetsplikt og alle opplysninger vil behandles konfidensielt. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Det er kun jeg som har tilgang til notater og lydopptak fra intervjuene. Dette vil bli oppbevart innlåst og utilgjengelig for uvedkommende. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når sensuren for oppgaven faller innen 15.juli 2011.

Arbeidsperioden for mastergradsprosjektet beregnes til å vare fra september 2010 til og med mai 2011. Det er frivillig å delta og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S

Student: Mette Portaas Haugen

Veileder: Berit Berg

Jeg har mottatt informasjon om mastergradsprosjektet «Rom for bolig i samarbeidet mellom mottak og kommune» og ønsker å delta i et intervju i forbindelse med datainnsamlingen i prosjektet.

Signatur .....

Vedlegg V:

Kvittering på melding om behandling av personopplysninger fra NSD med prosjektvurdering

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Berit Berg
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 04.10.2010

Vår ref: 25094 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.09.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25094

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

Rom for bolig i samarbeidet mellom mottak og kommune?

NTNU, ved institusjonens overste leder

Berit Berg

Mette Portaas Haugen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

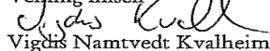
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.07.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Mette Portaas Haugen, Frode Rinnans veg 71, 7050 TRONDHEIM

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSD i tråd med NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25094

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke/aktiv deltakelse. Personvernombudet finner skrivet tilfredsstillende.

Det benyttes digitale lydbåndopptak.

Innsamlede opplysninger anonymiseres ved prosjektslutt, senest 15.07.2011. Med anonymisering innebærer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Lydbåndopptak makuleres.

Vedlegg VI:

Kvittering på melding om endring av studentprosjekt

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Berit Berg
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
NTNU
7491 TRONDHEIM

Dato: 18.10.2010 Vår ref: 25094 LT/RF Deres dato: Deres ref:

ENDRING AV STUDENTPROSJEKT

Vi viser mottatt endringsskjema 15.10.2010 for studentprosjektet

25094 Rom for bolig i samarbeidet mellom mottak og kommune?

Endringen omfatter at utvalget utvides til også å omfatte ansatte i IMDi.

Vi legger til grunn at opplegget for gjennomføringen er tilsvarende for intervjuene med ansatte i kommuner og på asylmottak, med samme intervjukskjema og informasjonsskriv. Vi tar til orientering at spørsmålene i de tidligere innsendte intervjuguidene presiseres og konkretiseres i forhold til hvert enkelt intervju, men at temaene for øvrig er de samme som tidligere.

Personvernombudet finner at utvidelsen kan hjemles i personopplysningsloven § 8 første ledd samtykke og at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 31 i personopplysningsloven.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.07.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf. 55 58 33 77/ 55 58 21 17

✓ Kopi: Student Mette Portaas Haugen, Frode Rinnans veg 71, 7050 Trondheim

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. lyre.svarne@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmas@svt.uio.no